

Tverrsektorielle samarbeid som regional utvikling

En komparativ studie av TAF-opplæring i Måløy og Ulsteinvik

Masteroppgave
2016

Lise Lotte Pedersen

Institutt for geografi
Universitetet i Bergen

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært lærerikt og utfordrende. Jeg valgte å ta det siste året av masterprogrammet som fjernstudent, noe jeg har opplevd at har både fordeler og ulemper. Uten gode faglige innspill fra veileder Grete Rusten i skriveprosessen ville nok ulempene enda flere, så jeg vil rette en stor takk til henne for støtte og bidrag underveis.

Jeg ønsker å rette en stor takk til informantene i studien som delte av sine erfaringer slik at denne studien ble gjort mulig. Samtalene med dem var også til stor inspirasjon for å skrive om denne tematikken.

I tillegg ønsker jeg å takke Norsk Fjellsenter i Lom, som det siste halvåret i arbeidet med denne studien stilte med gratis kontorplass til meg. Og ikke minst kaffe.

Til sist ønsker jeg å takke Ingrid og Mali. Dere har vært veldig tålmodige og støttende i perioder hvor arbeidet har virket overveldende. Jeg setter jeg enormt stor pris på dere.

Lise Lotte Pedersen

Vågå, 30.12.2016

Innhold

1	Innledning.....	1
1.1	Opplæringsløp i den videregående skolen.....	3
1.2	Verdiskaping i et høykostland	6
1.3	TAF.....	8
1.4.	Tverrsektorielle samarbeid i videregående opplæring	10
2	Problemstilling.....	13
3	Teoretiske perspektiver på privat-offentlige samarbeid.....	15
3.1	Rom og sted.....	15
3.2	Sosial kapital og tillit.....	16
3.3	Corporate Social Responsibility.....	18
3.4	Triple Helix.....	19
3.5	Industry-School Partnership	20
4	Metodologi	23
4.1	Hva slags kunnskap?.....	24
4.2	Triangulering.....	24
4.2.1	Casestudie.....	26
4.2.2	Komparativt.....	27
4.3	Populasjon og utvalg	28
4.3.1	Valg av informanter.....	29
4.3.2	De videregående skolene.....	31
4.3.3	Foretakene	32
4.3.4	Koordinerende tredjepart.....	36
4.4	Intervjuguidene	37
4.5	Avstand i tid og ulik kjennskap til tema.....	38
4.6	Potensielle konsekvenser av rekkefølge i feltarbeidet.....	39
4.7	Etikk.....	40
4.8	Kvalitetsvurdering av datamaterialet.....	40
4.8.1	Refleksivitet.....	41
4.8.2	Reliabilitet og validitet	41
4.9	Generalisering på bakgrunn av mine funn	43
5	En strukturell og geografisk presentasjon av Vågsøy kommune	45
5.1	Befolkning i Vågsøy.....	46
5.2	Utdanningsnivå i Sogn og Fjordane	48
5.3	Sentralitet.....	50
5.4	Infrastruktur	51

5.5	Sysselsetting og næringsliv.....	52
5.6	Måløy VGS som opplæringsinstitusjon.....	57
6	En strukturell og geografisk presentasjon av Ulstein.....	61
6.1	Befolkning i Ulstein.....	62
6.2	Utdanningsnivå i Møre og Romsdal	64
6.3	Sentralitet.....	65
6.4	Infrastruktur	66
6.5	Sysselsetting og næringsliv.....	67
6.6	Ulstein VGS som opplæringsinstitusjon	70
7	En empirisk analyse av TAF-samarbeidet i Vågsøy.....	73
7.1	Litt om initiering og oppstart av TAF-opplæringen i Vågsøy.....	73
7.2	Behov i næringslivet; foretakenes motiver for deltakelse i TAF-samarbeidet.....	75
7.3	Opptak og kobling av foretak og elever	80
7.4	Aktørenes roller i samarbeidet.....	83
7.5	Kompetanse basert på praktisk og teoretisk fagtilnærming.....	85
8	En empirisk analyse av TAF-samarbeidet i Ulstein.....	89
8.1	Litt om initiering og oppstart av TAF-samarbeidet i Ulstein	89
8.2	Behov i næringslivet; motiv for deltakelse i TAF-samarbeidet	90
8.3	Opptak og kobling av foretak og elever	96
8.4	Aktørenes roller i samarbeidet.....	98
8.5	Kompetanse basert på praktisk og teoretisk fagtilnærming.....	101
9	Drøfting av TAF-samarbeidene.....	105
9.1	Kompetanse og tilknytning.....	105
9.2	Teoretisk undervisning og praktisk opplæring	107
9.3	Kommunikasjon og koordinering	108
9.4	Konklusjon	112
10	Litteraturliste.....	115

Figurer

Figur 1: Opplæringsløp i videregående skole, 2016. TAF med gul.	4
Figur 2: Venndiagram av ISP, modifisert til norsk.	21
Figur 3: Kategorisering av avstander fra videregående skoler til lokalisering av foretak som deltok i TAF-samarbeidet, 2016.	35
Figur 4: Vågsøy kommune.	46
Figur 5: Befolkningsutvikling i Vågsøy i absolutte tall.	46
Figur 6: Befolkning i Sogn og Fjordane, fordelt etter kjønn og alder.	47
Figur 7: Sysselsatte bosatt i Vågsøy, fordelt på næring.	53
Figur 8: Virksomheter i Vågsøy unntatt enkeltmannsforetak, i absolutte tall fordelt på næringshovedområde.	54
Figur 9: Industristruktur i Vågsøy med serier for sysselsatte og virksomheter, i absolutte tall.	56
Figur 10: Ulstein kommune.	61
Figur 11: Befolkningsutvikling i Ulstein kommune.	62
Figur 12: Befolkning i Møre og Romsdal.	63
Figur 13: Sysselsatte bosatt i Ulstein, fordelt på næring.	67
Figur 14: Virksomheter i Ulstein unntatt enkeltmannsforetak, i absolutte tall fordelt på næringshovedområde.	68
Figur 15: Industristruktur i Ulstein.	69
Figur 16: TAF-samarbeidet tilknyttet Ulstein VGS, illustrasjon basert på mine funn i 2016.	109
Figur 17: TAF-samarbeidet tilknyttet Måløy VGS, illustrasjon basert på mine funn i 2016.	110

Tabeller

Tabell 1: Fordeling av elever i videregående skole, i absolutte tall.	8
Tabell 2: Populasjoner og utvalg av foretak for studien i Vågsøy og Ulstein, etter næringstyper, 2016.	33
Tabell 3: Foretak i TAF-samarbeidene i 2016, etter antall ansatte.	34
Tabell 4: Fordeling av foretak i TAF-samarbeidet i 2016, etter avstandskategorier.	36
Tabell 5: Utdanningsnivå fordelt på kjønn, i Sogn og Fjordane og Norge.	48
Tabell 6: Antall elever fordelt på hovedkategorier av opplæringsløp, 2016.	57
Tabell 7: Elever fordelt på ulike TAF-løp, 2016.	58
Tabell 8: Utdanningsnivå i Møre og Romsdal og Norge, oppgitt i prosent.	64
Tabell 9: Elevantall fordelt på hovedkategorier av opplæringsløp, 2016.	71

1 Innledning

Denne oppgaven tar for seg tverrsektorielle samarbeid mellom private foretak og videregående skoler med koordinerende tredjeparter knyttet til opplæringsløpet Tekniske- og Allmenne Fag. Fokuset vil være på de organisatoriske aspektene ved samarbeidene i forbindelse med opplæringen, og jeg vil bruke en komparativ case-studie for å belyse erfaringer med dette samarbeidet innenfor to ulike geografiske kontekster. Det er tatt utgangspunkt i to relativt små steder med typiske hjørnesteinsbedrifter innenfor industrien, lokalisert på kysten av Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. Det fremtidige bosettingsaspektet ved det å knytte videregående opplæring til lokalt næringsliv inngår også i studien. Næringsliv og arbeidsplasser er sentralt for bosetting, noe som merkes spesielt i rurale områder. Regioner som har lite næringsvirksomhet er generelt mer utsatte for fraflytning, noe som igjen virker negativt på næringslivet med tanke på rekruttering av arbeidskraft. Dersom det er et mål å opprettholde spredt bosetning i Norge, er det derfor viktig at det finnes arbeidsplasser og kvalifisert kompetanse også utenfor de største byene (NOU, 2011:3).

Mange av de offentlige institusjonene som finnes i dag, startet med at enkeltmennesker og lokalsamfunn så behovet for å ta affære i møte med ulike utfordringer. Det arbeidet som nå utføres i helse- og omsorgssektoren er eksempler på oppgaver som tidligere tilfalt familie og lokalsamfunn. Ved fremveksten av en sterkere stat, og ulike velferdsordninger som en del av dette- ble disse oppgavene institusjonalisert som en del av helsevesenet. Ved hjelp av aktivitet på grasrotnivå, kan ulike tilnærminger og løsninger prøves ut på lokalsamfunnets premisser. Dette gir rom for fleksibilitet, men fordrer tillit mellom aktørene. Dette er et sentralt moment i forbindelse med sosialt entreprenørskap da tillit mellom aktørene kan bidra til å redusere transaksjonskostnader og videre fremme samarbeid (Beugelsdijk og Van Schaik, 2005). I denne studien vil jeg spesielt fokusere på engasjement i form av tverrsektorielle samarbeid, hvor sosial tillit utgjør en viktig komponent. Denne tilnærmingen i tilknytning til teori om sosial kapital er drøftet i mer detalj i kapittel 3.2.

Tekniske og Allmenne Fag (heretter: TAF) er et fireårig løp i den videregående skolen hvor opplæringen er delt mellom skole og foretak¹, som arenaer for henholdsvis teoretisk

¹ Generelt i oppgaven vil jeg bruke betegnelsen foretak, men i forbindelse med statistikkbruk vil virksomhet bli brukt som betegnelse, på bakgrunn av det skillet SSB opererer med i denne sammenhengen SSB. 2014. *Fra*

undervisning og praktisk opplæring. Bestått opplæringsløp utløser både studiekompetanse og fagbrev. Dette opplæringsløpet er ikke standardisert innenfor den videregående skolen, men eksisterer som lokale initiativ tilknyttet noen få videregående skoler, ofte lokalisert på industristeder (Rusten, 2016). I denne studien ønsker jeg å se på hvilke erfaringer partene som har deltatt i samarbeid om dette opplæringsløpet har trukket av å delta denne typen tverrsektorielt samarbeid knyttet opp mot videregående opplæring. Foretakene som inngår i studien er industriforetak som i stor grad konkurrerer i et internasjonalt marked, og jeg vil forsøke å belyse hvordan disse kan samarbeide med den offentlige videregående opplæringen for å bidra til å utvikle den kompetansen de har behov for. De videregående skolene er leverandører av det faglige grunnlaget for både fagopplæring og høyere utdanning. Disse skal gi elevene kunnskap og kompetanse innenfor en rekke fag, basert på sentralt gitte læreplaner (Udir, 2016). I møte med fagfelt og bransjer som i stadig større grad forholder seg til avansert teknologi og høy innovasjonstakt, vil skolenes evne til å tilby oppdatert kunnskap og undervisningsutstyr bli utfordret. Denne studien vil ta for seg hvordan TAF, som en reorganisering av den tradisjonelle videregående opplæringen kan bidra til å dekke behov på både skole- og næringslivssiden.

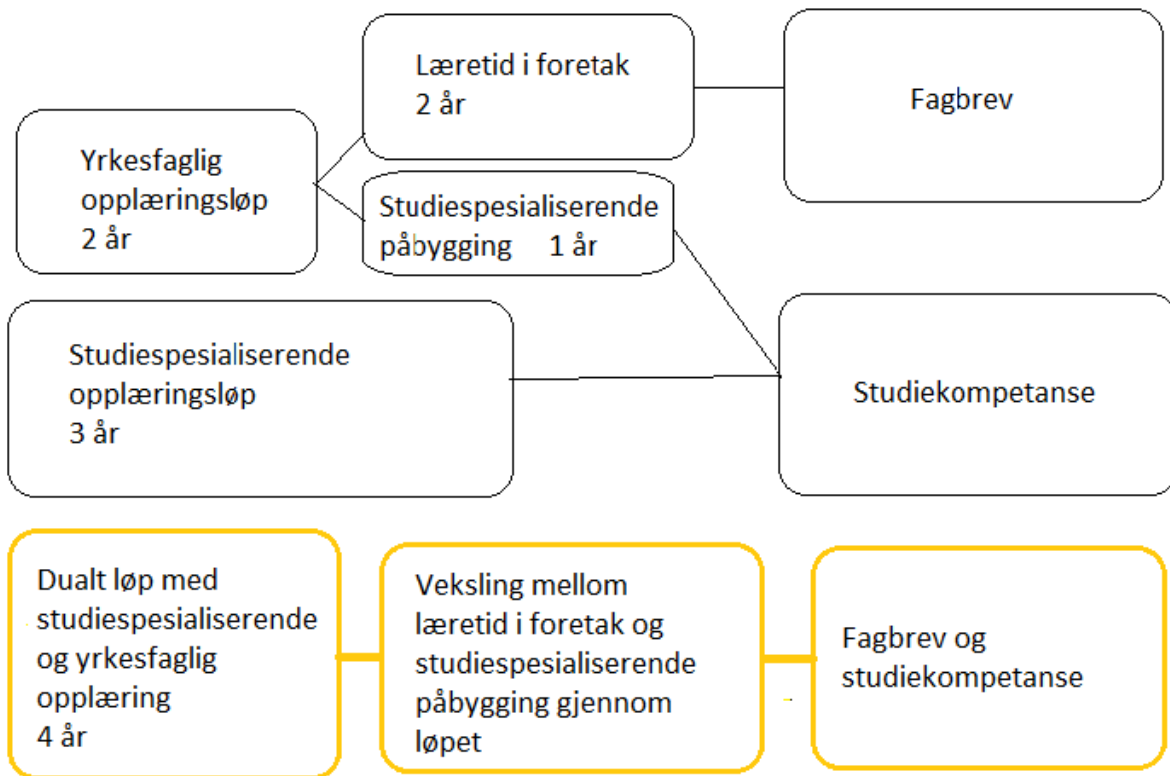
Arbeidsdelingen mellom skolesystem og næringsliv i fagopplæringen legger grunnlaget for hva som blir arenaen for den praktiske opplæringen, noe som i stor grad av historie, tradisjon og politikk. Hvilke aktører som har det institusjonelle ansvaret for opplæringen varierer over et stort spekter, fra å være noe som sorterer tydelig under offentlig eller privat sektor. Kollektive fagopplæringssystem er preget av at både skolesystem og næringsliv er sterkt involvert i fagopplæringen (Busemeyer og Trampusch, 2012). Koordinerende tredjeparter i form av bransjeorganisasjoner, fagforeninger eller handelskamre antar her den rollen som vi ser at skolesystemet tar seg av innenfor det statistiske fagopplæringssystemet. TAF-opplæringen trekker på en del elementer fra det kollektive fagopplæringssystemet ved at aktører innen næringsliv og deres interesseorganisasjoner tar større del i organiseringen og gjennomføringen enn det som er tilfellet ved den ordinære yrkesfagopplæringen. Likevel er TAF et løp som til dels baserer seg på disse ordinære løpene, blant annet ved å benytte de samme læreplanene. På bakgrunn av dette kan TAF-opplæringen derfor syntes å være i en mellomposisjon mellom statistiske og kollektive opplæringssystemer. Hvordan fordeling av ansvar og oppgaver mellom

bedrift til virksomhet [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/artikler-og-publikasjoner/fra-bedrift-til-virksomhet> [Hentet 10.05 2016].

videregående skoler, foretak og koordinerende tredjeparter fortøner seg i mine case, vil jeg komme tilbake til i analysekapitlet.

1.1 Opplæringsløp i den videregående skolen

Det er hver enkelt fylkeskommune som eier og driver de offentlige videregående skolene. Fra fylte 15 år, har ungdom rett på treårig videregående opplæring, gitt at dette gjennomføres i løpet av en sammenhengende periode på inntil fem år. Søkere til videregående skole har rett på opplæring i sitt hjemfylke, men en kan også få opptak i andre fylker, dersom skolene der har ledige plasser. Den videregående skolens ansvar for selve undervisningen er knyttet til både yrkesfaglige og studiespesialiserende opplæringsløp. De ulike løpene forholder seg til forskjellige fagfelt, og kompetansen elevene oppnår er tett knyttet opp mot disse. Hvert opplæringsløp forholder seg til egne læreplaner, knyttet til ulike læringsmål avhengig av fagfelt. De yrkesfaglige opplæringsløpene varer i to år, før elevene selv må søke læreplass i foretak, og ha læretid der på en varighet av to år. Avslutningsvis oppnår de fagbrev ved bestått fagprøve. Den videregående skolen har også ansvar for den studiespesialiserende opplæringen av elever som ønsker å ta en akademisk utdanning. Disse løpene varer i tre år, og utløser en generell studiekompetanse med eller uten spesielle tillegg. Generell studiekompetanse er adgangskriteriet for de fleste typer høyere utdanning. Enkelte typer høyere utdanning har tillegg i form av spesielle opptakskrav, noe som kan utløses ved at elevene velger enkelte fagkombinasjoner som valgfag, eller tar disse som et tillegg etter fullført videregående opplæring (Samordna opptak, 2013).

Figur 1: Opplæringsløp i videregående skole, 2016. TAF med gul.

Kilder: Min modell basert på Kunnskapsdepartementets informasjonsportal www.utdanning.no.

Dersom elever som følger yrkesfaglige opplæringsløp ønsker å ta studiekompetanse, kan de ta studiespesialiserende påbygging som et tredje år etter to år med yrkesfaglige opplæringsløp. Det er derimot vanskeligere for elever som har fulgt det studiespesialiserende løpet i utgangspunktet, å gjøre et tilsvarende bytte i retning av fagopplæring innenfor de eksisterende rammene. Dersom disse ønsker å bytte til yrkesfaglig opplæring, må de starte den videregående opplæringen fra begynnelsen igjen ved et yrkesfaglig opplæringsløp. Ved TAF-løpet får elevene begge deler. Dette innebærer at de ved starten av videregående opplæring ikke behøver å velge mellom opplæringsløp som resulterer i studiekompetanse eller fagbrev, med de konsekvensene dette får for senere muligheter knyttet til arbeid eller studier. I denne opplæringsmodellen ligger det potensiale for parallell teoretisk og praktisk tilnærming til fagfeltet ved veksling mellom skole og virksomhet som arenaer for opplæring. Dette potensialet må imidlertid aktiveres ved koordinering av opplæringen, ved at skolene og foretakene er i dialog om den opplæringen de foretar. Denne type koordinering er ett av momentene som er forsøkt belyst i studien (jf. kap. 7.5 og 8.5).

Elever som følger yrkesfaglige opplæringsløp og ønsker å ta læretid i foretak, må ta denne læretiden i godkjente lærebedrifter. Dette innebærer at foretakene har relevant virksomhet for de kompetansemålene som er fastsatt i læreplanen for det aktuelle faget. I tillegg må de ha en faglig leder som kan følge opp lærlingene og se til at opplæringen foregår innenfor rammene av opplæringsloven. Det er fylkeskommunene som godkjenner virksomheter for opptak av lærlinger. Det har tidvis vært stort press på tilgjengelige læreplasser innen ulike fagretninger, men TAF-elevene slipper å forholde seg til denne problematikken da ansvaret for deres læreplasser ligger på den videregående skolen (jf. kap. 1.1). Både TAF-elever og elever som har fulgt yrkesfaglige opplæringsløp og ønsker å ta læretid i foretak, tegner lærekontrakt med et aktuelt foretak. Disse kontraktene formidles av opplæringskontor, foretakenes egne opplæringsavdelinger eller TAF-råd, som også har ansvar for oppfølging og det formelle arbeidet rundt organisering av fagprøver. Noen steder har ett felles opplæringskontor som dekker alle bransjer, eller ulike kontor for forskjellige bransjer (Nord-VET, 2015). Opplæringskontorene er basert på et samarbeid mellom foretak i forbindelse med opptak, oppfølging og organisering av lærlinger. De kan være eid av kommuner, eller av bransjene selv, i form av ulike nettverkskonstellasjoner. Foretak som har lærlinger og TAF-elever mottar lærlingtilskudd som økonomisk kompensasjon for dette. En andel av disse midlene går til opplæringskontorene, men denne andelen varierer avhengig av de avtalene opplæringskontorene har med foretakene.

Den videregående opplæringen utgjør selve fundamentet for å oppnå kompetanse til å gå ut i arbeid, med eller uten høyere utdanning. Arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene samarbeider med regjeringen gjennom Treparsamarbeidet for å finne løsninger på ulike utfordringer i samfunnet (Regjeringen, 2016). I forbindelse med videregående opplæring handler dette om at partene har et felles ansvar for å legge til rette for å skape til den type kompetanse samfunnet har behov for. Utforming av opplæringstilbud i videregående skole og det å skape tilgjengelige læreplasser for personer som ønsker å ta fagbrev er sentrale momenter i denne sammenhengen. Tidligere var arbeid, for den store majoriteten av befolkningen knyttet til praktiske oppgaver uten nødvendigvis formaliserte forkunnskaper, - på jordene, sjøen eller senere i industrien. I etterkrigstiden foregikk det en rask restrukturering og økende demokratiseringa av samfunnet, som førte til at mulighetene for høyere utdanning åpnet seg for langt flere enn hva som tidligere hadde vært tilfellet (Antikainen, 2006:237). Likevel trenger samfunnet fortsatt faglærte innen en rekke felt. Den nedgangen som en inntil nylig har hatt i søker tallene til yrkesfaglige opplæringsløp (SSB, 2016a) sier noe om hvordan samfunnet

vrderer yrker med praktisk fagutøvelse. Yrkesfaglige utdanningsprogram har til dels fått et rykte på seg for å være for mindre ambisiøse elever. Lavere søkertall fører til at det er lettere å få opptak, ved at ungdom med lavere poengsum fra ungdomsskolen kommer inn. Dermed blir dette en slags selvforsterkende mekanisme som gjør at en ender opp med en yrkesfagopplæring som tildes blir devaluert i forhold til studiespesialiserende utdanningsprogram. Næringslivet og bransjeorganisasjonene (Norsk Industri, 2013) signaliserer tydelig at det er behov for mer faglært arbeidskraft generelt, samt personer med høyere yrkesfaglig utdanning (for eksempel fagskole) i tillegg. Det er mulig at behovet for faglært arbeidskraft tidligere har vært underkommunisert i forbindelse med det mye omtalte kunnskapssamfunnet. Våren 2015 økte søknadstallene til de yrkesfaglige studieretningene i videregående skole for første gang på flere år (NHO, 2015). Dette kan tyde på at yrkesfagenes status som alternativ i videregående opplæring er i ferd med å endre seg til det bedre. I tillegg til søkertall, er fullføring av opplæringsløpene viktig. Tall fra 2015 viser at yrkesfagene samlet har en gjennomstrømningsprosent på 58%, mot 77% på studiespesialiserende utdanningsprogram (Statistisk Sentralbyrå, 2016). Gjennomstrømming viser til at elevene har fullført løpet fem år etter at de startet. Det er tydelige forskjeller i gjennomstrømmingen mellom ulike typer yrkesfaglige utdanningsprogram, men hovedtendensen er at det er høyere frafall, og flere som fortsatt er under videregående opplæring fem år etter start, ved yrkesfagene enn ved studiespesialiserende opplæringsprogram. Som frafall regnes også elever som bytter fra ett opplæringsløp, til et annet. I tilfellene hvor elevene faller helt ut av videregående opplæring, og eventuelt arbeidsliv, er frafall mer problematisk. Det at elever faller ut av yrkesfagopplæringen i videregående skole er uheldig for næringslivet som går glipp av faglært arbeidskraft. Det vil også kunne virke begrensende for enkeltpersonene som ikke fullfører videregående opplæring, i forbindelse med muligheter for høyere utdanning og arbeid. Dersom disse i ytterste konsekvens ender opp med å ikke delta i arbeidslivet, har dette også negative samfunnsøkonomiske konsekvenser.

1.2 Verdiskaping i et høykostland

Næringslivet i Norge er under press for å levere kvalitet, da produksjonskostnadene er høye, i tråd med det generelle kostnadsnivået ellers. Dette har ført til at en rekke næringer har flagget ut til land med lavere produksjonskostnader. Bakgrunnen for denne situasjonen kan forklares av de globale prosessene som har foregått i det 20. århundre. Det første globale skiftet innebar en utflagging av enklere former for produksjon (Dicken, 2015), for eksempel tekstilarbeid. Som

en følge av IKT-revolusjonen kunne også enkelte servicebaserte næringer, samt i større grad mer avansert produksjon også flagges ut, og dette beskriver Dicken som det andre globale skiftet. Disse store, globale trendene har hatt effekter på arbeidsmarkedet i Norge ved at ulike typer produksjon forsvant til utlandet, og dermed også arbeidsplassene. Med ytterligere utflagging av vare- og tjenesteproduksjon, øker presset på verdiskapningen som fortsatt blir gjort i Norge. Lønnskostnadene til faglært arbeidskraft i Norge er også relativt høyere enn i en rekke andre land. Eksportnæringene i Norge konkurrerer i det internasjonale markedet, også med foretak som er basert i land med lavere pris- og lønnsnivå, produksjonskostnader og tilsvarende pris på det endelige produktet. Aktører som konkurrerer i en presset situasjon må drive med innovasjon og strategisk styring for å overleve i markedet (Schumpeter, 1947). Norske eksportnæringer må være innovative og levere høy kvalitet for å kunne hevde seg. Det er derfor behov for dyktige medarbeidere i alle ledd,- fra foretaksstrategier til innovasjon og konkret produksjon. Den videregående skolen spiller en sentral rolle som leverandør av grunnleggende opplæring av arbeidskraft til næringslivet. For at foretakene skal få den arbeidskraften de har behov for, er det derfor svært viktig at den videregående opplæringen både rekrutterer til, og har god gjennomstrømning i de ulike opplæringsløpene.

På bakgrunn av dette ønsker jeg å se på hvordan tverrsektorielle samarbeid som involverer videregående skoler og private foretak kan bidra til å utvikle den kompetansen næringslivet har behov for. Jeg ønsker å se på hvordan de organisatoriske aspektene fungerer for de ulike aktørene, ved belyse praksiser som har vist seg å fungere, og eventuelt kan ha overføringsverdi til liknende satsinger andre steder. De ulike partenes strategier for deltakelse, og erfaringer rundt fordeling av arbeidsoppgaver, koordinering, oppbygning av løpet og resultatet, i form av TAF-elevenes ferdigheter, vil være sentrale moment i studien. Hvordan disse ulike aktørene jobber sammen i forbindelse med TAF, og hva som er utfordringene, kan potensielt også ha en viss overføringsverdi til tverrsektorielle samarbeid på andre samfunnsområder. Det er også interessant å se på hva slags effekt denne opplæringsmodellen kan sies å ha på hvordan praktisk erfaring og fagkompetanse blir vurdert. Dette har ikke vært et hovedfokus for denne studien, men er likevel en underliggende faktor med tanke på den praktiske fagtilnærmingen TAF representerer.

1.3 TAF

TAF er ikke et standardisert opplæringsløp, men er et 4-årig utdanningsløp som tilbys ved 18 videregående skoler (TAF.no, 2016) som lokale initiativ mellom skoler og foretak. Opplæringsmodellen ble først tatt i bruk som et samarbeid mellom Knarvik videregående skole (forkortes heretter VGS ved bestemt skole) og et større privat foretak i Nordhordland i 1992 (Rusten, 2016). TAF-løpet varer i fire år, og baserer seg på både det studiespesialiserende opplæringsløpet, og i tillegg et yrkesfaglig opplæringsløp. Det er dermed snakk om et dualt løp, hvor elevene får en både teoretisk og praktisk kompetanse. Elevene som fullfører dette TAF-opplæringen får dermed et dobbelt vitnemål bestående av både fagbrev og studiekompetanse.

Tabell 1. Fordeling av elever i videregående skole, i absolutte tall.

VIDEREGÅENDE SKOLE (etter 10-årig grunnskole)	Antall (2014)
Elever i yrkesfag (utenom lærlinger)	78430
Lærlinger, læreplasser (utenom TAF)	38977
TAF	1894
Elever i yrkesfag	119301
Elever i allmennfag	119788
Sum	239089

Kilde: Rusten (2016) basert på SSBs utdanningsstatistikk (2014).

I 2014 utgjorde elevmassen ved TAF-tilbudet omtrent 5% av det totale antallet elever i den videregående skolen. I 2014 var det 16 videregående skoler som hadde TAF-tilbud (Rusten, 2016), dette antallet har i 2016 økt til 18. Likevel er det snakk om et smalt tilbud som kun eksisterer ved et fåtall av de videregående skolene i landet, noe elevtallene i tabellen reflekterer. Noe av årsaken til dette kan være knyttet til at etableringen av et slikt ikke-standardisert løp baserer seg på lokale initiativ, som i tilfellene med mine case også er knyttet til et bestemt behov for kompetanse i det lokale næringslivet.

Opplæringsløpet er utformet slik at skolene sørger for undervisningen knyttet til studiekompetanse, parallelt med at elevene har praksis i foretak og dermed får den praktiske opplæringen knyttet opp mot et bestemt fagbrev. Dette praksisoppholdet tilsvarer en læreplass for en lærling som følger det ordinære yrkesfagløpet. Vekslingen mellom undervisning i skolen og praksisopplæring i foretak ved TAF-samarbeidene i mine undersøkelser gjort ved en fordeling av ukedager mellom disse to arenaene (jf. kap. 5.6 og 6.6). Praksisopplæringen til TAF-elevene er basert på tilsvarende læringsmål i form av læreplaner med tilhørende

kompetansemål og fagprøve knyttet til et gitt fagfelt. TAF-elevene tegner også tilsvarende som lærlingene en lærekontrakt med foretakene de har praksis hos. Disse kontraktene er mellom den enkelte TAF-elev og foretak, men lærekontraktene formidles også her av opplæringskontor, eller andre koordinerende tredjeparter som har en tilsvarende rolle. I min studie vil strukturen av organisasjonene som innehar disse rollene, variere mellom casene, og dette har som det fremkommer i (jf. kap. 7.4 og 8.4), konsekvenser for organiseringen av TAF-samarbeidene.

Oppfølging, organisering og koordinering av opplæringsløpet, samt det formelle ansvaret knyttet til fagprøve er fordelt ulikt ved stedene som tilbyr TAF. Dette er ansvar som kan tas av skolene selv, eller gis til opplæringskontor eller et TAF-råd hvor alle de involverte partene er med. Siden TAF-elevene starter med praksis i foretak ved starten av den videregående opplæringen, er de to år yngre enn lærlinger, som har to år med yrkesfaglig opplæring i skolen før de starter på læretiden i foretak. Ved parallell undervisning og praksis i løpet, spiller foretakene en langt mer integrert rolle i opplæringsløpet ved skolen, enn hva som er tilfellet ved de ordinære yrkesfaglige opplæringsløpene som følges av læretid i foretak i etterkant. Fordeling av ansvar for oppfølging og organisering av TAF-opplæringen varierer noe mellom de videregående skolene som har tilbudet, men felles for dem er at løpet varer i fire år, og at det foregår vekslning mellom undervisning i skole og praksis i foretak gjennom løpet. TAF-elevene følger arbeidslivets kalenderår og har dermed kun fem uker ferie i året. I tillegg har TAF-elevene en del praksis i foretak utenom det ordinære skoleåret, for å få nok læretid.

Ved det første TAF-tilbudet ved Knarvik VGS baserte TAF seg på opplæringsløpet teknikk- og industriell produksjon (heretter: TIP), elektrofag og byggfag. Senere har både denne og andre videregående skoler har etterhvert introdusert TAF-modellen med andre opplæringsløp, som for eksempel helse- og omsorgsfag og bygg- og anleggsgfag. Hva slags type fagbrev TAF-elevene får, avhenger av hvilke opplæringsløp det enkelte TAF-tilbudet baserer seg på. I denne studien er det tatt utgangspunkt i TAF basert på opplæringsløpet TIP², fordi denne varianten er knyttet opp mot industrien. Hoveddelen av industriforetakene i mine case konkurrerer i internasjonale markeder, og må derfor forholde seg til høy innovasjonstakt og stadige skiftninger i produksjonsmåter. Dette medfører stadig nye krav til oppdatert kunnskap og utstyr. Den videregående skolen kan med sitt budsjett ha problemer med å holde tritt med denne utviklingen, og slikt sett er det god ressursutnyttelse å samarbeide med foretak som uansett gjør stadige investeringer, eller egne innovasjoner på feltet. Dette kan også tenkes å virke

² Finnes både som ordinært, yrkesfaglig opplæringsløp (to år i skole + to år læretid i foretak), og som TAF-variant.

inspirerende og motiverende på elevene (Norsk Industri, 2013:50), at teknologien og utstyrsparken TAF-elevne forholder seg til i opplæringen er *state of the art*, med tanke på opplæringens relevans for senere arbeid. Ved at den videregående skolen samarbeider med foretak i TAF-opplæringen, får TAF-elevne mulighet til å lære i et miljø hvor de møter reelle oppgaver og utfordringer. Ved å knytte opplæringen til en konkret arena i form av en arbeidsplass, kan en også tenke seg at elevene blir ekstra motivert for oppgavene de settes til da utfordringene er reelle. For de elevene som senere ønsker å ta høyere utdanning innen samme fagfelt, vil de ta med seg den praktiske erfaringen. Om elevene ønsker å gå inn i arbeidslivet med fagbrev, har de fått mer teoretisk undervisning enn de ellers ville fått kun ved å ta den ordinære yrkesfaglige opplæringen, og vil forhåpentligvis kunne dra nytte av dette i sin tilnærming til faget.

Fordelen med å utforme et opplæringsløp som utløser både studiekompetanse og fagbrev, er tosidig. Dersom TAF-elevne etter endt løp ønsker å fortsette som fagarbeidere, har de fått med seg et mer omfattende teoretisk grunnlag for arbeidet de utfører. Om de ønsker å ta fagskole-, høyskole-, eller universitetsstudier vil de ha med seg praktisk erfaring med faget, som kan komme godt med i møte med for eksempel en ingeniøruddannelse. I tillegg vil de ha fått med seg relasjoner til foretakene de hadde praksisplass hos, og potensielt ha muligheter for relevant sommerjobb, eller arena for oppgaver eller prosjekter i forbindelse med høyere utdanning, dersom de velger å gå den veien videre. Denne muligheten til å bli kjent med både fagfelt, bransje og foretak, kan også være et fortrinn i en senere jobbsøkningsprosess. Gjennom TAF får ungdommene knyttet kontakter i arbeidslivet, som de kanskje ville vært foruten om de hadde gått et av de ordinære studiespesialiserende løpene i videregående skole. Enkelte foretak velger også å sponse tidligere TAF-elever dersom de ønsker å ta relevant høyere utdanning. Kriteriene for denne type sponing kan for eksempel være at de tidligere TAF-elevne binder seg til ansettelse i foretaket etter endte studier (Os & Fusaposten, 2015). Hvordan de ulike aktørene i TAF-samarbeidene vurderte fordeler og ulemper ved denne type opplæringsløp, vil jeg komme tilbake til i analysedelen av mitt empiriske materiale.

1.4. Tverrsektorielle samarbeid i videregående opplæring

For at et tverrsektorielt samarbeid skal fungere best mulig, er det viktig at partene tilpasser seg det ansvaret som legges på dem, og at de innehar de organisatoriske mekanismene som er nødvendige for å være best mulig rustet til å møte ulike utfordringer (Seitanidi, 2008). Rammene i form av offentlige institusjoner, næringsliv og stedlig kontekst skaper

utgangspunktet for tverrsektorielle samarbeid. For TAF innebærer dette at handlingsrommet til den lokale videregående skolen avhenger av rammene for offentlige institusjoner i skolesystemet. I bransjer preget av rask utvikling og høy innovasjonstakt vil yrkesfagopplæringen i den videregående skolen i enkelte sammenhenger bli utfordret, da det er kostbart å stadig oppdatere utstyr og kompetanse i takt med teknologiutviklingen. Gjennom samarbeid med næringslivet får skolen et større spillerom for undervisningsutøvelsen, ved at de kan omgå utfordringene med å oppdatere utstyrsparken over et presset budsjett og heller kan spille på næringslivets ressurser. Oppdatert og fagspesifikk kompetanse er lettere tilgjengelig hos foretakene, enn innen egen lærerstab. I tillegg oppnår en at praktisk og teoretisk kunnskap presenteres på en mer helhetlig måte ved at undervisning og praksis foregår parallelt.

Næringslivet kan på sin side ha strategier for engasjement knyttet til samfunnsansvar (jf. kap. 4.1) samt rekruttering av riktig type arbeidskraft ved at de enkelte foretakene får mulighet til å skape relasjoner til ungdom som viser interesse for deres type fag og bransje.

Gjennom TAF-løpet introduseres elevene til fagfelt, bransjer og foretak på hjemstedet ved praksis i foretak. Foretakene får også være med å forme elevenes forståelse for både fag og arbeidskultur, på et tidlig stadium. Samtidig kan opplæringen spisses noe mot de kvalifikasjonene foretaket ønsker hos sine ansatte, innenfor rammene av læreplanene. Dette kan bidra til fremtidig rekruttering, ved å vise ungdommene at det finnes muligheter for arbeid på stedet. Gjennom praksis i foretak blir TAF-elevne introdusert for et arbeidsmiljø, og de praktiske aspektene ved den teorien de blir introdusert for i skolen. I denne studien er der organisatoriske aspektene ved TAF-samarbeidene som er det primære fokuset. Men virkningene av å introdusere ungdom til lokalt næringsliv kan også ha betydning for utvikling av rett kompetanse og fremtidig rekrutteringsgrunnlag, som igjen står i direkte relasjon til utvikling av det lokale næringslivet.

2 Problemstilling

Hvordan kan foretak og videregående skole samarbeide i forbindelse med yrkesfaglig opplæring og TAF-utdanning? En komparativ studie av TAF-utdanning i Ulsteinvik og Måløy.

Denne problemstillingen er videre detaljert slik:

På hvilke måter er

- 1) foretak med lærlingeordning knyttet til TAF
- 2) videregående skole
- 3) forvaltning og andre

tjent med denne type samarbeid?

Relevante spørsmål i studien vil da også være:

- Hvordan ble opplæringen startet?
- Hvilke strategier opererer de ulike aktørene med?
- Hvordan organiseres opplæringen?
- Hva forventer de å få igjen for sin innsats? Og hva er erfaringene?
- Hvordan kan et slikt samarbeid bidra til å stryke det lokale næringslivet, og lokalsamfunnet for øvrig?
- Synergieffekter av et slikt samarbeid?
- Hvilken rolle spiller det offentlige i denne sammenhengen?
- Får elevene rett kompetanse gjennom grunnskole og videregående skole, sammenliknet med hva næringslivet etterspør?

Jeg har bygd denne oppgaven på en komparativ case-studie hvor jeg sammenligner TAF samarbeidet i henholdsvis Måløy og Ulsteinvik. Dette er gjort blant annet fordi den stedege konteksten vil være ulik fra ett sted til et annet, og at det slik sett er interessant å se på hvilke løsninger som er valgt ved utformingen av TAF-samarbeidet på to forskjellige steder. De videregående skolene i Norge er eid og drevet av fylkeskommunene. Men det er det lokale, operative nivået som er fokus i denne oppgaven, hvor spillerommet til skolen til en viss grad avgjøres av de lokale rammene i det som er skolens rekrutteringsmessige nedslagsfelt. Historie, tradisjon, naturgrunnlag og kultur for samarbeid eller felles løsninger på ulike utfordringer vil

være egnet til å skape forskjellige typer kontekst for situasjonen i nåtid, og dermed også for den type tverrsektorielle samarbeid som denne oppgaven tar for seg.

3 Teoretiske perspektiver på privat-offentlige samarbeid

I dette kapittelet skal jeg gå igjennom ulike teoretiske perspektiver på sted, sosial kapital og tverrsektorielle samarbeid. Jeg vil bruke disse teoriene som rammeverk for å drøfte mine case med en slik teoretisk ramme. Først vil jeg innlede med å se på hvordan opplevelse av sted fører til en form for tilknytning gjennom erfaring. Deretter vil jeg se på hvilke roller sosial kapital og tillit spiller i dynamikken som foregår innad i et lokalsamfunn, i forbindelse med samarbeid mellom private og offentlige aktører. Når det gjelder tverrsektorielle samarbeid vil fokuset i stor grad være rettet mot teori som forholder seg til de samme aktørene som finnes i min studie, med fokus på opplæringsinstitusjoner og næringsliv. Her vil jeg se på teori som tar for seg hvilke roller disse aktørene tradisjonelt har hatt, og hvordan de ved hjelp av å spille på hverandres fordeler kan oppnå resultater i form av bedre ressursutnyttelse og supplere hverandre ved å tilføre ulike typer kunnskap og praktiske ferdigheter. I forbindelse med dette vil jeg trekke inn teori som fokuserer på foretakenes engasjement i sitt lokalmiljø, før jeg går videre med å trekke inn perspektiver på tverrsektorielle samarbeid i forbindelse med utdanning, og mer spesifikt, fagopplæring i videregående skole. Min studie tar for seg samarbeid mellom videregående skoler, private foretak og koordinerende tredjeparter i forbindelse med TAF-opplæring. Noe av teorien baserer seg i større grad på liknende samarbeid innenfor høyere utdanning, men jeg vil likevel trekke paralleller til denne type case, der det er formålstjenlig.

3.1 Rom og sted

Skillet mellom rom og sted står sentralt i geografien. Rom blir til sted, når vi gjennom erfaring og opplevelser knytter mening til det (Cresswell, 2014). Dette er en relevant faktor i forbindelse med TAF-løpet både fordi opplæringen varer lengre enn ordinær videregående opplæring, og dessuten introduserer elevene for næringslivet på stedet. Dette er egnet til å gi elevene lengre, og bredere erfaring med arbeidslivet på stedet enn de ville hatt om de tok et kortere opplæringsløp, og hadde hatt mindre praksis ute i bedrift. TAF-elever plasseres gjerne i praksisforetak i nærheten av hjemstedet. Det at de får erfaringer med dette arbeidsmiljøet, kan bidra til å styrke tilhørighet til både stedet, det spesifikke foretaket, og arbeidslivet generelt. Opplevelse av tilhørighet i et arbeidskollegium kombinert med kunnskap om at det finnes muligheter for jobb på stedet, kan bidra til at flere ser for seg en fremtid der- enten med direkte overgang fra TAF-løp til arbeidsliv, eller via høyere utdannelse.

Tilknytning til sted gjennom bosetting er særlig viktig for å unngå fraflytting, steder som har problemer med fraflytting, noe som er tilfellet i en rurale områder. Dersom den videregående

opplæringen kan bidra til at ungdommene knytter seg sterkere til hjemstedet, og kan ønske å bosette seg der som voksne vil dette kunne slå positivt ut på sikt med tanke på regional utvikling. Dette har betydning for mulighetene til å opprettholde bosetning og drive næringsvirksomhet på en gitt lokalitet, med tanke på det fremtidig rekrutteringsgrunnlaget for foretakene som befinner seg der. Dersom TAF-elevne ønsker å ta høyere utdanning andre steder etter endt løp, vil dette medføre at det kan gå flere år før de eventuelt vender tilbake. Derfor vil det her være snakk om en langsiktighet knyttet til bosettings- og rekrutteringsmessige strategier.

3.2 Sosial kapital og tillit

Stedskvaliteter kan knyttes til begrepet sosial kapital som kan defineres som relasjoner og nettverk som former sosial kontakt og interaksjon (Iyer et al., 2005). Sosial kapital kan behandles på personlig eller aggregert nivå, og dersom en ser på samfunn er sistnevnte mest formålstjenlig. I denne studien vil jeg ta i bruk et teoretisk rammeverk som viser til to ulike typer sosial kapital: «bonding» (heretter: sammenbindende) og «bridging» (heretter: brobyggende) (Putnam, 2000). Den sammenbindende formen for sosial kapital tar for seg relasjonene innad i et samfunn, og handler elementer som tillit og grad av frivillighet. Den brobyggende typen sosial kapital viser til i hvor stor grad medlemmer av et samfunn har kontakter til andre samfunn eller nettverk utenfor sin egen sfære. Summen av den sammenbindende og brobyggende sosiale kapitalen vil kunne si noe om dynamikken innad i, og ut fra et sosial miljø. Den sammenbindende sosiale kapitalen danner grunnlaget for tillit, samarbeid og dugnadsånd. Dette er positive verdier, så lenge det også finnes brobyggende elementer som bidrar med informasjon og nettverk fra utsiden av samfunnet. Lite sammenbindende sosial kapital kan føre til mindre sosial tillit, fremmedgjøring og lite interesse for engasjement i lokalsamfunnet. Mangel på brobyggende sosial kapital kan på sin side medføre fastlåste mønstre og mangel på ny informasjon. Sterke koblinger innad kan virke svært positivt, men grad av kontakt med, og tillit til eksterne aktører er også av stor betydning (O'Brien et al., 2005). Den type og mengde sosial kapital som eksisterer i et gitt samfunn, vil påvirke samspillet mellom aktørene innad, og kontakten med omverdenen. Dersom et lokalsamfunn i stor grad er preget av tillit og konsensus innad, og en restriktiv holdning til ny informasjon utenfra, kan dette i verste fall hindre nytenking (Tura og Harmaakorpi, 2005). Dette refereres til som stivhengighet (Pierson, 2004), og kan bidra til en mindre utadrettet utvikling som kan ha negative effekter for generell nytenking. Skepsis mellom både interne og

eksterne aktører kan derfor få negative utfall i form av mangel på samarbeid, eller lukkethet ovenfor omverdenen.

Den sosiale kapitalen næringslivet innehar i form av brobyggende og sammenbindende elementer har også konsekvenser for TAF-opplæringen hvor koblingen mellom opplæringsløpet og næringslivet fremstår som sterkt. Løpet baserer seg på tilgang på foretak som arena for praktisk opplæring, og da vil det være nødvendig at disse foretakene er tilgjengelige, og har kapasitet og vilje til å drive med opplæring. For å overleve i markedet, må foretakene som utgjør det lokale næringslivet utvikle konkurransedyktige forretningsstrategier og produksjon til den gjeldende situasjonen. Som en følge av økt internasjonalisering av marked og kundegrunnlag, skjerpes konkurransen, og med det kravene til lønnsom næringsvirksomhet. I bransjer preget av høy innovasjonstakt, vil det være sentralt å følge med i utviklingen for å være på høyde med konkurrenter, og enda bedre i front hva gjelder det å kunne tilby etterspurte produkter og tjenester i markedet. Et dynamisk marked preget av rask utvikling fører til at produksjons- eller forretningsmessige løsninger som fungerte for relativt kort tid siden, ikke nødvendigvis vil være like tjenlige i fremtiden. Den brobyggende sosiale kapitalen i form av kontakt med kunder, konkurrenter og forskningsmiljø eksternt kan bidra med informasjon om endringer i preferanser, teknologi eller forretningsstrategier som gjør foretakene i stand til å møte denne utviklingen. Mangel på denne type informasjon og kompetanse kan være uheldig med tanke på konkurranseevnen til foretakene, og det vil derfor være viktig å ha disse brobyggende koblingene til aktører utenfor egen geografisk kontekst. Dessuten vil også den sammenbindende formen knyttet til sosial kapital være viktig. Relevante aktører innen samme bransje eller markedssegment kan finne sammen og samarbeide. Samarbeid mellom partene gjennom yrkesfaglig opplæring kan nettopp være et eksempel på dette. I slike tilfeller blir kontakten med andre aktører innad i samfunnet også en viktig faktor.

For et lokalsamfunn representerer sosial kapital tuftet på en balanse mellom brobyggende og sammenbindende elementer en viktig ressurs. Potensialet ved denne ressursen aktiviseres ved at prosjekter som avhenger av brobyggende eller sammenbindende elementer, settes ut i livet. TAF-samarbeidet er et eksempel på hvordan lokalt forankrede aktører i form av videregående skoler og foretak aktiviserer, og mulig også bidrar til å reprodusere sosial kapital. Ved å bidra i slike samarbeid, kan en også styrke disse elementene, ved at relasjoner og tillit opprettholdes og videreutvikles. Aktørenes motiv og strategier for engasjement i et TAF-samarbeid kan være avgjørende med tanke på hvordan denne samarbeidssituasjonen utarter seg. De organisatoriske

aspektene knyttet til arbeidsdeling, kommunikasjon og koordinering av TAF vil også kunne virke inn på hvordan de involverte partene opplever samarbeidssituasjonen. Jeg har så langt drøftet sosiale betingelser for samarbeid lokalt, og hvordan det har gagnet foretakene ved at de får den kompetansen de har bruk for. Imidlertid handler det også om en slags «dugnadsinnsats» hvor foretaket viser et samfunnsengasjement- det som gjerne omtales som Corporate Social Responsibility som utdypes i mer detalj nedenfor.

3.3 Corporate Social Responsibility

Corporate Social Responsibility (heretter: CSR), handler om det samfunnsansvaret som foretak kan velge å ta. Dette kan ta form av sponsing eller andre tiltak som på ulike måter gagnar sivilsamfunnet. Ved å bidra med ressurser, viser foretaket seg som en ansvarlig aktør i samfunnet, og oppnår dermed et godt renommé overfor kunder, ansatte, myndigheter og samfunnet generelt. Dermed kan denne type tiltak også få positive effekter for foretaket, som for de som mottar for eksempel sponsormidler. Dette forholder seg også til aktivisering av sosial kapital (kap. 4.1); tiltakene kan være egnet til å øke tilliten til, eller grad av identifisering med foretak som velger å engasjere seg i lokalsamfunnet. Corporate Shared Value (heretter: CSV) forholder seg til en mer integrert form for samfunnsansvar, som baserer seg på måter å organisere foretak og produksjon på, som bidrar positivt både til samfunnet, og til foretaket selv (Porter og Kramer, 2011). Ved å innrette produkter, produksjon, verdikjeder og lokaliteter på en måte som skaper delte verdier, kan en bidra til at både foretak og lokalsamfunn blir mer robuste og ressurseffektive. Resultatet av dette kan være en mer bærekraftig forretningsdrift, som vil ha mer støtte i lokalsamfunnet, fordi båndene disse imellom er tettere.

Tverrsektorielle samarbeid kan være en form for CSV, ved at private og offentlige aktører spiller på hverandres fordeler, og slikt sett kan oppnå en mer effektiv ressursutnyttning. TAF-samarbeidene kan sees som en ny organisasjonsvariant av videregående opplæring ved at det foregår opplæring i skole og foretak parallelt, noe som skaper et dualt løp. Dette supplementet til de ordinære opplæringsmodellene former elevenes kompetanse, erfaring og faglige forståelse på en annen måte enn de ordinære løpene. Den videregående skolen bidrar med teoretisk fagundervisning og undervisningskompetanse, og foretakene med bransjespesifikk kunnskap, oppdatert utstyr og kompetanse. Skolene kan slik sett slippe sett unna dyre investeringer i utstyr, og overlate den bransjespesifikke og stadig oppdaterte kunnskapen om teknologi og produksjonsmåter til foretakene. Foretakene får mulighet til å knytte bånd til ungdommer som

potensielt kan rekrutteres som arbeidskraft på et senere tidspunkt, og får mulighet til å gi disse erfaringer og tilknytning til det spesifikke foretaket og deres bransje og segment. TAF-elevene på sin side får med seg en både praktisk og teoretisk tilnærming til fagfeltet, noe som i min studie viste seg å være etterspurt i næringslivet (jf. kap. 7.5 og 8.5). Ved å innrette et opplæringsløp på en slik måte, kan dette gi økt utkomme for deltakende TAF- elever, foretak og videregående skole. Denne nye organisasjonsvarianten av videregående opplæring er dermed et eksempel på et tverrsektorielt samarbeid som har potensiale for å skape delte verdier til de involverte partene. Jeg har så langt drøftet grunnlaget og motivasjonen for samarbeid. Perspektivet nedenfor omhandler selve organiseringen hvor partene utdanning, næringsliv og forvaltning finner sammen i triple helix.

3.4 Triple Helix

Triple helix-modellen ser på hvordan samspeillet fungerer mellom aktørene i de dynamiske prosessene som settes i gang når utdanning, industri og myndigheter knyttes tettere sammen ved at de inntar hverandres tradisjonelle felt, og interaksjonen dem imellom øker (Leydesdorff og Etzkowitz, 1998). Denne interaksjonen foregår både mellom de tre hovedkategoriene med aktører, men også i form av næringsorganisasjoner, nettverk, informasjonsflyt og teknologioverføring. Fordelene ved denne tilnærmingen til utvikling og innovasjon kan være at de ulike aktørene bidrar på bakgrunn av egen institusjon, men på en utadrettet måte som kommer de andre aktørene i møte. Dette kan i beste fall bidra til bedre informasjonsflyt og mer effektiv ressursutnytting, og forhåpentligvis også bidra til å forhindre situasjoner med fastlåste mønstre og stivhengighet (jf. kap. 3.2).

I forbindelse med min studie kan en trekke paralleller mellom universitetenes og de videregående skolenes roller som institusjoner for utdanning og opplæring. Det er likevel verdt å merke seg at de videregående skolene i motsetning til universitetene, ikke er engasjert i forskning. Denne forskjellen i virksomhet gjør at triple helix-modellen dekker et noe ulikt type samarbeid, enn det TAF-samarbeidet representerer. Likevel ønsker jeg å vise til denne modellen i en sammenheng hvor en har aktører innen skole og foretak deltar i et samarbeid hvor deres tradisjonelle roller til dels overlapper hverandre. Foretakene har tradisjonelt drevet opplæring av lærlinger, men i TAF foregår denne opplæringen mer systematisk parallelt med undervisningen i skolen, og foretak og skole knyttes dermed sammen ved de organisatoriske sidene ved opplæringsløpet. De praktiske og teoretiske sidene av TAF-løpet må relatere til

hverandre dersom målsettingen er at opplæringsløpet skal føre til en grunnleggende kompetanse spisset mot et gitt fagfelt. Kommunikasjon og koordinering vil derfor være sentrale faktorer for at partene skal være oppdatert på hverandres virksomhet i opplæringsløpet, slik at dette fremstår som en mest mulig helhetlig og konsistent tilnærming til faget.

3.5 Industry-School Partnership

Industry-school partnership (heretter: ISP) handler om å krysse institusjonelle grenser mellom aktører i skole og industri, for å fasilitere overgangen mellom opplæring og arbeidsliv (Flynn et al., 2016). Dette er et teoretisk rammeverk som er mer spesifikt for videregående opplæring enn hva som er tilfellet ved triple helix-modellen, og slik sett et mer dekkende begrep i forbindelse med TAF. Flynn et. al (2016) viser til en australsk studie hvor myndighetene tok initiativ til et samarbeid mellom et samleorgan for foretak som var involvert i sponning, videregående skoler og private foretak. Ved min studie er også skoler og foretak involvert, men oppbygningen og rollene til de koordinerende tredjepartene varierer (jf. kap. 7.4 og 8.4). Her der det en klar parallell til mine case på TAF i Norge, ved at kontekstualisert kunnskap og overgang mellom skole og arbeidsliv er i sentrum. Dette kan også sees i sammenheng med tradisjon for dialog mellom myndigheter og partene i arbeidslivet i Norge ved Trepertssamarbeidet (Regjeringen, 2016).

*Figur 2: Venndiagram av ISP, modifisert til norsk.
Kilde: Flynn et. al. (2016)*

Figur 2 viser hvordan aktørene forholder seg til hverandre i min studie på TAF. Her er det til forskjell fra triple helix modellen foretak, næringsorganisasjoner og videregående skoler som utgjør partene. Disse to modellene kan likevel sees i sammenheng med TAF-samarbeidene ved at aktørenes virksomhet overlapper hverandre, og at de til dels også antar hverandres roller. Dersom en skal få til en vellykket overlapping er det viktig at grensene mellom aktørene ikke er absolutte. Grensene det er snakk om forholder seg til de materielle, juridiske, adgangsregulerende og kulturelle eller atferdsmessige grensene vi finner i tilknytning til skoleinstitusjoner og industri. Eksempelvis kan dette være elevstatus i skolen, eller klarering for adgang til et industriområde. Disse grensene er egnet til å skape barrierer mellom aktørene. Dersom et tverrsektorielt samarbeid skal fungere godt, er det nødvendig å åpne disse grensene ovenfor samarbeidspartnere, slik at en kan forstå og til bidra til hverandres former for virksomhet. I forbindelse med dette viser Flynn et. al. til Akkerman og Bakker som identifiserer fire typer mekanismer for kryssing av institusjonelle grenser; identifikasjon, koordinasjon, refleksjon og transformasjon (Akkerman og Bakker, 2011).

Identifikasjon handler om å forstå hva slags virksomhet en samarbeidspartner er involvert i, og hvilke begrensninger, muligheter og visjoner denne har. I forbindelse med TAF, kan en her trekke på paralleller knyttet til strategier for deltakelse, og muligheter for relevante fagbrev et foretak kan tilby som mekanismer for grensekryssing. På skolesiden vil dette kunne innebære en forståelse av det spesifikke foretaket, og hvilke økonomiske og organisatoriske betingelser som er gjeldende. Koordinasjon forholder seg til å se hvordan samarbeidspartnerne fungerer med tanke på de konkrete momentene som er relevant for samarbeidet. For TAF-samarbeidet vedrører dette for eksempel oppbygning av timeplan, kommunikasjon rundt oppfølging og læringsmål. Klargjøring av TAF-elever i forkant av praksis, i form av grunnleggende sikkerhetsopplæring er obligatorisk og også en del av dette. Refleksjon er et resultat av kommunikasjon mellom samarbeidspartnerne. Ved å interagere gjennom TAF-samarbeidet, lærer partene av hverandre, og om hverandres felt. Skole, foretak og koordinerende tredjepart har ulik forankring i fag og sektor, men via refleksjon vil for eksempel terminologi og kultur til dels kunne tas opp hos samarbeidspartnerne, og bidra til kryssing av hverandres grenser. Transformasjon er selve prosessen samarbeidet vil gå igjennom dersom de tre foregående mekanismene for grensekryssing fungerer. Gjensidig læring, organisering og forståelse vil kunne medføre at samarbeidet og prosessene rundt det fungerer bedre. For å sette TAF-

samarbeidet inn i denne sammenhengen vil en slik transformasjon kunne peke i retning av bedre ressursutnyttelse ved at partene forstår hverandre og hverandres rammer for deltakelse, er kjent med kontaktpersoner og hvordan ulike situasjoner blir håndtert av de andre aktørene.

4 Metodologi

Metodologi omhandler ulike måter kunnskap kan bygges opp på (Grønmo, 2004: 29). Hva slags informasjon som blir gjort tilgjengelig for den enkelte forsker i feltarbeidet, avhenger til dels av informantenes vurderinger av, og forventinger knyttet til egen og forskerens rolle. Slik sett er ikke data bare objektive faktum som kan samles inn av forskeren, men også informasjon som blir til i møtet mellom forsker og informant. På bakgrunn av dette argumenteres det for at det er mer meningsfullt å forholde seg til feltarbeidet som en prosess for *dataproduksjon* heller enn *datainnsamling* (Aase og Fossåskaret, 2014: 36). Dermed er det snakk om produksjon av data som har blitt til i de intervju situasjonene jeg har hatt med informantene i studien. Dette kan typisk være snakk om spørsmål knyttet til subjektive erfaringer. Likevel er store deler av dataene i denne studien kvantitative, eller konkret informasjon om den organisatoriske strukturen på TAF-samarbeidene. Denne type data ikke påvirkes noe videre av hvem som samler dem inn. Derfor mener jeg at tyngden av dataene som ble søkt gjennom feltarbeidet forholdt seg til data som i mindre grad ble produsert gjennom feltarbeidet, men som er konkrete data som ble samlet.

For å få mest mulig relevant informasjon fra informantene, var det viktig for meg å ha best mulig oversikt over situasjonen rundt oppbygging av opplæringsløp, det enkelte TAF-samarbeidet, samt næringsstruktur og andre interessante forhold før feltarbeidet. I forbindelse med foretakene i utvalgene gjaldt dette også noe grunnleggende kunnskap bransje og type produksjon disse var involvert i. Det viste seg å være tidsbesparende å ha mest mulig grunnleggende kunnskap i forkant av møtene med informantene, slik at intervju tiden ble brukt effektivt med tanke på å få den enkelte informant sine erfaringer, heller enn å fokusere på informasjon om grunnleggende forhold. For å få denne kunnskapen i forkant, var jeg i kontakt med nøkkelpersoner i TAF-samarbeidene som gav meg en innføring i de strukturelle og organisatoriske forholdene. I tillegg satte jeg meg inn i struktureringen av den videregående opplæringen generelt, og TAF spesielt. Ved å være informert om en del strukturelle og organisatoriske forhold i forkant av intervju situasjonene, mener jeg det også er dekning for å hevde at jeg ble tatt mer seriøst av informantene, enn hva som ville vært tilfelle dersom jeg møtte til disse samtalene uten å ha satt meg noe videre inn den stedlige, institusjonelle og næringsmessige konteksten.

4.1 Hva slags kunnskap?

Ontologi befatter seg med hva vi regner som reelt, og av dette følger epistemologiske spørsmål knyttet til hva slags kunnskap vi mener å kunne ha om ulike fenomen (Grønmo, 2004). Med tanke på tema for mitt feltarbeid, var dette snakk om informantenes oppfatninger og erfaringer ved de organisatoriske rammene for TAF-samarbeidet. Hvordan de ulike aktørene opplevde situasjoner som oppstod i forbindelse med samarbeidet, kunne være farget av en rekke ulike momenter. For å besvare problemstillingen best mulig på bakgrunn av mest mulig relevante data, ønsket jeg å få informasjon som den enkelte informant hadde om erfaringer med TAF-samarbeidet. Jeg vurderte det slik at det var formålstjenlig å vektlegge informantenes erfaringer i tillegg til å søke en objektiv sannhet om ulike organisatoriske aspekt ved samarbeidet. Måten TAF-samarbeidet var strukturert på, og de enkelte partenes erfaringer med dette, var det som var mest interessant å få informasjon om for å besvare problemstillingen best mulig. Dette baserte seg på en epistemologi som la til grunn at det var mulig å skaffe til veie nettopp en slik type datamateriale, noe jeg mente at var tilfellet ved kvalitative intervju. Konsistente erfaringer som ble oppgitt under intervjuene (jf. kap. 4 innledningsvis) var egnet til å underbygge dette.

4.2 Triangulering

I starten av arbeidet med denne oppgaven fant jeg frem til dokumenter av offentlige og private aktører som viste til arbeidsmarkedets behov for rett type kompetanse, i en kontekst hvor foretakene i økende grad møter internasjonal konkurranse. Dette har implikasjoner for både hva slags kompetanse det er behov for, og hvordan denne skal skapes. Jeg ønsket å se på TAF-opplæringen i lys av dette, med fokus på de organisatoriske aspektene for å finne ut av hvordan en kan organisere et opplæringsløp som fungerer godt for både skoleinstitusjonene, og foretak i rollen som praksisarena og potensielt fremtidige arbeidsgivere. I samarbeid med veileder fant jeg frem til TAF-samarbeid ved to (jf. kap. 6.2.2) videregående skoler som var orientert mot litt ulike næringer. Hvert TAF-samarbeid i form av videregående skole med tilknyttede foretak, og koordinerende tredjepart, er å regne som enheter på mesonivå, med sitt tilknyttede univers. Disse består av elever, lærere, arbeidsmiljø, romlig og historisk kontekst, etc. Av praktiske årsaker kan ikke samtlige aspekt ved dette inkluderes. Det er likevel ønskelig å få en grunnleggende oversikt over mulig relevante forhold som kan ha påvirkning på de organisatoriske aspektene ved TAF-samarbeidene. På bakgrunn av dette ble triangulering valgt som forskningsdesign for å belyse problemstillingen fra ulike perspektiver og kilder, og slik

sett forsøke å få et mest mulig helhetlig perspektiv på situasjonen. De ulike metodetyper som slik ble involvert, ville kunne bidra med ulike momenter (Clifford et al., 2010:8).

Bruk av sekundærdata i form av andres forskning har vært sentralt i arbeidet med denne oppgaven. Dette har både bidratt til at jeg kunne skape meg et overblikk over feltet, og for å finne frem til et teoretisk rammeverk for egenprodusert datamateriale. Med dette mener jeg teori knyttet til de ulike temaene som TAF-samarbeidene trekker på. Eksempler på dette spenner fra teorier knyttet til tverrsektorielle samarbeid generelt, til smalere studier gjort på partnerskap mellom skoleinstitusjoner og foretak i forbindelse med fagopplæring. Denne type kilder var egnet til å belyse de strukturelle og organisatoriske forholdene omkring TAF-samarbeidene, både på et generelt nivå med tanke på de sosiale aspektene ved tverrsektorielle samarbeid, og spesifikt i forbindelse med opplæringsmodeller, kompetanseutvikling og samarbeid mellom aktører i privat og offentlig sektor i denne sammenheng. Det å se på hvordan denne type samarbeid har vært organisert andre steder, og hvilke erfaringer som er gjort på bakgrunn av dette, har bidratt med nyttige perspektiver for å forstå også mine case. De mer generelle perspektivene på tverrsektorielle samarbeid viste seg også å være viktig for å se på de sosiale aspektene ved denne type virksomhet. I tillegg har jeg brukt kvalitative data i form av informasjon om fagopplæringen i Norge generelt, og TAF spesielt. Dette har blant annet involvert systematiske søk i medieartikler i databasen «A-tekst», med søkeord «TAF» i tidsrommet 01.01.1990-01.01.2016 i forkant av feltarbeidet for å få oversikt over tematikken.

Jeg har også benyttet en del statistikk for å belyse ulike forhold knyttet til videregående opplæring i Norge, og strukturelle forhold ved stedene som inngikk i mine undersøkelser. Frafallsstatistikk ved yrkesfagopplæringen i den videregående skolen var en av årsakene til at jeg vurderte TAF som tema for denne oppgaven i utgangspunktet. I etterkant har jeg også sett mer på gjennomstrømningsstatistikk generelt. Statistikk knyttet til de befolknings- og næringslivsmessige momentene i de kommune- og fylkesvise settingene var viktig for å få et overblikk på den romlige konteksten for de to TAF-samarbeidene. Andre typer kvantitative data har vært avstander til regionale sentra fra de to stedene i mine undersøkelser. Bruk av kvantitative data har derfor vært helt sentralt for å få en strukturell oversikt over den romlige konteksten TAF-samarbeidene foregår i. I tillegg har jeg benyttet offentlige dokumenter relatert til feltet, samt medieoppslag for å skaffe et overblikk over situasjonen, spesielt knyttet til videregående opplæring generelt, og TAF-opplæring spesielt.

Det feltarbeidet jeg foretok for å samle egne data gjennom kvalitative undersøkelser rettet mot aktørene som var involvert i TAF-samarbeidet, ble avvirket over en ukes varighet på hvert sted i februar og april 2016. Deler av sekundærkildene og teorigrunnlaget ble funnet i etterkant av dette. Årsaken til dette var at jeg på bakgrunn av feltarbeidet hadde fått en grundigere forståelse for tematikken i casene, og dermed også hvilke sekundærkilder jeg hadde behov for å trekke inn som en del av teorigrunnlaget for å best mulig kunne besvare problemstillingen.

4.2.1 Casestudie

TAF-opplæringen i Norge sett under ett involverer en rekke videregående skoler, hver med sine tilknyttede samarbeidspartnere på foretakssiden. Problemstillingen tar sikte på å finne frem til hvilke erfaringer de involverte partene har hatt med TAF-samarbeid. For å kunne gå i dybden på dette, og gjøre det innenfor rammene for denne studien, valgte jeg å foreta casestudie som en del av forskningsdesignet. Casestudier som dette er hva (Grønmo, 2004:91) karakteriserer som intensive, ved at de går i dybden ved å samle inn rikholdig data på et mindre utvalg enheter. I denne studien behandles to liknende samarbeidssituasjoner ved to ulike steder, hvor en har en rekke involverte aktører. Erfaringene herfra vil være kontekstavhengige, og ikke nødvendigvis utspille seg identisk innenfor andre romlige eller strukturelle rammer. Likevel kunne det være en nyttig innsikt dersom det fantes likheter i erfaring ved de ulike casene (Mills et al., 2010). Jeg valgte case-studie som en del av forskningsdesignet fordi jeg ikke bare ønsket å finne frem til de organisatoriske strukturene som TAF-samarbeidene baserte seg på, men vel så mye hvordan de involverte partene opplevde at organiseringen fungerte. Jeg vurderte det slik at kvalitative (jf. kap 6.5) undersøkelser innenfor rammene av et case-studie, ville være egnet til å gå i dybden ved de utvalgte TAF-samarbeidene, og slik sett komme frem til svar på problemstillingen.

Det å velge case innebærer også å gjøre avgrensninger i form av problemstilling, tilnærming, utvalg, utforming av forskningsdesign og utvalg. Summen av disse, samt alle andre avgjørelser som gjøres fortløpende under studien, vil ha effekt på hva slags kunnskap en vil kunne skaffe til veie. I disse valgene av hva som skal problematiseres og måtene ulike momenter presenteres på i en studie, ligger det makt (Mills et al., 2010). En ting er forskerens definisjonsmakt, en annen er hvordan ulike maktstrukturer allerede har bidratt til å forme forskeren i forkant av en studie. Det vil ikke være mulig å gå inn i feltarbeidet med et fullstendig åpent og objektivt perspektiv, men å etterstrebe dette, var viktig hensyn. Jeg forsøkte å ha disse perspektivene med meg inn i feltarbeidssituasjonen, - i møtet med informantene, og ved å etterstrebe å ha et vidt

perspektiv på hva opplæring og utdanning egentlig *er*, og hvordan nye måter å vinkle dette på, kan ha positive effekter for flere parter. Videre er det også dette som ligger til grunn for god forskningsetikk, med tanke på anonymisering av kilder, og vinkling av funn i analysedelen av studien. Her har jeg forsøkt å trekke frem de sentrale poengene som kom frem i møtet med informantene, uten at dette skal være til forkleinelse for noen.

4.2.2 Komparativt

Det var helt fra begynnelsen med prosjektet aktuelt å gjøre en komparativ studie hvor TAF-opplegget ved to ulike videregående skoler kunne sammenlignes. Det ville være interessant å se hvordan erfaringene som var gjort ved TAF-samarbeidet på ett sted, kunne skille seg betraktelig fra et opplegg som tilsynelatende opererte under de samme rammevilkårene, i en annen romlig kontekst. Alternativt om det var slik at til tross for betydelige geografiske forskjeller så var opplegget hva angår organisering og samarbeid knyttet til TAF omtrent det samme. De stedlige og strukturelle forholdene som dannet konteksten for TAF-samarbeidene, kunne med andre ord legge føringer for hvordan disse utspilte seg.

De to casene som er valgt, fremstår ved øyekast som relativt like; øykommuner på Nord-Vestlandet, med tilknytning til kystnæringer innen marin og maritim sektor. Ulstein hadde en større befolkning enn Vågsøy, og lå ellers også mer sentralt til, men dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 5 og 6. Ulike normer og vaner på bakgrunn av for eksempel dominerende bransjer, tradisjon og ressursgrunnlag kan ha preget disse stedene på forskjellige vis. Dette er en faktor som potensielt kunne bidra til å både produsere og reprodusere forskjellige praksiser knyttet til næringsliv, opplæring og samarbeid på tvers av bransjer og sektorer. Det var derfor viktig å se etter hva de ulike aktørene tok for gitt i sin lokale setting,- de vaner og praksiser som på sikt bidrar til å farge og forme holdninger knyttet til opplæring og samarbeid i denne forbindelse. Hvilke momenter som ble vektlagt, og hva som lot til å være årsakene til dette var sentralt for å forstå hvordan forholdene rundt samarbeid og opplæring hadde utviklet seg. Ulik betydning av lokal identitet ville også kunne si noe om hvordan partene i TAF-samarbeidet, opplevde den stedlige konteksten i forbindelse med tverrsektorielle samarbeid. Hvilke faktorer eller ressurser som ble vektlagt i denne sammenhengen, kunne peke på underliggende eller eksplisitte antakelser,- som kunne bidra med grunnleggende perspektiver om stedet fra informantenes ulike ståsteder. I denne sammenhengen var det interessant å gjøre en komparativ studie for å se på hvordan ulike faktorer bidro til å forme opplegget, og hvordan dette var egnet til å påvirke

TAF-samarbeidet. Det var ønskelig å vie rom til de strukturelle variasjonene som gav utslag i ulikheter i lokal kontekst, og å se på hvilke konsekvenser dette hadde for det tverrsektorielle samarbeidet som TAF representerte. Koordinering, rolleforventninger, motiv og strategier knyttet til samarbeidet var momenter som potensielt kunne ha en viss forankring i lokal næringslivskultur. Ved å gjøre en komparativ studie var det mulig å se etter potensielle mønstre i hver case, som ellers ville mangle sammenlikningsgrunnlag.

Med dette komparative utgangspunktet ønsket jeg å finne frem til både fellesnevnerne og ulikheter ved casene. Det var aldri målet å kun trekke frem funn som opptrådte i begge casene, men snarere å forsøke å se helheten i hver av dem. Det sentrale i denne studien var å se på de erfaringene som var gjort, på hvert enkelt sted. De lokale forholdene kunne være farget av strukturelle forhold som lokalkulturelle trekk og tradisjoner, basert på innslaget av næringer, historiske eller naturgitte forhold,- som igjen kunne påvirke hverandre. Dette var faktorer som bidro å skape rammene for situasjonen knyttet til samarbeid mellom ulike aktører, både i og mellom ulike sektorer. Den komparative tilnærmingen i kombinasjon med tyngden på kvalitativ metodebruk i feltarbeidet gav rom for å utforske disse særegenhetene. Dette, i tillegg til å se casene i lys av hverandre gjennom arbeidet med analysen, var nyttig for å forsøke å få et mest mulig helhetlig bilde på hvordan denne type tverrsektorielle samarbeid kunne organiseres innenfor den videregående skolen.

4.3 Populasjon og utvalg

Enhetene som datagrunnlaget baseres på er valgt ut ifra de føringene som problemstillingen legger. I denne oppgaven var det ønskelig å finne frem til hvordan ulike faktorer påvirker den type tverrsektorielle samarbeid som TAF baserer seg på. Populasjonen i denne sammenheng var alle de videregående skolene i Norge som tilbyr TAF, og deres samarbeidspartnere i tilknytning til dette opplæringsløpet. I valg av case-studie (jf. kap. 2.1) lå det en begrensning i antall skoler med TAF-tilbud som skulle inngå i undersøkelsene. På bakgrunn av dette ble det foretatt et utvalg av to videregående skoler med flere fellestrekk hva angikk romlig og faglig kontekst (jf. kap. 4.2). Med tanke på at TAF tilbys innenfor flere fagfelt, og ved flere steder i Norge, vil det være en rekke ulike faktorer som påvirker TAF-samarbeidene i populasjonen. Mitt utvalg for denne studien ble i stor grad gjort ut ifra det komparative aspektet (jf. kap 6.2.2), hvor faglig forankring av opplæringsløpet og lokalisering ble vektlagt. For å finne frem til hvordan TAF-samarbeidene ble påvirket av ulike strukturelle og organisatoriske faktorer, valgte jeg å fokusere på de partene som har formelt ansvar for organisering og utføring av

opplæringen. Enhetene som dannet grunnlaget for datainnsamlingen ble derfor a) de videregående skolene, b) foretakene og c) koordinerende tredjepart. Jeg valgte å ikke involvere TAF-elever direkte som en del av undersøkelsene. Årsaken til dette er at jeg ønsket å se på de organisatoriske elementene ved TAF-opplæringen mellom de partene som har ansvar for opplæringsløpet, og i mindre grad de deltakende elevenes erfaringer. Spørsmål knyttet til særlig TAF-elevenes faglige utvikling og kompetansegrunnlag var likevel et sentralt moment i studien, men dette perspektivet ble da gitt fra foretakssiden.

4.3.1 Valg av informanter

Fra hver enhet i studien valgte jeg en informant som i kraft av sin stilling, med sannsynlighet kunne si noe om hvilke erfaringer den organisasjonen som han eller hun representerte, med TAF-samarbeidet. Hvorvidt de erfaringene hver enkelt informant reflekterer egen, eller organisasjonens samlede oppfatning er mer åpent. Det må legges til grunn at ulike deler av organisasjonen kan ha ulike erfaringer, og at det kan være uenighet knyttet til dette også innad i avdelingene. Av praktiske årsaker vil ikke alle deler av organisasjonen som har befattet seg med TAF-samarbeidet inkluderes. Følgelig må det legges til grunn at informantene representerer seg selv og sin posisjon, og at det kan være andre oppfatninger om ulike tema innad i organisasjonen. Informantene ved de videregående skolene er nøkkelpersoner innenfor TAF-samarbeidet, og er involvert i koordinasjon og organisering av utdanningsprogrammet, både innad i skolen og ut mot foretakene. Som utgangspunkt valgte jeg ut videregående skoler med TAF-tilbud. Innledningsvis ble rektorene på hver av de to aktuelle skolene kontaktet. Disse ble oppringt, kort informert om prosjektet, og forespurt om et passende tidspunkt for ytterligere informasjon og samtale om prosjektet per telefon. Jeg fikk e-postadresse, slik at jeg kunne sende et kort informasjonsskriv om studien etter samtalen. Skrivet inneholdt grunnleggende informasjon om min tilknytning til Universitetet i Bergen, fagfelt, tema og formål for studien, samt praktiske sider ved datainnsamlingen, og min kontaktinformasjon. Ved påfølgende telefonsamtale utvekslet vi ytterligere informasjon om studien, og jeg fikk kontakt med TAF-koordinatorer ved de to skolene, og mottok lister over foretakene som var involvert i TAF-samarbeidet ved to skolene. TAF-koordinatorer som hadde sentrale roller i organiseringen og koordineringen av TAF, ble valgt som informanter fra de videregående skolene.

Med utgangspunkt i foretakslistene valgte jeg å ta med fire foretak fra hvert sted. Utvalgsriteriet var basert på størrelse og type industri. Formålet var å skape størst mulig

spredning i foretaksstørrelse og bransjer i utvalget. Strategien bak dette var at disse faktorene kunne ha påvirkning på hvordan foretakene håndterte sin rolle i TAF-samarbeidet, og at de derfor kunne ha ulike erfaringer som det ville være interessant å finne frem til. Listene over foretak i TAF-samarbeidet ved hver av skolene inneholdt også navn og telefonnummer til skolens kontaktperson ved foretakene i forbindelse med TAF. Hver av disse kontaktpersonene ble kontaktet på samme måte som rektorene ved skolene: telefonoppringning med en kort introduksjon av prosjektet, med forespørsel om et nytt tidspunkt for ytterligere informasjon og samtale. I tillegg spurte jeg også her etter mailadresse ved første telefonsamtale, slik at jeg kunne sende de potensielle informantene ved foretakene det samme informasjonsskrivet som de videregående skolene mottok. Ved neste telefonsamtale forespurte jeg om å bli satt i kontakt med de ansatte som hadde hatt mest med TAF-opplæringen å gjøre. I alle tilfeller var dette samme person som var satt opp som kontaktperson for TAF i listene fra de videregående skolene. Disse hadde stillinger som avdelingsledere, personalsjefer eller opplæringsansvarlige.

Fra listen fra Ulstein VGS kontaktet jeg fire foretak omkring åtte uker før jeg planla å gjøre feltarbeid. To av de opprinnelige fire som var valgt ut utgikk fordi de ikke tok telefonen eller svarte på mail. For å bøte på dette kontaktet jeg ytterligere to. Disse to ble valgt etter samme kriterier som det opprinnelige utvalget. Ut fra listen fra Måløy VGS kontaktet jeg i utgangspunktet åtte foretak. Årsaken til dette var at det kun knappe fire uker fra jeg begynte å kontakte foretakene, til jeg planla å gjennomføre feltarbeidet. Dette vurderte jeg slik at sjansen for å få samtlige til å stille var mindre grunnet kortere tidsfrist. Ett av foretakene jeg var i kontakt med her, ønsket ikke å delta i studien. Tre andre ønsket i utgangspunktet å stille, men kunne ikke fastsette tidspunkt, da virksomheten de var involvert i tidvis krevde at de hadde korte tidsfrister på prekære arbeidsoppgaver, og dermed ikke kunne love at ville ha mulighet til å stille til intervju. Dermed hadde jeg igjen fire informanter fra foretakene ved TAF-samarbeidet også i Vågsøy. Disse foretakene var bransje- og størrelsesmessig representative for populasjonen.

Under feltarbeidet tilknyttet Måløy VGS ble jeg via allerede utvalgte informanter satt i kontakt med andre personer som kunne ha nyttig informasjon om hvordan ulike aktører innfor næringslivet, vurderte TAF som tilbud innenfor videregående opplæring. Dette var personer ikke arbeidet i forbindelse med gjennomføringen av TAF, men som representerte næringer som på et senere tidspunkt kunne ha bruk for den kompetansen TAF-elever med høyere utdanning representerte. Til dels var dette også snakk om personer som hadde bidratt til etableringen av TAF ved Måløy VGS. Deres erfaringer og betraktninger omkring TAF viste seg å gi

interessante perspektiver på hvordan ulike aktører i den lokale settingen vurderte TAF som opplæringsmodell og tverrsektorielt samarbeid. Informasjonen jeg fikk fra disse personene var ikke på det samme detaljnivået rundt organiseringen av TAF-samarbeidet som de øvrige informantene bidro med, men mer nyttig informasjon egnet til å se TAF i en stedlig, næringslivsmessig og utdanningspolitisk kontekst.

4.3.2 De videregående skolene

De videregående skolene med TAF-samarbeid som inngikk i studien var Måløy VGS og Ulstein VGS og var 2 av de i alt 18 skolene i landet som tilbyr dette opplæringsløpet. Det at disse to stedene hadde geografiske, befolkningsmessige og til dels næringsmessige fellestrekk gjorde at jeg i samarbeid med veileder, mente de ville egne seg som utgangspunkt for en komparativ studie på TAF-samarbeid. Begge skolene var lokalisert på kysten av Nord-Vestlandet, på steder som var knyttet til marine og maritime næringer. I Måløy var det særlig fiskeri og oppdrettsnæring som stod sentralt, mens Ulsteinvik spesielt utmerket seg innen verftsindustri, med underleverandører. Likevel viste det seg underveis i arbeidet med studien at det også fantes en rekke momenter som bidro til å skape ulike strukturelle forhold og dermed formet den stedlige konteksten for TAF-samarbeidene på ulike vis (jf. kap.4 og 5). Hvordan kontekst i neste omgang bidro til å forme de organisatoriske aspektene ved TAF-samarbeidene, var et viktig perspektiv for å forstå rammene for disse samarbeidene. Måløy VGS var den eneste videregående skolen i Sogn og Fjordane som hadde TAF, mens Ulstein VGS var en av flere i Møre og Romsdal som hadde dette tilbudet. Dette skulle vise seg å ha konsekvenser for rekrutteringen av elever til utdanningsprogrammet. Måløy VGS mottok søkere fra hele fylket, fordi TAF-tilbudet ikke fantes noe annet sted i fylket (jf. kap 5.6.). Antallet TAF-tilbud i fylket hadde igjen konsekvenser for rekrutteringsgrunnetilbudet til utdanningsprogrammet. Som vi skal se i kapittel 4.3 var dette utslagsgivende for hvor foretakene som ble rekruttert TAF-samarbeidene var lokalisert, da det var ønskelig at TAF-elevene skulle ha praksisplass i nærheten av hjemstedet (jf. kap. 8.3).

Det finnes ulike varianter av TAF på bakgrunn av forankring i ulike utdanningsprogram (jf. kap. 1). Ved Ulstein VGS er TAF-tilbudet kun basert på TIP. Måløy VGS tilbyr TAF knyttet til flere ulike utdanningsprogram (jf. kap. 1.3). Jeg valgte å fokusere på den delen av TAF-tilbudet ved Måløy VGS som baserte seg på TIP, fordi jeg da unngikk å trekke inn foretak i studien som opererte innen andre bransjer og med en annen faglig forankring enn hva som er

tilfellet ved TAF-samarbeidet ved Ulstein VGS. Et annet viktig moment var også at Måløy VGS til dels baserte andre TAF-løp på samarbeid med aktører i offentlig sektor, og at det privat-offentlige aspektet ved samarbeidet jeg ønsket å se på, dermed falt bort. Ved begge de videregående skolene var TAF basert på TIP knyttet til utelukkende private aktører på foretakssiden. Ved å fokusere studien på TAF basert på TIP, ble casene mer sammenliknbare med tanke på de involverte foretakenes faglige forankring, samt at de var i privat eierskap. Dette var viktig med tanke på at studien fokuserer på tverrsektorielle samarbeid, og for å ivareta det komparative aspektet ved studien (jf. kap. 6.2.2). Måløy VGS opererte med kryssløp knyttet til laboratoriefag og IKT-servicefag som en del av sitt TAF-løp basert på TIP. Denne delen av løpet gir også fagbrev og studiekompetanse, men for å ivareta det komparative aspektet mellom casene, valgte jeg å ikke ta med dette kryssløpet i studien.

4.3.3 Foretakene

Jeg vurderte det slik i forkant av feltarbeidet at større foretak mulig hadde større kapasitet og standardiserte prosedyrer rundt opplæring generelt, og kanskje andre rammer for opplæring av TAF-elever, enn mindre foretak. Type industri, med ulike produksjonsformer- og fasiliteter, samt sikkerhetsrutiner vurderte jeg også som relevante aspekter med tanke på hvordan foretakene forholdt seg til den organisatoriske konteksten omkring TAF. Lokalisering av foretakene i forhold til de videregående skolene vurderte jeg også som en relevant faktor for de organisatoriske sidene ved samarbeidet, da jeg mente dette potensielt kunne være en faktor som påvirket kommunikasjon og koordinering av opplæringsløpet. Dette var også et relevant moment med tanke på de praktiske aspektene ved at TAF-elevene skulle komme seg til skolen for å ha undervisning. I ettertid ser jeg at informasjonen de ulike informantene senere bidro med, også var sterkt avhengig av hvor lenge foretakene de representerte hadde deltatt i TAF-samarbeidet. Dette var faktorer jeg i større grad burde vektlagt da utvalget ble gjort. Ved ren tilfeldighet viste det seg likevel at det faktisk var foretak i utvalget med ulik fartstid i TAF-samarbeidet.

Tabell 2. Populasjoner og utvalg av foretak for studien i Vågsøy og Ulstein, etter næringsstyper, 2016³.

POPULASJON		UTVALG
NÆRING	ANTALL FORETAK	
Vågsøy		
Industri	15	4
Handel	3*	1**
Totalt	16	4
Ulstein		
Industri	8	4
Totalt	8	4

*To av disse foretakene har virksomhet innen både handel og industri, men telles bare én gang under totalen. Det tredje er kun registrert innenfor handel, men har en verkstedsavdeling som driver med relevant virksomhet for TAF.

** Dette foretaket er blant dem som har virksomhet innen både handel og industri; derfor kategoriseres det innenfor begge næringsstypene, men telles bare én gang.

Tabellen viser foretak som var involvert i TAF-samarbeidene i Ulstein og Vågsøy, fordelt på næringsstyper etter standarden SN2007 (SSB, 2016b). Det er denne standarden som er lagt til grunn ved næringskategorisering av foretak i denne studien. Det er særlig antall involverte foretak som skiller de to TAF-samarbeidene. I tillegg er to av foretakene som er involvert i TAF i Vågsøy klassifisert som handel, men som i tillegg har produksjons- eller verkstedsavdelinger hvor TAF-elevne hadde relevant praksis.

³ SN2007-grupper: Industri: 10-33. Handel: 45-47.

Tabell 3. Foretak i TAF-samarbeidene i 2016, etter antall ansatte.

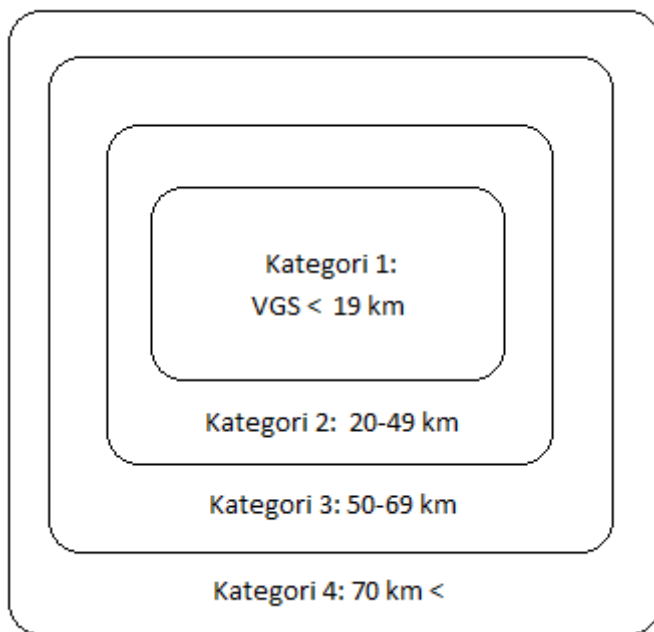
TAF-samarbeid	Små/ mellomstore foretak 250 ansatte	Store foretak Over 250 ansatte
Måløy VGS		
Populasjon av TAF-foretak	16	0
Utvalg	4	0
Ulstein VGS		
Populasjon av TAF-foretak	4	4
Utvalg	1	3

Kilde: Proffdatabasen og foretakenes hjemmesider.

Tabellen viser foretakene i populasjon og utvalg som deltar i TAF-samarbeidene ved Ulstein og Måløy VGS, fordelt på kategoriene små/mellomstore foretak (under 250 ansatte) og store foretak (over 250 ansatte). Jeg ønsket å ta hensyn til foretaksstørrelse da jeg gjorde utvalget for studien. Årsaken var at jeg trodde størrelsen på foretakene kunne ha effekt på deres kapasitet til å drive med opplæring, og hvor mange TAF-elever de kunne ta opp, noe som også kunne ha innvirkning på hvor stort erfaringsgrunnlag foretakene hadde med TAF. Det viste seg at dette var tilfellet ved foretakene i mine undersøkelser. Større foretak tok opp flere TAF-elever, og kunne uttale seg på et større erfaringsgrunnlag enn mindre foretak som tok opp færre TAF-elever.

Jeg vurderte det også slik at foretakene på bakgrunn av størrelse kunne ha ulike erfaringer med de organisatoriske aspektene ved TAF-samarbeidet. Rutiner, standardisering knyttet til opplæring, samt personell til å koordinere TAF-opplæringen med de andre aktørene i samarbeidet var potensielt størrelse- og kapasitetsavhengige momenter som kunne tenkes å spille inn på hvordan foretakene opplevde sin rolle. For populasjonen av foretakene som var tilknyttet TAF ved Måløy VGS finner vi ingen store foretak, og 14 av 16 foretak hadde under 100 ansatte. Tre av foretakene i utvalget hadde under 100 ansatte, og ett av foretakene i utvalget hadde over 100 ansatte. Dette utvalget mente jeg reflekterte foretaksstørrelsene i populasjonen relativt godt innenfor rammene jeg hadde satt for antall foretak i utvalget. I TAF-samarbeidet ved Ulstein VGS finner vi større, men færre foretak. Her består halvparten av populasjonen av store foretak, og halvparten av små/mellomstore. Tre av fire foretak i utvalget er store, så her kunne utvalget reflektert populasjonen bedre, innenfor rammene av utvalgsstørrelse, dersom jeg heller hadde tatt med to store foretak, og to små/mellomstore. I utgangspunktet var det dette jeg ønsket, men jeg fikk ikke tak i representanter fra flere av de små/mellomstore foretakene (jf. kap 6.4.1).

Som nevnt innledningsvis i dette kapitlet ønsket jeg å ta hensyn til avstand mellom foretakene og de videregående skolene i studien. Årsaken til dette var at jeg vurderte det slik at geografisk avstand til skolene kunne virke inn på hvordan foretakene opplevde de organisatoriske aspektene ved TAF-samarbeidet, som for eksempel kommunikasjon med TAF-koordinatorer ved skolene. I tillegg hadde avstand mellom de videregående skolene og foretakene implikasjoner for TAF-elevene som skulle delta i undervisning og praksis ved begge lokasjonene, og slik sett måtte påberegne en del pendling dersom avstandene her ble store.

Figur 3: Kategorisering av avstander fra videregående skoler til lokalisering av foretak som deltok i TAF-samarbeidet, 2016. Kilde: Egenutviklet figur basert på foretakenes hjemmesider og bruk av avstandsdata fra www.vegvesen.no

Figur 3 viser kategorier av avstander fra de videregående skolene i studien, til lokalisering av foretak. Kategori 1 vil være å regne som i nærheten av skolene, fordi om det også kan være noe logistikk involvert for TAF-elevene her. Kategori 2 forholder seg til avstander som potensielt kan dagpendles. De resterende, kategori 3 og 4 vil for de fleste bli for lange for dagpendling, og det er rimelig å anta at de TAF-elevene som har praksis her vil være bosatt i området (jf. kap. 7.3 og 8.3.)

Tabell 4. Fordeling av foretak i TAF-samarbeidet i 2016, etter avstandskategorier

VGS	Kategori 1	Kategori 2	Kategori 3	Kategori 4
Måløy				
Populasjon	7	2	2	5
Utvalg	2	1	0	1
Ulstein				
Populasjon	5	3	0	0
Utvalg	2	2	0	0

Tabellen viser hvordan foretakene i TAF-samarbeidene er fordelt på avstandskategoriene som er presentert i figur 3. Dette viser at den geografiske spredningen av foretak er langt større ved TAF-samarbeidet tilknyttet Måløy VGS, enn Ulstein VGS. I utvalget er denne spredningen av foretak i populasjonen forsøkt speilet ved å ta med foretak i ulike avstandskategorier. Fordi TAF-opplæring er tilgjengelig flere steder i Møre og Romsdal, men kun ved Måløy VGS i Sogn og Fjordane, er rekrutteringsgrunnlaget for TAF-opplæringen ulikt for de to videregående skolene. Dette har innvirkning på lokalisering av foretak i TAF-samarbeidet, fordi det er ønskelig at TAF-elevne skal ha praksisplass i nærheten av hjemstedet (jf. kap 7.3 og 8.3.)

I utvalget knyttet til Måløy VGS er det foretak i alle kategorier, unntatt kategori 3. Det ene foretaket i denne kategorien ble kontaktet og forespurt om å delta i studien, men takket nei. Jeg ønsket ikke å ta med det andre foretaket i denne kategorien, fordi dette ville utgjøre en skjevhet i foretaksstørrelse (behandlet som over/under 100 ansatte innenfor kategorien små/mellomstore foretak) i utvalget. Å gjøre et utvalg som speilet foretaksstørrelse i populasjonen, ble derfor prioritert fremfor det avstandsmessige aspektet. For utvalget tilknyttet Ulstein VGS var det lettere å gjøre et utvalg som speilet avstandskategoriene i populasjonen. Dette var fordi foretakene her var spredt over et mindre geografisk område, og fordi om jeg ikke fikk tak i alle foretakene jeg i utgangspunktet ønsket å ta med i studien, gikk det likevel fint å finne andre foretak, uten at det gikk på bekostning av hensynet til foretaksstørrelse.

4.3.4 Koordinerende tredjepart

Ved begge TAF-samarbeidene var det tredjeparter involvert i form av næringsforum eller opplæringskontor. Disse hadde koordinerende funksjoner, eller ansvar for organisatoriske aspekt (jf. kap. 7.4 og 8.4). Tilknyttet Måløy VGS var det snakk om en populasjon av offentlige eller bransjeeide opplæringskontor, i tillegg til et næringsforum, som til dels befattet seg med utdanningsmessige spørsmål. Deres rolle opp mot TAF virket noe mer begrenset, men jeg

valgte likevel å ta med denne aktøren i studien. Ved Ulstein VGS forholdt det seg kun til et enkelt næringsforum som hadde en koordinerende funksjon mellom skolen og de involverte foretakene, i tillegg til arbeid knyttet til tilrettelegging for næringslivet. Opplæringsavdelingene ved foretakene her hadde ellers ansvar for oppfølging i praksis og formelle forhold som det skulle vise seg at opplæringskontorene hadde i Måløy-eksempelet. Gjennom informasjonen jeg fikk ved feltarbeidet stod det klart for meg at næringsforumet i Ulsteinvik hadde en mer fremtredende rolle i TAF-samarbeidet, enn næringsforumet i Måløy. På sistnevnte sted var det i stedet opplæringskontor som hadde «brobyggeransvaret». Disse opplæringskontorene ble stadig referert til som deltakende part i TAF-samarbeidet i Måløy, så etter samtale med veileder høsten 2016, avgjorde jeg at også opplæringskontorene skulle tas med i studien. Ut fra en populasjon av tre opplæringskontor tilknyttet Måløy VGS, valgte jeg ut ett til studien, basert på antall TAF-elever de hadde erfaring med. Opplæringskontorenes rolle i TAF-samarbeidet stod ikke klart for meg i forkant av feltarbeidet, så denne aktøren ble først kontaktet høsten 2016, og intervjuet ble gjort over telefon. For øvrig ble samtlige av disse organisasjonene kontaktet per telefon hvor jeg kort introduserte studien, og ba om e-postadresse for å følge opp med mer informasjon til disse, og mulig intervjuavtale. Valg av informanter ble gjort ved første kontakt at jeg bad om samtale med den av de ansatte som hadde hatt mest med TAF-samarbeidet å gjøre.

4.4 Intervjuguidene

Intervjuene var i utgangspunktet avgrenset til å vare omtrent én time per informant, men i praksis tok de fleste av dem opp mot 90 minutter. Dette var likevel ganske kort tid, så det var viktig å komme i gang med de sentrale temaene, og holde fokus på disse gjennom intervjuene. Selve intervjusamtalene ble tatt opp digitalt, samt at jeg tok notater underveis. På forhånd ferdig utformede intervjuguides ble brukt som støtte i intervjusituasjonen. Disse var utformet særlig med tanke på å bidra til å produsere data egnet til å svare på problemstillingen, ved å dreie rundt det jeg mente at ville være sentrale moment ved de organisatoriske aspektene ved TAF-samarbeidene. Relevante tema skulle fanges opp i løpet av intervjuet, samtidig som at det skulle være rom for at samtalen kunne gå for seg på en mest mulig fleksibel måte (Grønmo, 2004:161). Hvordan spørsmålene var utformet, og rekkefølgen på dem var i fokus under utformingen av intervjuguidene. Typiske ja/nei- spørsmål har vært forsøkt unngått til fordel for spørsmålsstillinger som i større grad åpnet for refleksjon rundt de ulike temaene hos informanten. Målsettingen med rekkefølgen på spørsmålene var at det ikke skulle oppstå

sekvenser som kunne virke ledende på informanten, såkalte konteksteffekter (Grønmo, 2004:181). Til sist ble spørsmålene arrangert slik at de skulle følge så naturlig som mulig av hverandre, og slik sett unngå brå skiftninger i tema, uten at dette bidro til nevnte uønskede og ledende konteksteffekter. Problemer knyttet til selvrepresentasjon (Grønmo, 2004:165) kunne bunne i informantens ønske om å sette seg, eller organisasjonen han eller hun representerer, i et bedre lys. Dette kunne gi utslag i feilaktige eller redigerte utgaver av sannheten. På en annen side er selve sannhetsbegrepet noe problematisk i en studie som søker aktørenes erfaringer. De faktiske hendelsene burde det eksistere en viss konsensus om, men hvilke betraktninger de involverte partene har i forbindelse med i ettertid, kunne potensielt variere. Jeg opplevde i liten grad uenigheter om de faktiske forholdene i møtet med informantene. På detaljnivå var det noe sprik mellom hva jeg fikk oppgitt fra ulike hold, men jevnt over opplevde jeg å få ulike perspektiver på den samme historien om hvert av TAF-samarbeidene. I og med at datainnsamlingsprosessen tok for seg tre ulike grupper med informanter (jf. kap. 4.3.2 til 4.3.4), utformet jeg tre ulike intervjuguides. Disse var tilpasset de ulike gruppene med informanter, basert på deres ståsted i sektor og type organisasjon. Likevel var det et mål å ha så stort samsvar mellom de ulike intervjuguidene, at informantene forholdt seg til de samme temaene, fra hvert sitt ståsted.

4.5 Avstand i tid og ulik kjennskap til tema

Informantenes kjennskap til temaene som blir behandlet i intervjusituasjonen, er av betydning for nøyaktigheten av datamaterialet. Dersom informantene i stor grad refererer til informasjon de har fått fra for eksempel kollegaer, blir de å regne som sekundærkilder der dette er tilfellet. Det er ikke dermed sagt at denne type informasjon er feilaktig, men den kan være ulik det personer med førstehåndskunnskap til saken ville fremsatt. Her kan alt fra personlige motiv, til kommunikasjon, fortolkning og tilgang på informasjon spille inn. Det kan også være at informanten gjengir informasjon tett opptil hva han eller hun er blitt fortalt, men det er viktig å være oppmerksom på situasjoner hvor en har med sekundærkilder å gjøre. For å forsøke å få mest mulig bukt med denne problematikken, var spørsmål knyttet til første-/annenhåndskjennskap til tematikken, bli et gjentakende tema i intervjuguidene. Under feltarbeidet viste det seg at majoriteten av informantene satt med førstehåndskunnskap til temaene som ble behandlet. I enkelte av intervjusituasjonene gikk samtalen mer fritt enn i andre, og i disse tilfellene ser jeg i ettertid at jeg nok ikke var så konsekvent med å spørre om hvorvidt informanten hadde førstehåndskunnskap.

Også tidsaspektet er relevant for informasjonen som ble gitt. Hendelser som ligger langt tilbake i tid, kan være mer uklare for informantene, og kanskje vektlegges i mindre grad, enn senere erfaringer. Derfor var det et poeng i å tidfeste erfaringene som informantene omtalte, særlig med tanke på hendelser de valgte å vektlegge. Men også hendelser som fremstod som mindre sentrale, men som kunne ha konsekvenser i ettertid. I intervjuguidene var det derfor lagt vekt på å tidfeste hendelsene informantene viste til. I ettertid ser jeg derimot at jeg skulle ha vært mer konsekvent med å huske på å stille spørsmål om tidfesting, i intervjusituasjonene. Likevel har dette hensynet til tidsaspektet blitt ivaretatt best mulig i arbeidet med analysen av datamaterialet, ved at faktorer som nevnes av ulike informanter kunne utfylle hverandre. I arbeidet med å analysere datamaterialet ble samtlige intervju transkribert i sin helhet. Dette var et tidkrevende arbeid, men viste seg å være svært nyttig for å strukturere informasjon og funn. Dersom dette ikke hadde vært gjort, ville nok analysearbeidet fått en mer kaotisk karakter, noe som kunne gått på bekostning av kvaliteten på resultatet av studien.

4.6 Potensielle konsekvenser av rekkefølge i feltarbeidet

Jeg var fra begynnelsen av feltarbeidet åpen for å gjøre eventuelle justeringer i intervjuguidene underveis. Spørsmål eller sekvenser som fungerte dårlig i intervjusituasjonen, ble endret på underveis i feltarbeidet. Jeg håpet likevel å slippe å gjøre drastiske endringer underveis, da dette kunne bidra til store forskjeller i datamaterialet. I praksis ble det ikke behov for å gjøre store justeringer, da intervjuguidene så ut til å fungere etter formålet. Dette vurderte jeg som positivt, med tanke på kvaliteten på det datamaterialet som ble produsert. Rekkefølgen på intervjuene i feltarbeidet knyttet til både de ulike casene og informantene, kunne potensielt utgjøre en forskjell selve materialet. Det var selvsagt ønskelig å møte samtlige informanter i begge undersøkelsene med den samme holdningen, men som relativt uerfaren forsker, så jeg enkelte begrensninger knyttet til dette. Her tenkte jeg i hovedsak på egen fremtoning (jf. kap. 4.8.1.) ovenfor informantene i intervjusituasjonen. I og med at dette ikke var en videre kjent situasjon for meg, men som jeg ville få mer erfaring med underveis i feltarbeidet, var det en viss fare for at min fremtoning kunne farges av dette, noe som ville vært uheldig. En slik endring ville kunne påvirke informantene i den ene eller andre retningen, og jeg forsøkte å være bevisst på dette underveis i feltarbeidet, og opptre mest mulig likt under alle intervjuene. Det forholdt seg på samme måte med informasjonsgrunnlaget jeg opererte på, hvor økende kunnskap potensielt kunne endre måten jeg gjennomførte intervjuene på. Dette var derfor også noe jeg forsøkte å

være oppmerksom på, ved å ha en mest mulig lik holdning til informantene, og studiens tematikk, uavhengig hvor langt jeg var kommet i undersøkelsene.

4.7 Etikk

Det knytter seg flere etiske aspekter til kvalitativt feltarbeid. I tilfellet med min studie, var det særlig viktig å gi potensielle informanter tilstrekkelig med informasjon om studien, før de bestemte seg for om de ønsket å delta. Informert samtykke er et hovedpoeng innen forskningsetikken knyttet til samfunnsvitenskapen (Grønmo, 2004:20). Dette løste jeg ved å sende potensielle informanter et infoskriv om studien, samt at jeg hadde telefonsamtaler med dem for utfyllende informasjon. De mottok også min kontaktinformasjon, slik at de kunne ta kontakt dersom de hadde ytterligere spørsmål i etterkant disse telefonsamtalene. Intervjuene som utgjorde datainnsamlingen skulle tas opp digitalt, og på bakgrunn av dette måtte studien meldes inn til Norsk Senter for Forskningsdata. For å få tillatelse til å gjennomføre feltarbeidet måtte jeg klargjøre hva slags data jeg ønsket å få tak i, og hvordan disse skulle lagres. Kriteriene for å samle den type data som jeg hadde behov for, gjaldt anonymisering av informantene og lagring av data. Informantene i studien er derfor ikke navngitte. Det er heller ikke oppgitt hvilke organisasjon de representerer, utover hvilke sektor de hører hjemme i, i de tilfellene de omtales. Navn på foretak er også anonymisert, og fordi det her er snakk om små steder, med et relativt lite næringsliv, kobles heller ikke informasjon om størrelse på foretak og type industri av dette hensynet. Jeg har heller ikke oppgitt muntlig til noen, hvem jeg intervjuet under feltarbeidet. Digitale opptak av intervjuene og senere transkripsjoner av disse lydfile, i tillegg til lister over populasjoner, utvalg og informanter har vært lagret på UiB sin server. Denne er passordbeskyttet, og godkjent av NSD for lagring av meldepliktige data.

4.8 Kvalitetsvurdering av datamaterialet

En rekke faktorer var avgjørende for kvaliteten på det egenproduserte datamaterialet som presenteres i denne studien. Først og fremst la forberedelsene til feltarbeidet tydelige føringer for hva slags data jeg kunne forvente å produsere. I tillegg var det viktig å finne frem til data som var egnet til å svare på problemstillingen. Det utvalget som ble gjort, og valg av informanter var en viktig del av grunnlaget for å finne frem til denne type data. I tillegg var intervjuguidene sentrale for å fokusere datainnsamlingen mot den tematikken problemstillingen tok sikte på.

4.8.1 Refleksivitet

Det var verdt å legge merke til at en rekke faktorer ved meg som forsker, var avgjørende for hva slags informasjon som ble gjort tilgjengelig i møtene med informantene i intervjusituasjonene (jf. innledningen til kap. 6). I tillegg ville nevnte faktorer påvirke hvordan jeg forstod den informasjonen jeg fikk tilgang på. De måtene jeg forstod og kategoriserte omverdenen på, - og måten dette påvirket hvordan jeg i intervjusituasjonene hadde effekt på mine omgivelser, hadde konsekvenser for hva slags informasjon som ble gjort tilgjengelig for meg. Dette, samt hvordan jeg i egenskap av å forstå verden gjennom disse kategoriene, tolket informasjonen som ble gjort tilgjengelig, forholder seg til refleksivitet (Day, 2012). Gjennom feltarbeidet forsøkte jeg å være oppmerksom på dette, ved å prøve å ikke være forutinntatt ved de ulike organisatoriske aspektene jeg ønsket å undersøke, men lytte aktivt til de erfaringene informantene delte omkring disse. Forutinntatthet i en slik sammenheng kan medføre at en ikke registrerer viktig informasjon, fordi en ikke leter etter det (Day, 2012). Informasjon en ikke ventet å finne, kan være vel så sentral- som hva en på bakgrunn av teoretisk tilnærming forventet å finne. Refleksivitet er derfor viktig for å forsøke å unngå denne forutinntattheten. Jeg har derfor forsøkt å være oppmerksom ovenfor rekken av ulike momenter som kom frem i datamaterialet jeg samlet. Likevel er det umulig å la være å ta med seg en gitt måte å forstå og kategorisere omgivelsene på, inn i intervjusituasjonen. Dette er heller ikke målet, men det å være oppmerksom på at denne type grunnleggende forståelser og kategoriseringer faktisk har en viss effekt på en som forsker, var en nyttig innsikt knyttet til hvordan jeg forholdt meg til intervjusituasjoner og datagrunnlag.

4.8.2 Reliabilitet og validitet

Validitet var et sentralt begrep for å vurdere kvaliteten på det innsamlede datamaterialet, og viser til dataenes relevans for problemstillingen. Dette forholder seg til hvorvidt dataene fungerer som måleindikatorer for det som en ønsker å måle (Grønmo, 2004:221). Det fulgte av problemstillingen hva slags data det var relevant å søke. Dersom det produserte datamaterialet ikke var egnet til å kaste lys over den tematikken problemstillingen søkte, ville det oppstå problemer knyttet til validiteten. Denne problematikken ble forsøkt håndtert ved å på bakgrunn av problemstillingen, finne det relevante teoretiske grunnlaget som fulgte av denne, og bringe disse aspektene med inn i utformingen av intervjuguidene. Valg av populasjoner, utvalg og informanter samt tema i intervjuguidene, måtte derfor være i tråd med de føringene problemstillingen la. Dette forholdt seg i mine undersøkelser til hvem som skulle intervjues, og

hva tema for intervjuene skulle være. For å generere valide data om erfaringer ved de organisatoriske aspektene ved TAF-samarbeid, var det grunnleggende å finne frem til informanter som hadde erfaringer med nettopp dette, og å intervju disse om sine erfaringer her. Intervjuguidene var derfor tilpasset de ulike informantenes ståsted i TAF-samarbeidet. Ved at informantene ble intervjuet spesifikt om de sidene av TAF-samarbeidet deres organisasjon var involvert i, ville de ha et bedre utgangspunkt for å komme med relevante svar, enn dersom intervjuguidene hadde vært like for alle informantene, uavhengig av posisjon i TAF-samarbeidet. Slik kunne intervjuguidene være egnet til å produsere data fra hver enkelt aktør sitt perspektiv. Informantene måtte derfor få spørsmål som var tilpasset hver enkelt sitt ståsted, men likevel på en slik måte at dataene ble sammenliknbare. Dette er et spørsmål om ulike ståsted og perspektiver hos de ulike informantene, som ble satt i sammenheng i analysearbeidet i studien.

Reliabilitet forholder seg til hvorvidt datagrunnlaget er pålitelig (Grønmo, 2004:220). Problemstillingen tok sikte på å avdekke erfaringer med TAF-samarbeidene. Dette impliserte også en kartlegging av hvordan de organisatoriske aspektene ved disse var strukturert. Derfor forholder en stor del av datamaterialet seg til informasjon om organisatoriske strukturer, som neppe vil endres dersom noen andre hadde foretatt den samme studien i etterkant (jf. innledningen til kap. 6). Dette har implikasjoner for etterprøvbareheten i datagrunnlaget. Dersom en tilsvarende studie på de samme casene hadde gitt helt andre resultater enn det jeg hadde funnet, ville reliabiliteten vært svekket. Erfaringene med TAF-samarbeidet som informantene oppgav kan likevel være gjenstand for variasjoner avhengig av konteksten de blir oppgitt i. Det er en utfordring ved kvalitative studier at fenomener kan endres over tid (Grønmo, 2004:220), og at undersøkelser som er gjort på ulike tidspunkt kan gi forskjellige funn. Hvem som foretar undersøkelsen, når og hvordan dette blir gjort, kan tenkes å påvirke informantene når det kommer til å oppgi subjektive erfaringer. Endringer i selve konteksten TAF-samarbeidet foregår i, kan også gi grunnlag for nye erfaringer med dette hos informantene, og slik sett bidra til variasjoner i hva slags erfaringer disse ville lagt for dagen. Likevel er det trolig at informantene kunne blitt intervjuet i på et senere tidspunkt, og lagt for dagen hvilke erfaringer de hadde med TAF-samarbeidet vinteren og våren 2016, og at disse kunne lignet på mine funn fra feltarbeidet i den perioden.

4.9 Generalisering på bakgrunn av mine funn

Målet med denne studien var å se på hvilke erfaringer de involverte partene hadde med den organisatoriske strukturen ved det TAF-samarbeidet de var involvert i. Ulike forhold ved den stedlige konteksten som mine case utspilte seg i, kunne ha avgjørende effekt på hvordan disse samarbeidene har fungert. Faktorer som gav positive utslag i en kontekst kan ikke nødvendigvis kopieres og garantere en tilsvarende effekt et annet sted. Likevel kan det finnes faktorer som de involverte aktørene, med sine ståsted og perspektiver, og gjennom sine erfaringer vurderte som sentrale for denne type tverrsektorielle samarbeid. Denne type data kan forhåpentligvis være relevant i forbindelse med struktur og praksiser knyttet til TAF-samarbeid generelt. Utvalget av TAF-samarbeid var gjort med hensyn til det komparative aspektet ved studien og ikke ment til å være representativ for populasjonen av TAF-tilbud i Norge, med ulike typer faglig forankring og organisatoriske konstellasjoner. Likevel kan funnene som er gjort i denne studien, være relevante også i forbindelse med andre TAF-samarbeid, og potensielt også liknende samarbeid mellom aktører i privat og offentlig sektor hva angår organisering av arbeidsdeling i forbindelse med opplæringsarbeid. Årsaken til dette er at en del av funnene i studien peker i retning av grunnleggende behov legger for dagen hva angår arbeid i samarbeid med aktører innenfor andre sektorer. Så selv om ikke alle funnene er generaliserbare, kan de likevel forklare mekanismer som er i også kan finnes andre steder (Clifford et al., 2010). Generalisering knyttet til fordeler og ulemper gitt av informantene ved de organisatoriske aspektene i min studie kan begrunnes ved at a) det var enighet om dette i begge undersøkelsene, eller b) det var stor grad av enighet om dette i den ene undersøkelsen. Dersom det kun var enighet om enkelte forhold i en av undersøkelsene, ville dette peke i retning av at dette var nært knyttet til kontekst. Ved konsensus om enkelte forhold i begge undersøkelsene, kan dette indikere mer generaliserbare funn. Videre kan mine funn relateres til hva andre har funnet om endre på andre steder, altså gjennom triangulering.

Begge TAF-samarbeidene i studien var lokalisert på relativt små industristeder. Det vil derfor være mest relevant å generalisere over TAF-samarbeid som opererer innenfor en tilsvarende geografisk kontekst, på bakgrunn av funnene i studien. Utvalget for studien kun to TAF-samarbeid ut av en populasjon på 18, men en liknende studie på erfaringer med TAF fra Nordhordland i 2016 (Rusten, 2016), gjorde flere av de samme funnene som ble gjort i min studie. TAF-samarbeidet i Rustens studie forholder seg også til en geografisk kontekst preget av industriforetak med flere av de samme utfordringene og behovene som foretakene i min studie. På bakgrunn av at funnene som ble gjort i disse to undersøkelsene er relativt konsistente,

vil jeg hevde at det er grunnlag for å generalisere over TAF-samarbeid som opererer innenfor geografiske kontekster med liknende nærings sammensetting

5 En strukturell og geografisk presentasjon av Vågsøy kommune

I denne delen av oppgaven vil jeg gi en strukturell presentasjon av den romlige konteksten mine case er hjemmehørende i. De to stedene i studien vil bli presentert i hvert sitt kapittel. Jeg tar i bruk en del statistikk for å avdekke grunnleggende forhold, så vel som likheter og ulikheter mellom de disse to stedene. Befolkningsgrunnlag, nærings- og industristruktur vil være sentrale elementer i denne presentasjonen. I tillegg vil jeg også introdusere tema som sentralitet, infrastruktur og relevant skolestruktur. TAF er et tverrsektorielt samarbeid som er forankret i en konkret romlig kontekst og dermed opererer i skjæringspunktet mellom alle disse faktorene. For å forsøke å komme frem til svar på problemstillingen er det derfor viktig å se på de elementene som former og utgjør omgivelsene, i tillegg til å se på de involverte aktørenes erfaringer. Syntesen av dette vil danne grunnlaget for å besvare problemstillingen.

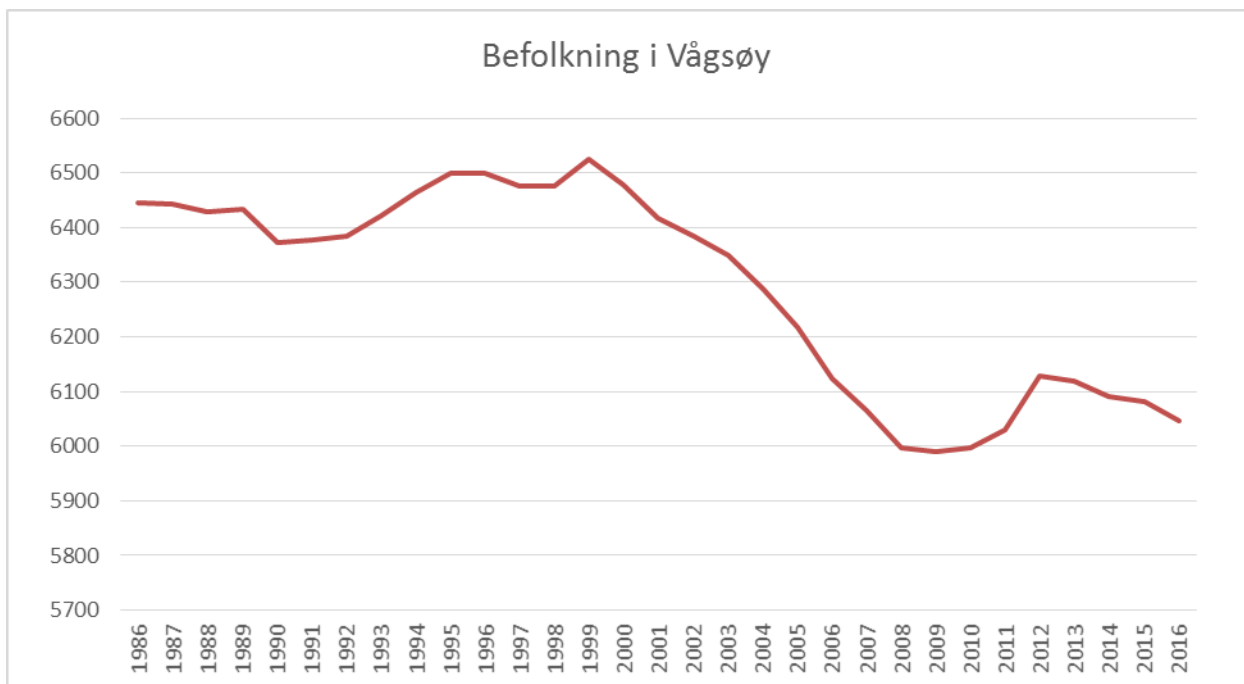
Måløy er administrasjonssentrum for Vågsøy kommune, lokalisert på Vågsøy ytterst i Nordfjord i Sogn og Fjordane. Fylket deles inn i Sogn, Sunnfjord og Nordfjord (Store Norske Leksikon, 2016c) - med Nordfjordområdet definert som kommunene Vågsøy, Selje, Eid, Hornindal, Stryn, Gloppen og Bremanger (Store Norske Leksikon, 2016b). Vågsøy ligger helt vest i Sogn og Fjordane, mellom Bremangerlandet i sør, og Stadt mot nord. Omlandskommunene er Selje, Eid og Bremanger. Nordfjorden som går inn på sørsiden ender ved Nordfjordeid i Eid kommune. Kommunen har et samlet areal på 177km², og består av flere øyer, i tillegg til deler av fastlandet ved utløpet av Nordfjord. Vågsøy har tradisjonelt vært tett knyttet opp mot fiskeri (Os, 1957), en næring som fortsatt står sentralt i øysamfunnet (Store Norske Leksikon, 2016e).

Figur 4: Vågsøy kommune
Kilde: norgeskart.no, 2016.

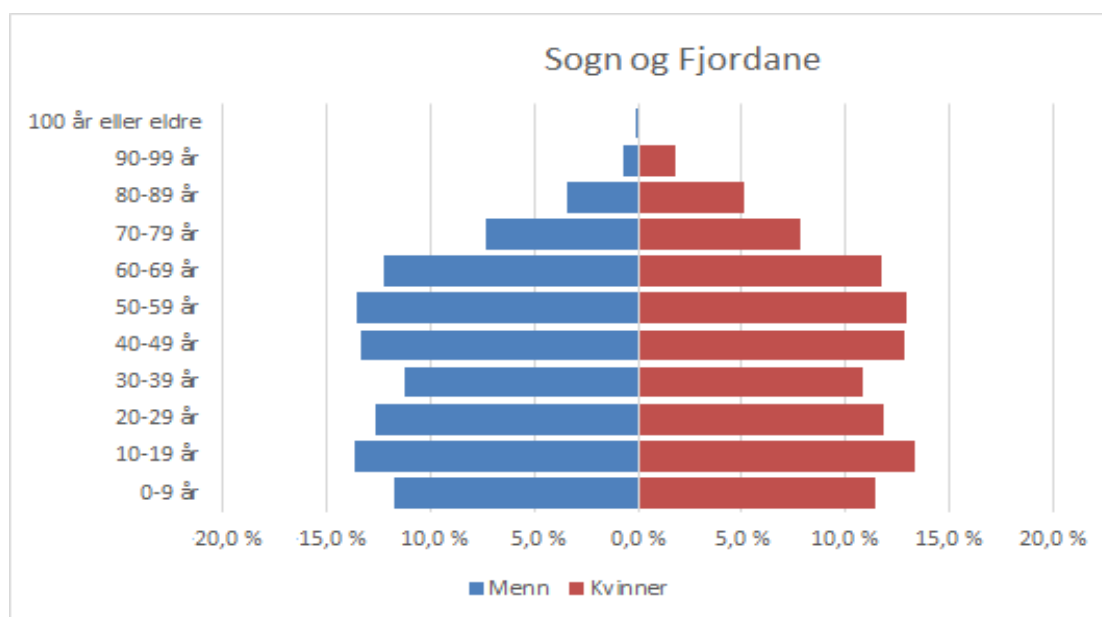
5.1 Befolkning i Vågsøy

Statistisk Sentralbyrå (heretter: SSB) baserer befolkningsstatistikken på data fra folkeregisteret, altså etter hvor personer har folkeregistrert adresse (ssb.no).

Figur 5: Befolkningsutvikling i Vågsøy i absolutte tall.
Kilde: SSB, tabell 07459. Tallene er fra 2015.

Figur 5 viser folketallet i Vågsøy kommune fra 1986 til 2016. Det var en jevn utvikling i folketallet fra 1986 til -99, fulgt av en nedgang med bunnår 2009. Deretter har utviklingen vekslet noe, men tatt seg opp fra 2009-nivået. Likevel har befolkningstallet gått ned med nesten 400 innbyggere siden 1986, noe som viser at kommunen har vært utsatt for fraflytting. For foretak som har behov for å rekruttere arbeidskraft til sin virksomhet, kan det være uheldig at folketallet krymper fordi grunnlaget for rekruttering av arbeidskraft blir mindre. Alternativt kan foretakene hente inn personer fra andre steder ved å tilby dem arbeid. Hvorvidt foretakene er i stand til dette vil avhenge av attraktiviteten til arbeidsplass og stedet generelt. Foretakene som deltar i TAF-samarbeidet får muligheter til å skape relasjoner til lokal ungdom gjennom praksisopphold. Ved å gi TAF-elevene kjennskap og erfaring med det lokale næringslivet kan foretakene potensielt bidra til at disse på et senere tidspunkt vil vurdere å bosette seg i kommunen på bakgrunn av erfaring med den stedlige og næringslivsmessige konteksten.

Figur 6: Befolkning i Sogn og Fjordane, fordelt etter kjønn og alder.
Kilde: SSB, tabell 07459. Tallene er fra 1. januar 2016. Oppgitt i prosent, N-verdi: 109.530.

Figur 6 viser befolkningen i Sogn og Fjordane, fordelt på aldersgrupper og kjønn. N-verdien viser til den totale befolkningsmengden. Det er en noe skjev kjønnsfordeling med overvekt av menn, i alle aldersgruppene, med unntak av grupper over 70 års alder. Skjevheten i de tidligere aldersgruppene kan blant annet tilskrives at det har vært en høyere utflytting av kvinner fra distriktene, enn hva som gjelder for menn (SSB, 1996). Kvinner lever ellers i gjennomsnitt noe

lenger enn menn, noe som forklarer kvinneoverskuddet i de høyere aldersgruppene. Frem til 19 års alder er de fleste personer bosatt i nærheten av hjemplassen, så disse aldersgruppene er mest egnet til å reflektere fødselstallene foregående år. Det er likevel vanskelig å si noe sikkert årsakene til overskuddet av menn i aldersgruppene mellom 20 og 69 år. Dette kan ha en sammenheng med næringsstrukturen i fylket. Dersom typisk mannsdominerte bransjer og næringer er overrepresentert, kan dette slå ut på bosettingsmønstre ved at flere menn vil ønske å etablere seg i fylket. Aldersgruppene 20- 29 og 30-39 år har noe lavere tall på både kvinner og menn. Det er vanskelig å si noe sikkert om årsakene til dette, men det kan skyldes lavere fødselstall i fylket for mellom 20 og 40 år siden. Det kan også være tilfellet at en del personer i denne aldersgruppen har forlatt fylket, og at det foregår en nedgang i folketallet slik tallene viste for Vågsøy, også på fylkesnivå. TAF-opplæringen varer lengre enn de standardiserte løpene innenfor videregående yrkesfaglig opplæring. De ungdommene som tar dette løpet, vil derfor få et lengre opphold på hjemstedet, før de eventuelt flytter til andre steder for å ta høyere utdanning, eller finner seg arbeid. I tillegg spiller foretakene i TAF-samarbeidet en integrert rolle i opplæringsløpet, og TAF-elevne får mulighet til å bli kjent med aktører i det lokale næringslivet. Ved at foretak og lokal ungdom får mulighet til å skape relasjoner gjennom erfaring med hverandres egenskaper, kan tilknytningen til stedet generelt også styrkes (jf. kap. 3.1). Dette kan på sikt medføre at de som har tatt TAF-løpet, i større grad vil vurdere å flytte tilbake til stedet, i etterkant av eventuell høyere utdannelse. TAF-opplæringen ved Måløy VGS har også flere jenter enn det tilsvarende yrkesfaglige opplæringsløpet TIP (jf. kap. 7.2). Dette kan tyde på at TAF-varianten i større grad appellerer til jenter, noe som er et positivt bidrag til kjønnsbalansen innenfor de typiske industriforetakene. I og med at det er et kvinneunderskudd i fylket, vil den type introduksjon til lokalt næringsliv som TAF bidra til å rekruttere flere kvinner til foretak i industrien som er hjemmehørende på stedet.

5.2 Utdanningsnivå i Sogn og Fjordane

Tabell 5. Utdanningsnivå fordelt på kjønn, i Sogn og Fjordane og Norge.

Utdanningsnivå	Sogn og Fjordane			Landet		
	Menn	Kvinner	Begge	Menn	Kvinner	Begge
Grunnskole/ VGS nivå	78.8	69.1	73.5	71,2	64,4	67,8
U&H nivå 1	15.6	26.7	21.1	18,7	27,3	23,0
U&H nivå 2	5.7	5.3	5.5	10,0	8,3	9,2
SUM	≈ 100	≈100	≈100	≈100	100	100

Kilde: SSB, tabell 09429. Tall fra 2015, oppgitt i prosent. N-verdi på landsbasis: 3.064909. N-verdi for fylket: 65.207.

*U&H = universitet og høyskole

Tabell 5 viser menn og kvinner bosatt i Norge, og i Sogn og Fjordane, fordelt etter utdanningsnivå. Universitets- og høyskolenivå 1 viser til opp til fire års høyere utdanning, nivå 2 er mer enn fire års høyere utdanning, samt forskerutdanning. Tallene baserer seg både på personer som har fullført, og fortsatt er under opplæring og utdanning av mer enn to års varighet. Dette innebærer at personer som følger yrkesfaglige utdanningsprogram (som varer i to år), ikke vil telles med, dersom de ikke velger å også ta for eksempel påbygging til generell studiekompetanse som et tredje år. SSB opererer også med statistikk som kan avgrenses til mer spesifikke aldersgrupper (tabell 09430), men i og med at denne ikke finnes på fylkesnivå, har jeg valgt å bruke tabell 09429, fordi om denne har nevnte begrensninger knyttet til registrering elever som ikke tar mer enn to år med videregående opplæring. For nivået universitets- og høyskolenivå 1 registreres personer som er under utdanning, dersom de har opptjent 120 studiepoeng eller mer. For universitets- og høyskolenivå 2, regner en også med personer under utdanning dersom de har fullført minst fire år.

Totalt sett er det litt flere personer på trinnet for grunnskole og videregående utdanning i fylket, enn på landsbasis. For øvrig ligger fylket noe under landet i kategoriene for høyere utdanning. I kategorien for universitets- og høyskoleutdanning nivå 1, er likevel kategorien for kvinner nesten på høyde med landsgjennomsnittet. Dette kan ha sammenheng med høyskoler i fylket som tilbyr utdanning på dette nivået, men det er vanskelig å si om dette er årsaken. I kategorien for universitets- og høyskoleutdanning nivå 2, er det flere menn enn kvinner på både lands- og fylkesnivå. Dette viser at det er flere menn enn kvinner i den høyest utdannede delen av befolkningen. I tillegg er tallene på landsnivå for både menn og kvinner, nesten dobbelt så høye som på fylkesnivå. Dette kan dette peke i retning av enten mangel på relevante arbeidsplasser for personer med denne type utdanning i Sogn og Fjordane, eller vanskeligheter til å rekruttere denne type arbeidskraft til arbeidsplasser i fylket. TAF-opplæringen er innrettet med sikte på å klargjøre elevene til høyere utdanning. I følge en studie som ble gjort på TAF-opplæringen ved Knarvik VGS, valgte 90% av TAF-elevne å ta høyere utdanning (Rusten, 2016). Av disse tok 60% universitets- og høyskoleutdanning på inntil tre år, og 30% tilsvarende utdanning på fem år eller mer. Det er foreløpig ikke mulig å fastslå om tallene for TAF-opplæringen ved Måløy VGS vil være tilsvarende dette, fordi TAF-tilbudet ikke har eksistert her lenge nok. Men lagt til grunn at dette også er et opplæringstilbud som ser ut til å gi en del av den samme kompetansen og medfølgende muligheter, er det ikke umulig at også en større andel av TAF-elevne fra denne skolen vil utdanne seg videre.

Geografisk spredning av kompetanseintensive arbeidsplasser vil være et viktig bidrag til god ressursutnyttelse over hele landet (NOU, 2011:3). Dersom en skal klare å møte internasjonal konkurranse innenfor næringer som er preget av høy innovasjonstakt og avansert verdiskaping, er det viktig å kunne spille på de næringene som allerede eksisterer, og bidra til at disse også i fremtiden vil være lønnsomme. Dersom TAF-elevne tar høyere utdanning, og i tillegg velger å bosette seg i fylket på sikt, kan TAF-opplæringen bidra positivt både med tanke på geografisk spredning, og økt kompetansenivå.

5.3 Sentralitet

I forbindelse med sentralitet, er det verdt å peke på egenskaper ved absolutt og relativ beliggenhet. Absolutt beliggenhet viser til den konkrete, geografiske beliggenheten. Forhold som naturgitte betingelser, infrastruktur, og trekk ved arbeidsmarkedet inngår i dette. Disse tingene avhenger i sin tur til dels av hverandre. Relativ beliggenhet handler om hvor et sted befinner seg, i forhold til ulike omgivelser (Miller, 2015). Avstander til regionale sentra, med de arbeidsplassene, kultur- og servicetilbudene disse representerer, vil ha konsekvenser for hvilke muligheter som finnes på et gitt sted. I forbindelse med mitt materiale vil den relative beliggenheten til Måløy VGS også være påvirket av at skolen rekrutterer TAF-elever fra hele fylket.

SSB benytter en sentralitetsskala som tar utgangspunkt i kommunenes eget innbyggertall (nivå 0-3, hvor 3 indikerer storbyer og landsdelssenter), samt avstand til kommuner på nivå 3. SSB sine tall fra 2015 (tabell 05212) viser at Vågsøy da hadde 4541 personer bosatt. Innbyggertallet, samt avstand til større kommuner, gjør at Vågsøy rangerer på minst sentrale nivå, 0,- som indikerer mindre enn 5000 innbyggere, og mer enn 45 minutters reisetid til en kommune som kvalifiserer til å ligge på nivå 1. Stedets innbyggertall er knyttet til den absolutte beliggenheten, og avstandene til befolkningsmessige tyngdepunkt er avgjørende for den relative beliggenheten. Summen av relativt få innbyggere, samt noe avstander til steder som har større befolkninger, innebærer at Vågsøy befinner seg i en rural geografisk kontekst sett i sammenheng med både absolutt og relativ beliggenhet. De tettest bebygde områdene i Sogn og Fjordane, er med unntak av Florø lokalisert lengre innover i fylket. Fra Måløy er det 100 kilometer til Florø, som med sine 9871 innbyggere (ssb.no, tabell 07459), er for Vågsøy nærmeste kommune med sentralitetsnivå 1, som indikerer mellom 5000 og 15000 innbyggere, men har mer enn 2,5 timers reisevei til kommuner på sentralitetsnivå 3. Sogn og Fjordane utgjør et areal på 18.623 km² (Store Norske Leksikon, 2016c), og har en samlet befolkning på 103.530 per 1. januar 2016

(SSB), og har dermed en mindre befolkning spredt utover et litt større areal, enn hva som er tilfellet i Møre og Romsdal (jf. kap. 6.3.). Fylket skiller seg ut fra de fleste andre kystfylker, ved å ikke ha den administrative og befolkningsmessige tyngden lokalisert nettopp langs kysten. Store offentlige institusjoner som fylkeskommuneadministrasjon og institusjoner for høyere utdanning er lokalisert i henholdsvis Leikanger (Sogn og Fjordane, 2016), Førde og Sogndal (Høgskulen i Sogn og Fjordane, 2016). Sentralsykehuset i fylket er også lagt til Førde. Fra Måløy blir det derfor, med unntak av Florø, lange avstander til de økonomiske og befolkningsmessige tyngdepunktene, samt sentra for offentlig virksomhet. Infrastruktur (kryssreferanse infrastruktur), og brobyggende sosial kapital (jf. kap. 3.2) kan tenkes å være særlig viktige momenter på bakgrunn denne geografiske konteksten, da avstandene til regionale sentra er relativt store.

Måløy VGS har det eneste TAF-tilbudet i Sogn og Fjordane, per høsten 2016. Dette har implikasjoner for rekrutteringsgrunnlaget for opplæringsløpet, ved at ungdom fra hele fylket søker seg til tilbudet ved denne skolen. Dersom det hadde eksistert tilsvarende tilbud flere steder i fylket, kan det tenkes at potensielle TAF-elever fra andre deler av fylket ville prioritert et nærmere tilbud. Et stort press på de tilgjengelige plassene ved TAF-tilbudet ved Måløy VGS kan bidra til hardere konkurranse om opptak. Rekrutteringsgrunnlaget av elever for TAF-opplæringen påvirker den geografiske spredningen av foretak som deltar i TAF-samarbeidet. Det er ønskelig at TAF-elevene skal ha praksisplass i nærheten av hjemstedet. TAF-elever som ikke bor i nærheten av skolen, eller i pendleravstand, må i første omgang skaffe seg en hybel i nærheten av skolen. Dermed er det et poeng i at de får praksisplass i nærheten av enten hjemlassen, eller skolen, for å unngå å måtte ha behov for enda en hybel. For Måløy VGS har dette konsekvenser i forbindelse med at de må samarbeide med foretak spredt over store deler av fylket, avhengig av hvor de elevene som har kommet inn på TAF er hjemmehørende.

5.4 Infrastruktur

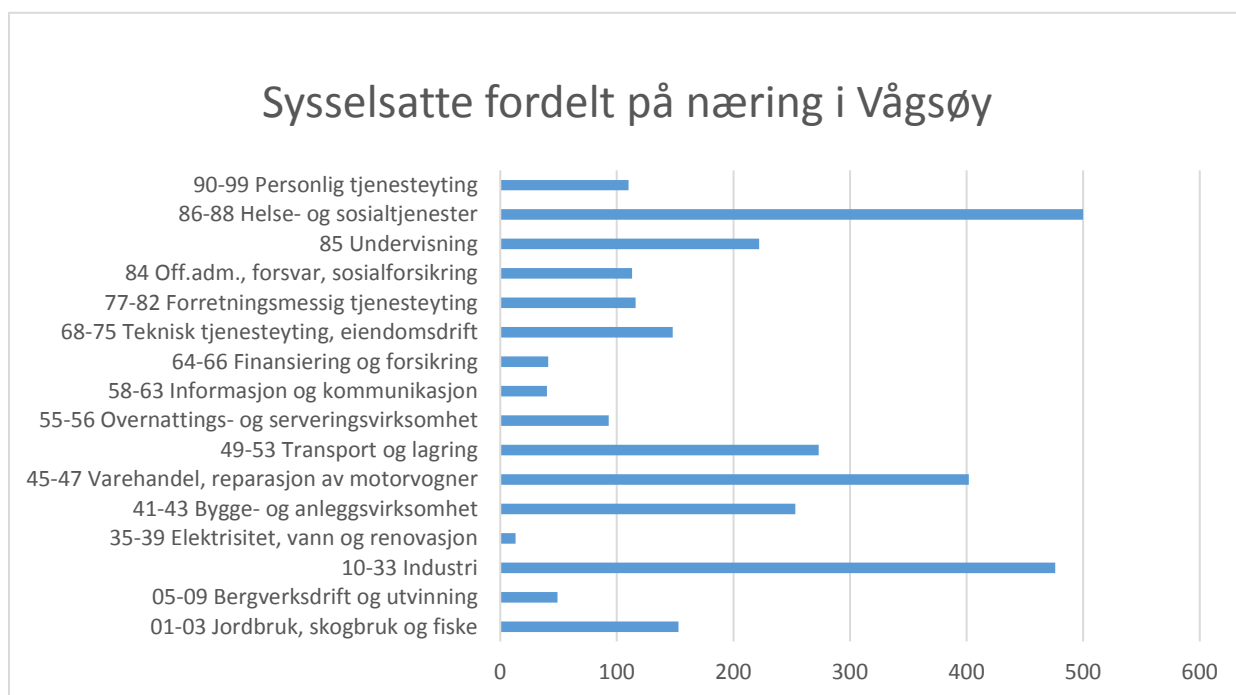
Vågsøy kommunes plassering i nord-vest av Sogn og Fjordane fordrer god infrastruktur for å dekke næringslivets behov for logistikk. Fra Måløy er det daglige avganger for persontransport med hurtigbåt til Bergen (Norled, 2016b). Per i dag knyttes Måløy sørover til Florø via fergeforbindelse og fylkesvei 616 og 614 (Statens Vegvesen, 2016). Adkomsten til de andre nærmeste sentraene i fylket, Nordfjordeid og Stryn, er fergefrie via Måløybrua og videre langs riksvei 15 og europavei 39 (heretter: E 39). Nærmeste flyplass ligger på Sandane, 76 km østover (Statens Vegvesen, 2016). På tross av hurtigbåtforbindelse til Bergen, og en relativt god

veiforbindelse til Nordfjordeid og Stryn, er det lange reiseavstander, og tidvis relativt smal og svingete veibane,- fra Måløy til sentra i fylket. Flere av de lokale næringene i Måløy baserer større eller mindre deler av logistikken på skipstransport. Likevel er infrastrukturen og avstandene mellom Måløy og regionale sentra i fylket, elementer som bidrar til å vanskeliggjøre logistikken, med de effektene det får for det lokale næringslivet. I og med at TAF-elevne er under 18 år når de starter på løpet, har de enda ikke sertifikat på bil eller moped, og er dermed prisgitt bruk av kollektivtransport. Under feltarbeidet var det tydelig at ikke alle foretakene var like enkelt tilgjengelige med kollektivtransport. Dersom foretakene er tilgjengelige ved kollektivtransport, er det også et spørsmål og arbeidstid og rutetabeller samsvarer. Vågsøy kommune omfatter flere øysamfunn, og en del av innbyggerne er avhengige av fergetransport for å komme seg til fastlandet. Infrastrukturen i fylket har påvirkning på TAF-løpet ved at den legger føringer for hva som er praktisk gjennomførbart, med tanke på logistikken mellom skole og foretak. I tillegg er det snakk om ungdom som fyller 16 år i løpet av første halvår i opplæringsløpet, og en kan dermed anta at det også vil være viktig for mange av dem å ha mulighet til å også reise til hjemstedet med jevne mellomrom. I og med at TAF-opplæringen ved Måløy VGS rekrutterer elever fra hele Sogn og Fjordane, innebærer dette også en del logistikk med tanke på at disse potensielt kan komme fra steder helt øst i fylket. TAF-løpet er tidkrevende og fordrer stor arbeidskapasitet hos den enkelte. Dersom det i tillegg gå mye tid på reising mellom hjemsted, skole og praksisplass, kan det tenkes at dette også vil vanskeliggjøre opplæringen ytterligere ved å legge beslag på tid og krefter hos elevne som deltar tar TAF.

5.5 Sysselsetting og næringsliv

Statistikken jeg skal presentere i det følgende forholder seg til kommunenivå. I populasjonen av foretak som er involvert i TAF-samarbeidet ved Måløy VGS finner vi en rekke foretak som er lokalisert utenfor Vågsøy kommune. Utvalget av foretak for studien består av foretak som er lokalisert både i, og utenfor kommunen. Årsaken til den geografiske spredningen av foretak er knyttet til strukturen på TAF-tilbud i fylket (jf. kap. 4.3). Jeg har valgt å se på statistikk knyttet til den næringsmessige konteksten skolen er lokalisert i, heller enn å se på fylkesnivå. Derfor vil flere av foretakene som inngår i studien, ikke være representert i statistikken som presenteres i dette kapittelet. Dette vil også være tilfellet for den tilsvarende statistikken som presenteres i kapittelet om TAF-samarbeidet ved Ulstein VGS (jf. kap. 6.5). I forbindelse med sysselsettings-, nærings- og industristatistikken som er brukt, er det verdt å presisere at virksomhetene som danner grunnlaget for tallene i begge kommunene i studien, kan ha flere avdelinger med ulike

arbeidsfelt og være tilknyttet kompetanse deretter. For eksempel kan en virksomhet som driver med industriproduksjon også ha en administrasjonsavdeling som tar seg av oppgaver som relaterer til andre fagfelt. Disse personene registreres da som ansatte i industrien, fordi om de i sitt virke baserer seg på kompetanse innenfor administrative fag. Et bredt spekter av fagfelt og kompetanse vil derfor kunne være representert innen de enkelte næringstypene. Det vil si at et foretak som produserer skip, også vil ha behov for både selgere og kantinepersonale. Også dette vil være tilfellet i statistikken som presenteres i tilknytning til TAF-samarbeidet ved Ulstein VGS.

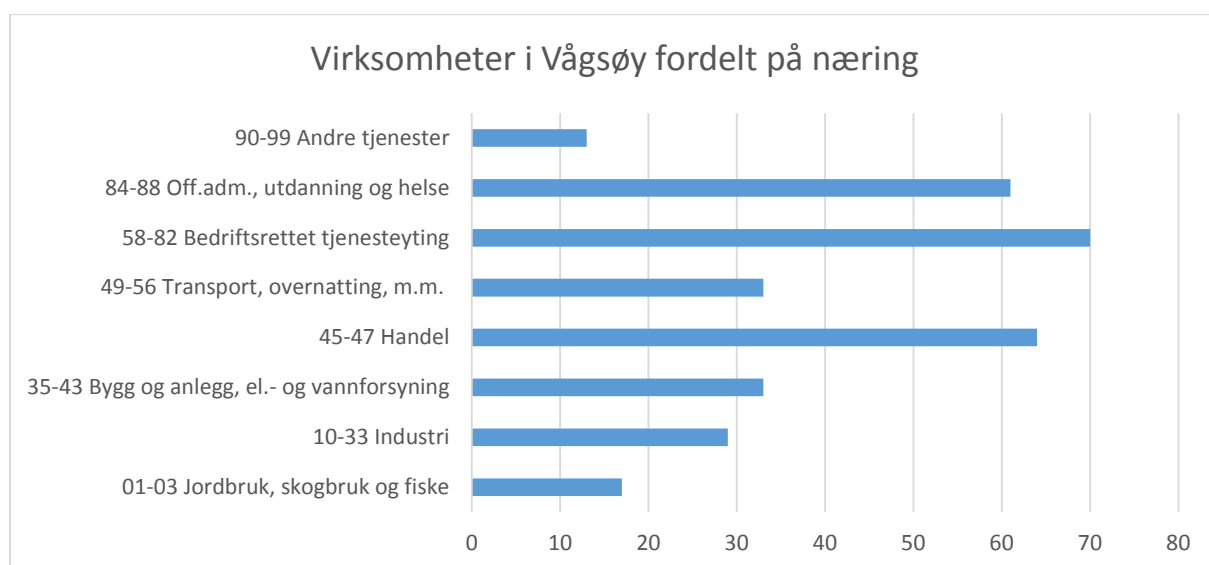
Figur 7. Sysselsatte bosatt i Vågsøy, fordelt på næring.

Kilde: SSB, tabell 07984, tall fra 2014. Oppgitt i absolutte tall. *Uoppgitt er ikke tatt med.

Figur 7 viser hvor personer som bor i Vågsøy, er sysselsatt. Dette innebærer at bosatte i Vågsøy som pendler til omlandskommunene for å arbeide er regnet med, men at personer som pendler til Vågsøy fra omlandskommunene er utelatt. Det er flest personer sysselsatt innen helse- og sosialtjenester. Det er ikke sykehus i Vågsøy, men som vi ser er likevel at en stor andel av arbeidsstokken er engasjert i arbeid knyttet til helse og sosialarbeid. Kommunen har ikke sykehus, så dette forholder seg nok i hovedsak til øvrige offentlige helsetjenester. Industrien og varehandel og reparasjon av motorvogner som viktige arbeidsplasser i kommunen. Bygg- og anleggsvirksomhet, samt transport og lagring står også for en stor del av sysselsettingen. Jordbruk, skogbruk og fiskeri har relativt lave tall. Dette til tross for at det finnes en rekke foretak i kommunen som er involvert i, eller i tilknytning til oppdrettsnæring. Men disse er

gjærne innen foredlingsindustri, transport eller andre typer næringer knyttet til denne type virksomheter.

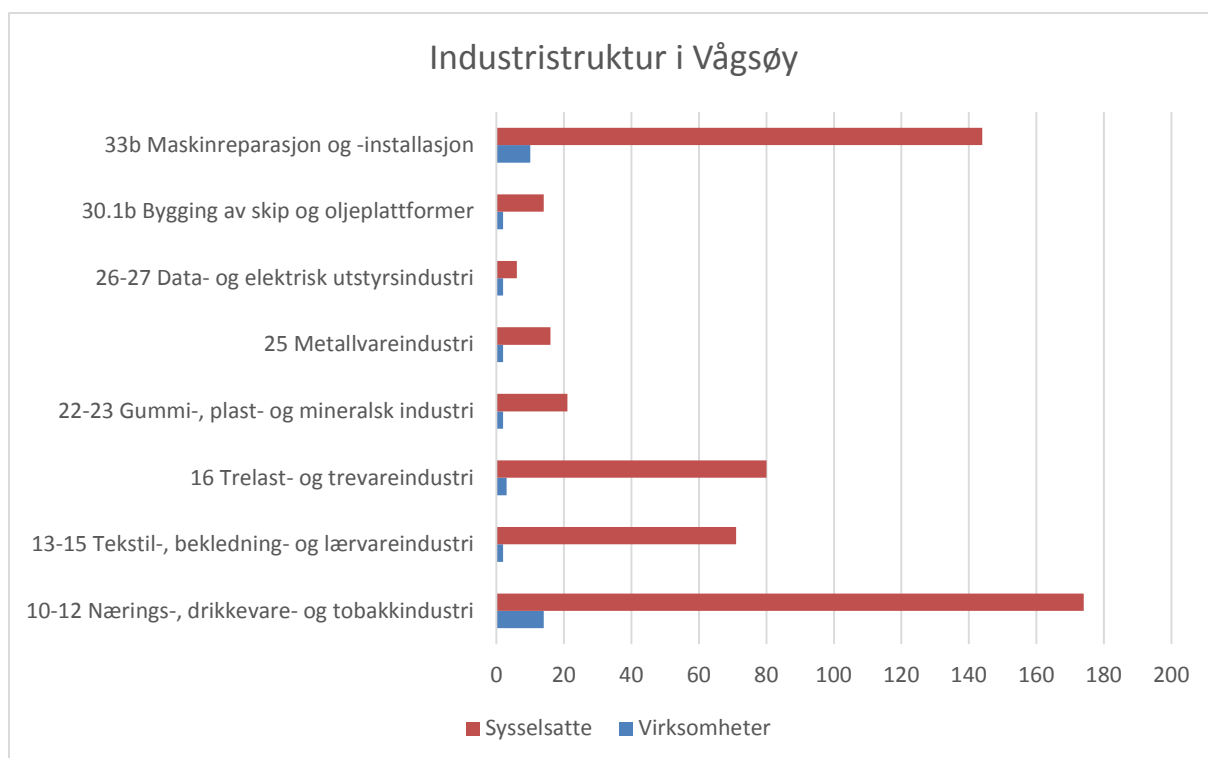
Strukturen på TAF-tilbudet ved Måløy VGS (jf. kap. 5.6) speiler næringene som er dominerende i sysselsetningsstatistikken godt. TAF som er basert på TIP knytter seg særlig til foretak som er involvert i industrivirksomhet, dette er den typen næring som sysselsetter nest flest i kommunen. Som nevnt innledningsvis i dette kapittelet kan personer som er sysselsatt innenfor en gitt næring, likevel ha helt andre typer faglige bakgrunner. Industriforetak ansetter også personer med kompetanse på for eksempel salg eller økonomi. Disse regnes da som ansatte i industrien, fordi om dette kun er fagfeltet de jobber opp imot, og ikke nødvendigvis det deres kompetanse er knyttet til. Likevel vil industriforetak ha behov for arbeidskraft med utdanning og kompetanse knyttet direkte til industriell virksomhet innenfor de delene av verdikjeden foretakene er involvert i. TAF er egnet til å introdusere elevene til både de praktiske aspektene ved industriell produksjon, og i tillegg klargjøre dem til høyere utdanning. Dersom personer som har gjennomført TAF-løpet ikke ønsker å ta høyere teknisk utdanning, har de likevel fått erfaring med en gitt bransje og særlig foretaket hvor de var i praksis. Slik sett vil relasjoner til sted og foretak også kunne være positivt med tanke på fremtidig bosetting og arbeid, dersom tidligere TAF-elever ønsker å ta andre typer høyere utdanning, innenfor eksempel salg eller økonomi.

Figur 8: Virksomheter i Vågsøy unntatt enkeltmannsforetak, i absolutte tall fordelt på næringshovedområde. Kilde: SSB: Tabell 10309, tall fra 2015. *uoppgitt er ikke tatt med.

Statistikken som er brukt i figur 8 tar utgangspunkt i virksomheter heller enn foretak. Virksomheter defineres som enheter i foretak (SSB, 2014), og disse tallene er mer formålstjenlige i denne sammenhengen da dette også inkluderer lokale enheter av foretak som er registrert andre steder. Næringsgruppen 5-9: bergverksdrift og utvinning er utelatt i diagrammet fordi det ikke var noen funn. Totalt var det 321 virksomheter med ansatte registrert i Vågsøy. Enkeltmannsforetak er utelatt fordi en i denne gruppen finner en rekke virksomheter med svært liten aktivitet (omsetning). Dessuten vil de fleste neppe ha kapasitet til å delta eller oppfylle kriteriene for å delta i et TAF-samarbeid.

Bedriftsrettet tjenesteyting er den største næringsgruppen i Vågsøy, og virksomheter innen denne næringsgruppen er også involvert i TAF-samarbeidet. Dette er i hovedsak foretak som er engasjert i tjenester som er relatert til laboratoriefag og IKT-servicefag (jf. kap. 4.3.2). I tillegg vil næringsforumet og opplæringskontorene som deltok i studien inngå i denne næringsgruppen. Innenfor handel finnes det tre foretak som er involvert i TAF. Disse foretakene har da avdelinger for som er relevante for den type opplæring TAF sikter seg inn mot, i tillegg til handelsvirksomhet. Innenfor gruppen for offentlige tjenester, utdanning- helse- og sosialtjenester, finner vi ingen virksomheter innenfor TAF-samarbeidet (som er basert på TIP). Måløy VGS sorterer under denne næringsgruppen, men i denne sammenhengen er det fokus på de næringene i kommunen som utgjør grunnlaget for samarbeid med privat sektor. Transport, overnatting, mm., og bygg og anlegg mm. utgjør også større næringsgrupper, men ingen av virksomhetene her er knyttet til TAF. Industrien utgjør den størrelsesmessig neste næringsgruppen, og det er disse virksomhetene som utgjør hovedgrunnlaget for TAF-løpet i dette området. Her finnes femten av virksomhetene som er involvert i TAF-samarbeidet. De øvrige næringsgruppene har ingen virksomheter involvert i TAF. Det kan likevel tenkes at virksomheter innen flere av næringsgruppene som per i dag ikke er involvert i TAF-samarbeidet, kan ha behov for den type kompetanse som TAF-elevene får gjennom det opplæringsløpet de følger. Som nevnt i forbindelse med sysselsettingsstatistikken så ansetter foretak innen en gitt næringsgruppe også personer med kvalifikasjoner som baserer seg på andre fagfelt. Dersom TAF-elever ønsker å gå rett ut i arbeid etter endt løp, vil de antakeligvis kunne finne relevant arbeid innenfor flere typer næringer enn kun industrien. Ved tillegg av høyere utdanning, vil relevant arbeidsfelt avhenge av hva slags type utdanning den enkelte velger.

Figur 9: Industristruktur i Vågsøy med serier for sysselsatte og virksomheter, i absolutte tall.
Kilde: SSB, Tabell: 09016, tall fra 2014.

Figuren viser hvilke næringer industrien i Vågsøy er fordelt på. Unnlatt fra dette diagrammet, fordi det ikke er noen registrerte i de følgende kategoriene fra SSB, er; bergverksindustri, papir- og papirvareindustri, oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri, metallindustri og annen verkstedindustri. Kategorien møbelindustri og annen industri er ikke tatt med fordi det kun er registrert 2 bedrifter, men ingen ansatte. Maskinindustri, samt trykking og grafisk industri er utelatt fordi det kun er 1 bedrift i hver kategori, hver med 1 ansatt. I sum er det registrert 41 foretak med totalt 528 ansatte i industrien i Vågsøy. Det totale antallet er unnlatt i diagrammet for å unngå så stor skala på x-aksen at de øvrige kategoriene blir svært reduserte i fremstillingen. Kategorien for bergverk og industri totalt er utelatt av samme årsak.

Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri (heretter; næringsmiddelindustri) er den formen for industri som har flest sysselsatte og flest bedrifter i Vågsøy. Flere aktører i Vågsøy har aktivitet innen bearbeiding og konservering av fisk, samt produksjon av fiskefôr, noe som kan forklare en høy andel sysselsetting innen næringsmiddelindustri. Ingen av foretakene som deltar i TAF-samarbeidet er kategorisert som næringsmiddelindustri. Flere av foretakene i TAF-samarbeidet er derimot eid av selskap som enten er engasjert i flere deler av verdikjeden, eller fungerer som underleverandører på ulike felt opp mot fiskeri- og havbruksnæringen.

Maskinreparasjon- og installasjon er den nest største næringsgruppen med tanke på både antall sysselsatte og bedrifter. Seks av virksomhetene som deltar i TAF-samarbeidet, er representert i denne kategorien. Flertallet av disse er i større grad engasjert i produksjon og tilvirking enn reparasjon, men enkelte gjør også begge deler. Det kan også være at flere av bedriftene som er representert i denne næringsgruppen også kan ha behov for den type kompetanse som TAF representerer, uten at de nødvendigvis er involvert i samarbeidet med den videregående skolen. De to størrelsesmessig neste næringsgruppene i Vågsøy, trelast- og trevareindustri og tekstil-, bekledning- og lærvareindustri er ikke representert i forbindelse med TAF. Dette kan være tilfeldig, men det kan også være at denne type produksjon ikke er like relevant for TIP. Det finnes en aktør innen gummi-, plast- og mineralsk industri, og en innen metallvareindustri i TAF-samarbeidet. Innen bygging av skip og oljeplattformer er det to foretak som deltar. De øvrige foretakene i TAF-samarbeidet er enten ikke kategorisert som industri, eller de er lokalisert utenfor Vågsøy kommune, og er derfor ikke tatt med i denne statistikken. Spredningen på industrityper i TAF-samarbeidet reflekterer diversiteten i industristrukturen på stedet. Industrien i Ulstein er til sammenlikning mer konsentrert rundt færre typer industri (jf. kap. 5.5).

5.6 Måløy VGS som opplæringsinstitusjon

Måløy VGS den eneste videregående skolen i Vågsøy kommune, og var våren 2016 den eneste skolen i Sogn og Fjordane som hadde TAF-tilbud. På det tidspunktet hadde skolen 300 elever, fordelt på fem programfag i yrkesfag, studiespesialisering og TAF. Totalt på alle trinn, fordelt relevantt seg som følgende fordelt etter hovedkategorier av opplæringsløp.

Tabell 6. Antall elever fordelt på hovedkategorier av opplæringsløp, 2016.

Antall elever	Studiespesialisering	Yrkesfag	TAF
Totalt 300	90	137	73

Kilde: Måløy VGS

Tabellen viser at majoriteten av elevene ved denne skolen følger yrkesfaglige opplæringsløp, fulgt av studiespesialiserende opplæringsløp og TAF. Antallet TAF-elever utgjør en større del av det samlede elevantallet, men her er da TAF også basert på flere forskjellige fagfelt. TAF deles inn i helse- og omsorg, bygg- og anlegg, akvakultur og TIP. Skolen har tidvis også hatt andre vekslingsmodeller, men dette har vært knyttet til enkelttilfeller av elever som har hatt behov for dette. Skolen etablerte TAF-tilbudet i 2008 med utgangspunkt i TIP og helse- og

omsorgsfag året etter. Senere ble tilbudet utvidet til også å omfatte de andre nevnte fagene. Fagretningene som TAF-løpene knytter seg til ved Måløy VGS er også blant de med størst representasjon i sysselsettingsstatistikken (jf. kap. 5.5.), og er slik sett egnet til å speile det lokale arbeidsmarkedet.

Tabell 7. Elever fordelt på ulike TAF-løp, 2016.

Antall elever TAF-elever	Helse- og omsorgsfag	Bygg- og anleggsgag	Akvakultur	TIP
73	26	4	14	29

Kilde: Måløy VGS

TAF basert på TIP, som er det opplæringsløpet som blir behandlet i denne studien, utgjør den største delen av elevmassen på TAF, fulgt av helse- og omsorgsvarianten. Dette var også de TAF-løpene som har vært tilbydd lengst, noe som potensielt kan ha betydning for hvor godt disse tilbudene er kjent for potensielle søkere. TAF-løpet knyttet til TIP følger læreplan for studiespesialisering med fordypning i realfag, i tillegg til læreplan for yrkesfaglig opplæring i form av TIP. Enkelte av fagene som vanligvis utgjør en del av det studiespesialiserende opplæringsløpet er derfor tatt bort for at det skal være tid til å komme igjennom realfagstillegg og yrkesfagsundervisning, i tillegg til den praktiske yrkesfagopplæringen på fire år. Det har vært noe variasjon i antall TAF-elever knyttet til TIP på hvert kull, men dette ligger på opptak av mellom fem og ti elever hvert år. Type fagbrev som blir tilbudt disse TAF-elevene avhenger av foretakene som til enhver tid tilbyr praksisplasser, men de mest vanlige er industrimekanikk, industrirørlegging, CNC-maskineringsfag og polymerkompositt-fag (brukt til blant annet tilvirking av skrog til båter), fiskeredskapsfag og motormekanikerfag. For at TAF-elevene ved Måløy VGS skal få godkjent opplæringsløpet, må de bestå eksamener i undervisningsfagene knyttet til både det studiespesialiserende og det yrkesfaglige løpet, i tillegg til fagprøve. Får de derimot kun bestått i de yrkesfaglige undervisningsfagene, samt fagprøve, får de likevel fagbrev.

Utover dette ligger de nærmeste videregående skolene i Nordfjordeid, Florø og Førde. De videregående skolene i Nordfjordeid (Eid VGS) og Florø (Flora VGS) har både studiespesialiserende og yrkesfaglige utdanningsprogram, men ingen av disse har TAF-varianter. Felles for disse er også at begge tilbyr både TIP og elektrofag, i tillegg til studiespesialiserende utdanningsprogram. Den videregående skolen i Førde, Firda VGS, - har ingen av de yrkesfaglige utdanningsprogrammene som henvender seg direkte til industrien, men tilbyr studiespesialiserende utdanningsprogram. Måløy VGS er den eneste videregående

skolen i Sogn og Fjordane som tilbyr TAF, noe som har konsekvenser for rekrutteringsgrunnlaget for opplæringsløpet, da skolen mottar søkere fra hele fylket (jf. kap. 4.3).

Den studiespesialiserende undervisningen for TAF-elevne, samt teoridelen av den yrkesfaglige undervisningen, foregår i skolen. Den praktiske opplæringen knyttet til den yrkesfaglige opplæringen foregår parallelt ved praksis i foretak, gjennom veksling i løpet av ukedagene. De tre første årene er vekslingen innrettet slik at det er undervisning i skolen tre dager i uken, og praksis i foretak to dager i uken. Det fjerde året er det tre dager i praksis og to dager med undervisning i skolen. TAF-elevne mottar lønn gjennom hele løpet, basert på at de i løpet av disse fire årene skal motta det som til sammen tilsvarer en årslønn for en fagarbeider. De to første årene av løpet har TAF-elevne status som elever i den videregående skolen, men ved overgangen til det tredje året skriver de lærekontrakt ved foretaket de er tilknyttet, og får deretter status som lærling. Ved den videregående skolen finnes det en TAF-koordinator som har som oppgave å ta seg av en del av de administrative og organisatoriske sidene ved samarbeidet med foretak og koordinerende tredjeparter. TAF-samarbeidet ved Måløy VGS involverer koordinerende tredjepart i form av opplæringskontor. Skolen forholder seg i denne sammenhengen til tre forskjellige opplæringskontor, basert i midtre og ytre deler i fylket. Kun ett av disse er lokalisert i Vågsøy kommune, de to andre ligger i Førde. Majoriteten av TAF-elevne er tilknyttet opplæringskontorene som ligger i Førde. Samtlige av disse opplæringskontorene er bransjeeide, noe som innebærer at de representerer foretak innen en gitt bransje, og har som funksjon å skulle bidra til rekruttering, og tilrettelegge for fagopplæring knyttet til disse.

Det kan også nevnes at Måløy VGS i 2011 etablerte en Teknolab ved skolen som fungerer som et ekstratilbud elevene kan benytte seg av på fritiden. Det var skolen selv som var initiativtaker, og som fortsatt er ansvarlig for driften her. Teknolaben er åpen på kveldstid to dager i uken, og elevene kan her drive med ulike prosjekter som relaterer til fagene de har i skolen. Den type utstyr som er tilgjengelig ved Teknolaben er i hovedsak rettet mot fagene TAF basert på TIP knytter seg til, men også elever fra andre opplæringsløp benytter seg av tilbudet. Lokale foretak med virksomhet som er relevant for TAF-opplæringen har tidvis bidratt med utstyr til Teknolaben. Tilbudet ble startet på bakgrunn av initiativ fra en av skolens ansatte, med tanke på at elevene skulle ha mulighet til å jobbe med skolerelevante prosjekter på fritiden. På Teknolabben får TAF-elevne prøve seg på for eksempel konstruksjon av skipsmodeller, og har ved flere anledninger deltatt på konkurranser knyttet til dette, ved NTNU. TAF-elevne får

dermed erfaring med alt fra tegning av en modell, via tilvirking og ferdigstilling, til å demonstrere produktet for jury. Dette krever planlegging og langsiktig tenking, i tillegg til at de får innsikt i ulike deler av produksjonskjeden knyttet til skipsbygging, om enn på modellnivå.

Måløy VGS er samlokalisert med en maritim fagskole som tilbyr en toårig dekk- eller maskinoffiserutdanning, på grunnlag av relevant fagbrev eller minst fem år realkompetanse. Altså er dette et tilbud som tilbys personer som allerede er ferdig med videregående opplæring og/eller har jobbet noen år. Fagskolen i Måløy har 60 studenter, og er en av to avdelinger av den maritime fagskolen i Sogn og Fjordane, hvorav den andre avdelingen er lokalisert i Førde. Denne type virksomheter bygger opp om stedets næringslivsmessige kontekst ved å bidra til kompetanseutvikling knyttet opp mot bestemte fagfelt, knyttet til maritim næring. Flere av industriforetakene som deltar i TAF-samarbeidet er leverandører til den maritime næringen. Den maritime fagskolen representerer derfor en form for kompetanseutvikling som er relevant for det lokale næringslivet. Samlokaliseringen med det videregående skolen kan også være egnet til å styrke dennes posisjon som et regionalt senter for opplæring og kompetanseutvikling. Fordi om fagskolen ikke har noen direkte kobling til TAF, tilfører den likevel et bidrag til det samme næringslivet som flere av foretakene i TAF-samarbeidet er i direkte eller indirekte kontakt med. Slik sett er også denne type institusjoner egnet til å bygge opp om den næringslivsmessige konteksten TAF-samarbeidet foregår i.

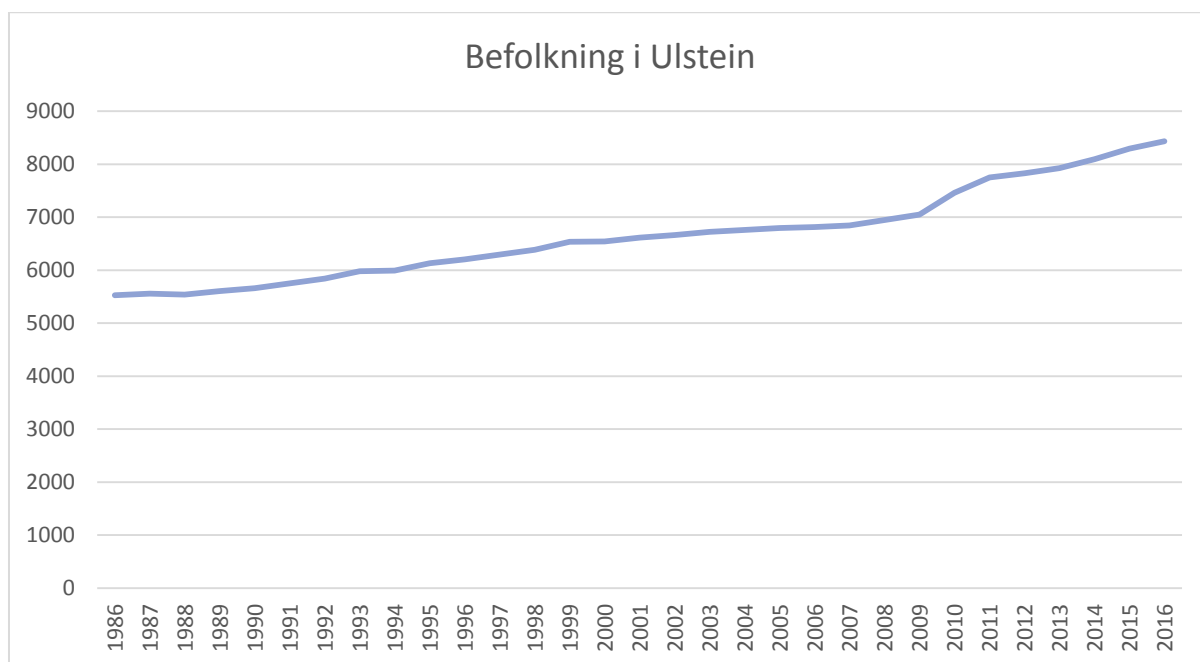
6 En strukturell og geografisk presentasjon av Ulstein

Ulstein ligger ved kysten, sør i Møre og Romsdal fylke, som ofte deles opp i områdene Sunnmøre, Romsdal og Nordmøre (Store Norske Leksikon, 2016a). I sammen med i alt 16 andre kommuner i tillegg til Ulstein utgjør Sunnmøre (Store Norske Leksikon, 2015). Ulsteinvik er administrasjonssentrum for Ulstein kommune (Ulstein Kommune, 2016). Kommunen omfatter den vestlige delen av øya Hareidlandet, samt øyene på nord-, vest- og østsiden. Ulsteinvik har i utgangspunktet flere fellestrekk med Måløy, når det kommer til type beliggenhet og tradisjonelle næringer knyttet til ressursene på stedet. Begge stedene er øykommuner på Vestlandet, som tradisjonelt har basert seg på havbaserte ressurser, men Ulsteinvik har i nyere tid fått en sterkere tilknytning til industri, særlig skipsbygging, - og baserer seg i dag mindre på fiskeri (Store Norske Leksikon, 2016d).

Figur 10: Ulstein kommune
Kilde: norgeskart.no

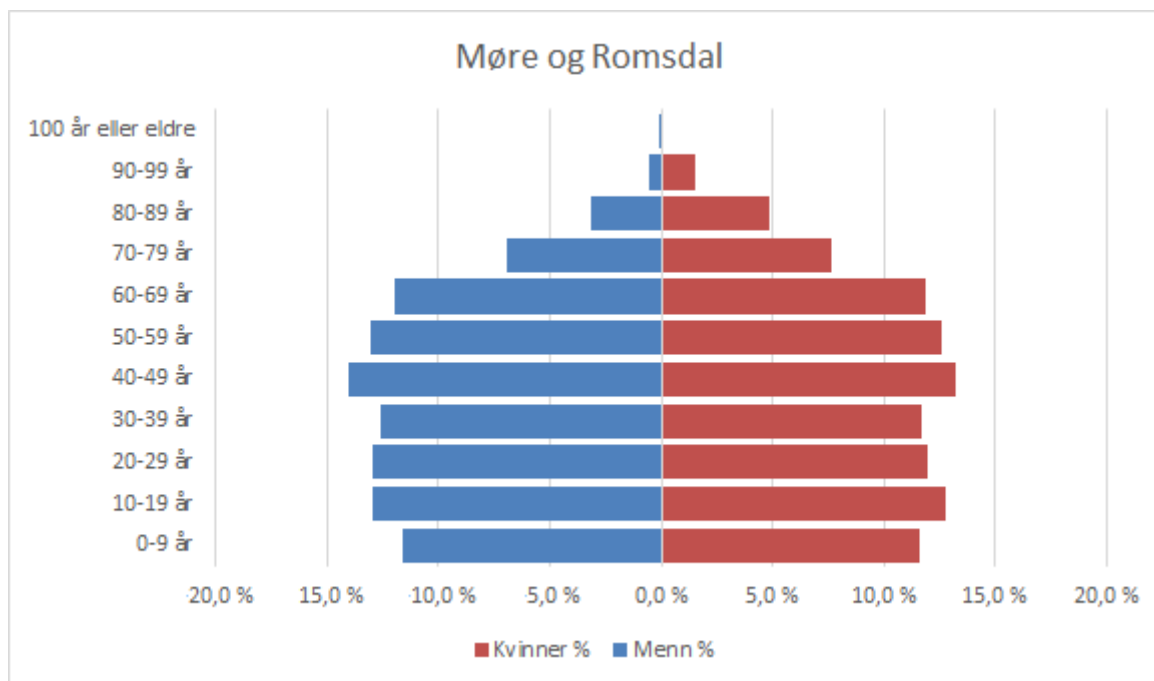
6.1 Befolkning i Ulstein

Figur 11: Befolkningsutvikling i Ulstein kommune.

Kilde: SSB. Tabell 07459, tall fra 1. januar 2016, oppgitt i absolutte tall.

Ulstein har etter de siste tallene fra SSB 8430 personer. I motsetning til Vågsøy har det her vært en jevn befolkningsøkning de siste førti årene. Utviklingen knyttet til befolkningstall har påvirkning for rekrutteringsgrunnlaget for arbeidskraft til de lokale foretakene. På samme måte som nevnt ved befolkningsutviklingen i Vågsøy (jf. kap. 5.1), vil det være viktig for foretakene at de klarer å rekruttere arbeidskraft med de rette kvalifikasjonene lokalt, med mindre de kan lykkes i å få personer fra andre steder til å komme flyttende dersom de blir tilbudt arbeid. I Ulstein har befolkningstallet utviklet seg positivt siden 1986, i tillegg til at det i utgangspunktet også var flere bosatte her enn i Vågsøy. Foretakene som er lokalisert her har derfor et større befolkningsmessig grunnlag for rekruttering av arbeidskraft, og problematikken knyttet til fraflytting og nedgang i befolkningstallet er ikke til stede på samme måte som i Vågsøy. En slik positiv utvikling i befolkningstallet er likevel ikke gitt for fremtiden, og endringer i grunnlaget for næringsliv og dermed arbeidsplasser vil ha effekt på befolkningstallet på sikt. Lavkonjunkturer i oljenæringen vil for eksempel kunne påvirke foretak som opererer i tilknyttede bransjer negativt, noe som igjen vil kunne resultere i mindre arbeidsmengde og dertil hørende behov for arbeidskraft. Med tanke på den nedgangen som har vært innenfor oljesektoren de senere årene, vil derfor en del foretak kunne møte på denne type utfordringer. Hvordan situasjonen var med tanke på oppdragsmengde for foretakene som inngikk i studien, vil jeg komme nærmere inn på i analysedelen av studien.

Figur 12: Befolkning i Møre og Romsdal.

Kilde: SSB, tabell 07459. Tall fra 1. januar 2016. Oppgitt i prosent, N-verdi: 265.290

Befolkningspyramiden fra Møre og Romsdal viser en del av den samme befolknings sammensetningen som i Sogn og Fjordane. Som vi ser av N-verdien har fylket over dobbelt så mange bosatte som Sogn og Fjordane (jf. kap 5.1). Også i Møre og Romsdal er det en liten overvekt av menn i de fleste aldersgruppene. Opp til 19 års alder er det en ganske jevn kjønnsbalanse. Deretter blir det færre kvinner enn menn, og dette underskuddet holder seg helt opp til 70 års alder, derfra er det kvinneoverskudd i samtlige aldersgrupper. Igjen kan en ta høyde for at kvinner i gjennomsnitt lever noe lengre enn menn, og at dette kan forklare kvinneoverskuddet i de høyere aldersgruppene. Sett bort ifra aldersgruppene som representerer pensjonister, er det størst kjønnsmessig ubalanse i aldersgruppen 20-29, hvor det er 1% flere menn enn kvinner bosatt i fylket. Dette kan skyldes at flere kvinner enn menn reiser ut av fylket i forbindelse med arbeid eller studier, jf. kap. 5.1 (SSB, 1996). For øvrig er det et lavere antall personer i aldersgruppen 30-39 år generelt enn i flere av de øvrige aldersgruppene, noe som kan tyde på at også en del menn har forlatt fylket, eventuelt lave fødselstall for disse årskullene.

Ved TAF-opplæringen ved Ulstein VGS har jenteandelen ligget på i underkant av halvparten av kullene. Skolen har ikke TIP til sammenlikning, men for et fag som tradisjonelt har trukket mest gutter, kan dette se ut til å være en relativt stor andel jenter. I likhet med Vågsøy kan det også her tyde på at TAF er egnet til å jevne ut kjønnsbalansen, om en legger til grunn at sjansen for bosetting i fylket på et senere tidspunkt, øker ved sterkere tilknytning til hjemstedet. Slik

sett er TAF egnet ved at ungdom får økt kunnskap om, og erfaring med lokale bransjer og næringsliv ved praksisopphold i foretakene.

6.2 Utdanningsnivå i Møre og Romsdal

Tabell 8. Utdanningsnivå i Møre og Romsdal og Norge, oppgitt i prosent.

Utdanningsnivå	Møre og Romsdal			Landet		
	Menn	Kvinner	Begge	Menn	Kvinner	Begge
Grunnskole/VGs nivå	77.6	69	73.4	71.2	64.4	67.8
U&H nivå 1	16.5	26.1	21.2	18.7	27.3	23.0
U&H nivå 2	5.8	4.9	5.4	10.0	8.3	9.2
SUM	≈ 100	100	100	≈100	100	100

Kilde: SSB. Tabell 09429, tall fra 2015. N-verdi på landsbasis: 3.064909. N-verdi for fylket: 153.925.

*U&H = universitet og høyskole

Denne tabellen tar for seg det samme som tabell 5, altså en sammenlikning mellom utdanningsnivået på lands- og fylkesbasis, her ved Møre og Romsdal. For mer utfyllende informasjon om statistikken, se kapittel 5.2. For kategorien grunnskole og videregående opplæring er prosentandelen høyere i Møre og Romsdal, enn på landsbasis. De ligger likevel noe under Sogn og Fjordane i kategorien for menn. Utover dette er alle tallene for universitets- og høyskoleutdanning på begge nivåer, og for begge kjønn, lavere i fylket enn landet for øvrig. Kategorien for universitets- og høyskolenivå 1, er derimot rett under landsbasis på fylkesnivå, om en kun ser på kvinneandelen. Det er også institusjoner for høyere utdanning i Møre og Romsdal, som i Sogn og Fjordane, og men også her er det vanskelig å konkludere med årsaken til at akkurat kvinneandelen er høyere på dette utdanningsnivået. Utover dette er det også flest menn med utdanning på universitets- og høyskolenivå 2, tilsvarende i Sogn og Fjordane, og for øvrig resten av landet sett under ett.

TAF-opplæringen innebærer muligheter for både å gå rett ut i arbeidslivet ved fullført løp, eller høyere utdanning. Dette kan innebære utdanning på både universitets- og høyskolenivå 1 og 2. Slik sett kan opplæringsløpet bidra til å øke antall personer i disse kategoriene i fylket, dersom tidligere TAF-elever velger å bosette seg i fylket i etterkant av høyere utdanning. Den erfaringen med bransjene og foretakene på stedet som TAF innebærer gjennom praksisopphold, kan bidra til at TAF-elevne på et senere tidspunkt i større grad vil vurdere å flytte tilbake på bakgrunn av sterkere tilknytning, enn hva de ville gjort dersom de ikke hadde hatt denne erfaringen. Slik sett kan TAF fungere som et bidrag til å øke utdanningsnivået i fylket, fordi om

det er verdt å påpeke at dette er et smalt opplæringsløp, som favner en svært liten andel av ungdommene i fylket.

6.3 Sentralitet

Ulsteinvik som kommunesentrum hadde ifølge SSB 6375 personer bosatt i 2015. På bakgrunn av SSBs klassifisering av sentralitet (jf. kap. 5.3), er Ulsteinvik å regne som 2b, som en noe sentral kommune. Dette er både basert på stedet beliggenhet, og avstander til befolkningsmessige tyngdepunkt. Fra Ulsteinvik det en reiseavstand på 45,5 km, inkludert en fergekryssing, til Ålesund (Statens Vegvesen, 2016), som er nærmeste større by. Ålesund har 44465 innbyggere bosatt i sitt sentra (SSB, tabell 05212) og er ifølge sentralitetsskalaen derfor å regne på nivået 2B. Dette innebærer et innbyggertall på mellom 15000 og 50000 innbyggere, og som har mer enn 2,5 timers reisetid til nærmeste landsdelssenter. Utover dette er avstandene til Molde og Kristiansund, som ligger i midtre og nordre del av fylket, er henholdsvis 2 timer og 55 minutter, og 4 timer og 5 minutter, inkludert to fergekryssinger (Statens Vegvesen, 2016). Sammenliknet med Vågsøy kan vi oppsummere med at Ulstein er å regne som et større sentra i seg selv. Samtidig er det mer sentralt i forhold til nærmeste større sentra, Ålesund. I forbindelse med både absolutt og relativ beliggenhet kan en slikt sett hevde at Ulsteinvik har en mer sentral beliggenhet. Ulsteinvik har flere innbyggere enn Vågsøy, og har kortere avstander til regionale sentra. Kortere avstander til institusjoner for høyere utdanning er også et momenter som er med på å farge den relative beliggenheten.

Møre og Romsdal har et samlet areal på 15.121 km² (Store Norske Leksikon, 2016a), og en befolkning på 265.290 personer per 1. januar 2016 (SSB). Til sammenlikning med Sogn og Fjordane, er det her en over dobbelt så stor befolkning, på et noe mindre areal. På bakgrunn av dette får vi en mer konsentrert bosetting. Befolkningen er i større grad bosatt langs kysten, enn hva som er tilfellet i Sogn og Fjordane. Ålesund, Molde og Kristiansund er de befolkningsmessige tyngdepunktene (Store Norske Leksikon, 2016a). Samtlige av disse er lokalisert langs kysten, noe som også er tilfellet med store offentlige institusjonene i fylket, som institusjoner for høyere utdanning i Volda (Høgskulen i Volda, 2016), Molde (Høgskolen i Molde, 2016) og Kristiansund (Høgskolesentret i Kristiansund, 2016), og fra 2016, NTNU i Ålesund (NTNU, 2016),- samt fylkeskommuneadministrasjonen i Molde (Møre og Romsdal, 2016). Ulstein kommune ligger også ved kysten, og i kortere reiseavstand til befolkningsmessige tyngdepunkt og regionale sentra, enn hva som er tilfellet for Vågsøy i Sogn

og Fjordane. Ulstein VGS er en av flere videregående skoler i fylket som tilbyr TAF (jf. kap. 6.6.). Området TAF-elevene rekrutteres fra er derfor mer konsentrert enn hva som er tilfellet ved Måløy VGS som har hele fylket som sitt omland. Situasjonen for Ulsteinvik påvirker i neste omgang den geografiske spredningen av foretak som er involvert i TAF-samarbeidet. Enkelte av disse er lokalisert utenfor Ulstein kommune, men dette er likevel snakk om langt mindre avstander enn hva som er tilfellet ved foretakene som deltar i TAF-samarbeidet ved Måløy VGS. Denne konsentrasjonen av rekrutteringsgrunnlaget for elever og foretak til TAF i forhold til Ulsteinvik VGS lot til å ha konsekvenser for de organisatoriske aspektene ved samarbeidet, noe jeg vil gå nærmere inn på i analysedelen av studien.

6.4 Infrastruktur

For øykommunen Ulstein har adkomsten tidligere basert seg på båt- og fergetrafikk. I 2008 åpnet den undersjøiske tunnelen Eiksundsambandet (Statens Vegvesen, 2008), som knyttet Hareidlandet til fastlandet. En effekt av dette var at det ble enklere adkomst til E39, og nærmeste flyplass, Hovden Lufthavn i Ørsta. Denne flyplassen har ikke internasjonale avganger, det er det kun Kristiansund, Molde og Ålesund Lufthavner som har i Møre og Romsdal (Avinor, 2016). Fra Hareid, på nordsiden av Hareidlandet er det hurtigbåtforbindelse til Ålesund og fergeforbindelse til Sulesund, som ligger rett utenfor byen (Norled, 2016a). God infrastruktur er grunnleggende for næringslivet som er lokalisert på øyer og i kystsamfunn. Logistikk knyttet til ulike typer produksjon vil være helt nødvendig, for å frakte råmaterialer, varer og personer. I og med at TAF-tilbudet ved Ulstein VGS ikke rekrutterer fra et like stor omland som Måløy VGS, får ikke infrastrukturen nødvendigvis en like sentral rolle i denne sammenhengen. Skolen rekrutterer likevel fra omlandet, men da i størst grad fra de til tilgrensende kommunene. Det er likevel slik at hav og fjorder danner barrierer mellom Ulstein og omlandet. Men selv om reiseavstandene er mindre her enn det som er tilfellet for TAF-elevene ved Måløy VGS (jf. kap. 6.4.3), er de fleste unge i og med at de er unge og uten førerkort, avhengige av kollektivtransport.

6.5 Sysselsetting og næringsliv

Figur 13: Sysselsatte bosatt i Ulstein, fordelt på næring.

Kilde: SSB. Tabell 07984, tall fra 2014. Oppgitt i absolutte tall. *Uoppgitt er ikke tatt med.

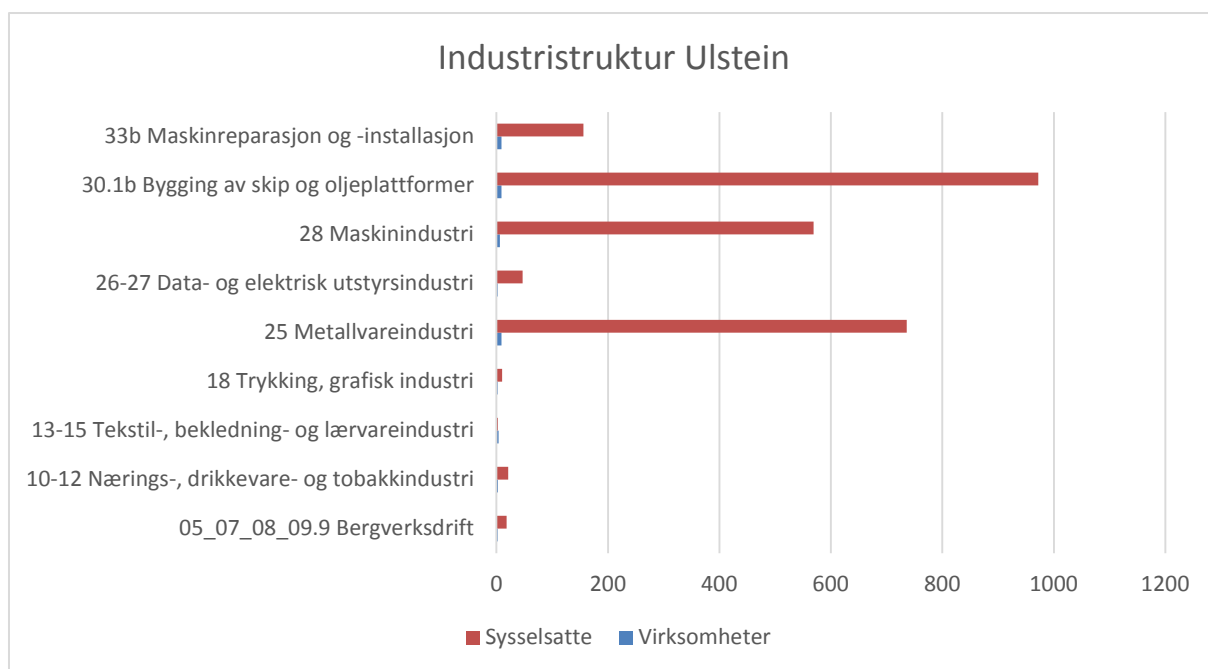
Figur 13 viser at av personer som er bosatt i Ulstein, er flest sysselsatt i industrien. Sammenliknet med Vågsøy, viser dataene en sterkere konsentrasjon av arbeidskraften rundt en enkelt næring, industrien. Begge kommunene har ellers en betydelig andel sysselsatte innen helse- og sosialtjenester. I Ulstein er det heller ikke sykehus, så dette er også her trolig personer som arbeider innenfor generell kommunal helsetjeneste. I likhet med Vågsøy har også Ulstein en viss andel sysselsatte innenfor varehandel og reparasjon av motorvogner, men her er andelen mindre. Også innenfor jordbruk, skogbruk og fiske er det relativt til totalt antall sysselsatte, færre som arbeider i Ulstein. Dette viser at det i Vågsøy fortsatt finnes en del sysselsetting innenfor primærnæringene enn hva som er tilfellet i Ulstein. Utover dette viser figur 13 at generelt er flere sysselsatte i Ulstein enn i Vågsøy, noe som speiler befolkningsmengden. TAF-tilbudet ved Ulstein VGS er tett knyttet til industrien, som også utgjør den største næringen i sysselsettingsstatistikken. Samtlige foretak som deltar i TAF-samarbeidet, er kategorisert som industri (jf. kap. 4.3.3). TAF-opplæringen er tett knyttet til industrien, og reflekterer slik sett sysselsettingsstatistikken. Dersom TAF-elevne på et senere tidspunkt skulle ønske å ta utdanning eller arbeid innenfor andre fagfelt enn hva TAF-opplæringen tar sikte på, er det likevel mulig at de vil kunne finne arbeid i kommunen innenfor industriforetak. Slik sett kan

erfaringene TAF-elevene får med seg fra gitte bransjer, være et positivt bidrag med tanke på det fremtidige bosettingsaspektet uavhengig av hvorvidt de ønsker å ta høyere utdanning som baserer seg direkte på TAF-opplæringen.

Figur 14: Virksomheter i Ulstein unntatt enkeltmannsforetak, i absolutte tall fordelt på næringshovedområde. Kilde: SSB. Tabell 10309, tall fra 2015. *uoppgitt er ikke tatt med.

Figur 14 viser at det er flest virksomheter innenfor kategoriene bedriftsrettet tjenesteyting, bygg og anlegg mm. og offentlig administrasjon mm. Ulstein VGS vil være kategorisert som offentlig forvaltning mm., men utover dette finnes ingen av aktørene i TAF-samarbeidet i noen av de nevnte næringsgruppene. Næringsforumet som deltok i studien kategoriseres som en yrkessammenslutning, og kategoriseres derfor som andre tjenester. Industrien kommer på en størrelsesmessig fjerdeplass i kommunen, og samtlige av virksomhetene som er involvert i TAF-samarbeidet ved Ulstein VGS sorterer under denne kategorien. Det er derfor svært lite spredning i næringsområder, noe som igjen reflekterer strategiene bak strukturen på TAF-opplæringen her (jf. kap. 8.1). Det er som figur 14 viser likevel noe spredning i de typene industri som er representert i TAF-samarbeidet, men den geografiske konteksten ved som TAF-opplæringen i Ulstein forholder seg, er preget av et næringsliv som er langt mer konsentrert på et fåtall bransjer, enn hva som er tilfellet i Vågsøy.

Figur 15: Industristruktur i Ulstein.
Kilde: SSB, tabell 09016 med tall fra 2014, oppgitt i absolutte tall.

I figur 15 er følgende kategorier utelatt på grunn av manglende funn: kategoriene trelast- og trevareindustri, papir- og papirvareindustri, oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri, gummi-, plast- og mineralsk industri, samt kategorien for annen verkstedindustri. Kategoriene for metallindustri og møbel- og annen industri er utelatt fordi disse kun har 1 bedrift hver, med henholdsvis 9 og 4 ansatte. Det totale antallet bedrifter og sysselsatte i industri og bergverksdrift, samt totalt antall innen industrien, er utelatt fra figur 15 for å unngå å få så store verdier i x-aksen at de resterende kategoriene blir så redusert i fremstillingen at de blir utydelige. Totalt er det 2527 personer sysselsatt i industrien i Ulstein, fordelt på 46 bedrifter. Antall foretak er dermed ikke særlig mye høyere enn i Vågsøy (jf. kap. 5.5), men i Ulstein er omtrent 2000 flere personer sysselsatt i foretakene i industrien. Dette tyder på mer konsentrert sysselsetting i færre (relativt til antall sysselsatte), større foretak. Dette reflekteres også i hvordan TAF-elevene blir fordelt, ved at færre foretak tar opp flere hver (jf. kap. 8.3).

Bygging av skip og oljeplattformer er den klart største industrisektoren i kommunen. Her er det registrert 9 bedrifter, og antallet ansatte er klart høyest her. Deretter følger metallvareindustri og maskinindustri, med henholdsvis 9 og 6 bedrifter. Maskinvarereparasjon og –installasjon er den fjerde største industritypen, men betraktelig mindre enn de tre største. Utover dette fremstår de resterende industritypene som relativt marginale. Det er helt tydelig hvilke former for industri som står sterkest i kommunen, og disse er også av en slik art at de kan tenkes å virke

utfyllende på hverandre. Flere av informantene i studien oppgav nærhet til klyngen,- ofte definert av informantene selv som underleverandører, kunder, konkurrenter og samarbeidspartnere,- som en avgjørende suksessfaktor for deres virksomhet.

Industristrukturen skiller Vågsøy og Ulstein i større grad enn næringsstrukturen. De største ulikhetene finner vi i det at de tre industritypene som er sterkest representert i Ulstein, har en mye lavere tilstedeværelse i Vågsøy. Innen maskinindustri er representasjonen i Vågsøy så marginal at den er utelatt i diagrammet i figur 9, mens den i Ulstein er tredje største industritype. Ulstein har derimot, relativt til arbeidsstokken, færre registrerte sysselsatte og bedrifter innen maskinvarereparasjon og –installasjon, som er nest største industritype i Vågsøy. Metallvareindustrien har en lavere representasjon i Vågsøy, sammenliknet med Ulstein hvor denne industritypen er tredje størst. Gummi- plast og mineralsk industri, samt trelast- og trevareindustri er derimot ikke representert overhodet i Ulstein, men begge har registrerte bedrifter og sysselsatte i Vågsøy, hvor sistnevnte industritype også er tredje størst i kommunen. Næringsmiddelindustrien, som er største industritype i Vågsøy i både antall sysselsatte og bedrifter, er derimot ikke representert i Ulstein. Dette viser at Ulstein i mindre grad enn Vågsøy i dag baserer seg på fiskeri- og havbruksnæring.

Som det kommer frem av statistikken er det flere ulikheter i industristrukturen ved de to stedene. Sysselsettingsstatistikken viste også at en større andel av arbeidsstokken generelt var knyttet til industrien i Ulstein. I tillegg er industrien her konsentrert rundt noen få industrier, som direkte eller indirekte kan være knyttet til bygging av skip- og oljeplattformer (som er industritypen med størst representasjon). Foretakene i TAF-samarbeidet ved Ulstein VGS er i hovedsak direkte involvert i denne type industri. De to unntakene var aktører i maskinindustri, og metallvareindustri. De foretakene som ble tatt med i utvalget, var representanter for bygging av skip- og oljeplattformer, samt metallvareindustri, og er slik sett representative for industristrukturen i kommunen.

6.6 Ulstein VGS som opplæringsinstitusjon

Ulstein VGS hadde våren 2016 totalt 520 elever, fordelt på studiespesialisering med og uten fordypning i idrett, tre yrkesfagsløp og TAF, i tillegg til en tilrettelagt- klasse. Dette er den eneste videregående skolen i kommunen, og våren 2016 fordelte elevene totalt for alle trinn seg følgende:

Tabell 9. Elevantall fordelt på hovedkategorier av opplæringsløp, 2016.

Antall elever	Studiespesialisering*	Yrkesfag	TAF (kun TIP)
Totalt 520	399	78	43

Kilde: Ulstein VGS.

*inkludert tilrettelagt-klasser.

De studiespesialiserende opplæringsløpene hadde den store majoriteten av elevmassen, i underkant av 400 elever. De tre yrkesfagsløpene hadde en relativt liten andel til sammenlikning. TAF-løpet, som her omfatter kun TIP (jf. kap 4.3.2), hadde litt over halvparten så mange elever som yrkesfagene samlet. Sammenliknet med Måløy VGS har denne skolen flere elever totalt, og en langt større andel av elevmassen på de studiespesialiserende opplæringsløpene. Ulstein VGS var tidligere et gymnas,- altså knyttet til det som i dag er studieforbereidende fag, noe som kan forklare en tradisjon for studiespesialiserende opplæringsløp. TAF-tilbudet ble startet opp i 2003, og opplæringsløpet er basert på studiespesialisering, med fordypning i realfag og fysikk, i tillegg til det yrkesfaglige opplæringsløpet TIP. Som ved Måløy VGS, er også enkelte fag som vanligvis utgjør studiespesialiserende opplæringsløp tatt bort her, for å få tid til realfagstillegg og yrkesfaglig undervisning og opplæring. Siden skolen ikke tilbyr TIP, kan det nevnes at skolen derfor leier lokaler knyttet til grunnleggende verkstedopplæring av TAF-elever hos en videregående skole i en av nabokommunene ved innkjøringsfasen av hvert kull. Hva slags fagbrev TAF-elevne får, avhenger også her av hva foretakene som stiller med praksisplasser kan tilby. I hovedsak er det snakk om fagbrev i industrimekanikk eller industrirørlegging, CNC-operatør, sveising, platearbeid eller industriell overflatebehandling. TAF-elevne her må bestå undervisningsfagene knyttet til både det studiespesialiserende og de yrkesfaglige løpet for å bestå løpet totalt, og motta fagbrev.

Det finnes videregående skoler i Herøy, Ørsta, Volda, Sykkylven og opptil flere i Ålesund. Til sammenlikning er det generelt tilgang på flere skoler, og med dette et bredere tilbud av opplæringstilbud for ungdom i relativt kort avstand her, enn det som er tilfellet for ungdom i Måløy. Det finnes også tilbud om TAF flere steder i Møre og Romsdal, både med tilsvarende og ulike TAF-tilbud i forhold til det som finnes i Ulstein. Ved Kristiansund VGS og Haram VGS er TAF basert på industritekniske fag (TIP), og baserer seg dermed på det samme faglige innholdet som i Ulstein. Romsdal VGS og Fræna VGS har et samarbeid hvor de deler på TAF-opplæringen, som er basert på industritekniske (TIP) og byggetekniske (bygg- og anleggsgfag) fag. I og med at TAF-tilbudet eksisterer flere steder i fylket, fordeles opplæringen over et større geografisk område. TAF-elevne er relativt unge når de starter på opplæringsløpet, og kan nok

i mange tilfeller ønske å bo på hjemstedet, eller i nærheten, under den tiden de følger løpet. Dette har også et praktisk aspekt knyttet til logistikk og kollektivtransport.

De første tre årene er TAF-elevene tre dager i skolen, og to dager i bedrift hver uke. Det siste året er det to dager i skolen og tre dager i bedrift. På samme måte som ved Måløy VGS, er undervisningen i skolen knyttet til studiespesialiserende fag, i tillegg til teoridelen av den yrkesfaglige opplæringen. Under praksis i foretak får TAF-elevene den praktiske yrkesfaglige opplæringen. Ved overgangen til det tredje året, skriver også TAF-elevene her lærekontrakt med foretakene de er tilknyttet, og går da fra å ha status som elev, til status som lærling. TAF-elevene mottar også her lønn gjennom løpet. Ulstein VGS samarbeider med et lokalt næringsforum som fungerer som opplæringsring, - et bindeledd mellom skolen og foretakene som er involvert i TAF-samarbeidet. Næringsforumet er en videreføring av en tidligere industrisammenslutning, og har i dag rundt 50 medlemsbedrifter, som eier foreningen. Denne ble i utgangspunktet stiftet med tanke på å arbeide for å få til en skipsbyggerlinje ved en av de videregående skolene i området. Etter at dette ble realisert som ved Herøy VGS, fikk næringsforumet andre oppgaver. I dag arbeider organisasjonen i hovedsak med ulike oppgaver knyttet til tilrettelegging av næringsvirksomhet for sine medlemmer,- som å delta i politiske prosesser i forbindelse med utdanning, samferdsel og infrastrukturbygging, samt andre moment som påvirker det lokale næringslivet. Næringsforumet har også vært engasjert i prosjekter knyttet til institusjoner for høyere utdanning i fylket, på bakgrunn av at utdanning og kompetanseutvikling relaterer til det fremtidige rekrutteringsgrunnlaget for det lokale næringslivet. I forbindelse med TAF har organisasjonen ansvar for en del av oppgavene knyttet til rekruttering av foretak til samarbeidet, og koordinering av felles kursing av TAF-elevene. På bakgrunn av å være eid av flere av foretakene som deltar i TAF-samarbeidet, har også dette næringsforumet en stor kontaktflate opp mot næringslivet. Rekruttering av foretak til TAF-samarbeidet er derfor en av oppgavene til næringsforumet, i samarbeid med den videregående skolen. I tillegg fungerer næringsforumet som et bindeledd mellom skole og foretak som har TAF-elever, og har på mange måter den samme rollen som ellers tillegges opplæringskontorene.

7 En empirisk analyse av TAF-samarbeidet i Vågsøy

I dette kapitlet vil jeg presentere de funnene som ble gjort under feltarbeidet hvor jeg intervjuet aktører innen næringsliv, inkludert opplæringskontorer og næringsforumsorg hvor disse inngår i samarbeidet, som deltar i TAF-samarbeidene om deres erfaringer med deltakelse i dette. Fokuset vil spesielt være knyttet til de involverte virksomhetenes motiver og praktiske bidrag gjennom deltagelse i dette utdannings-samarbeidet. Spesielt vil gjennomgangen berøre hva foretakene tilfører utdanningen ved å tilby praksisplasser. Dessuten hva foretakene har igjen for å delta i utdannings-samarbeidet. Også utdanningens regionale effekter knyttet til det å utvikle arbeidsplasser og dermed også bosetting, vil drøftes.

7.1 Litt om initiering og oppstart av TAF-opplæringen i Vågsøy

TAF-samarbeidet ved Måløy VGS var initiert av det lokale næringslivet, i samarbeid med ansatte ved den videregående skolen. I følge TAF-koordinatoren var det viktig å utforme et TAF-tilbud basert på de næringene som var betydelig representert på stedet. Opplæringskontorene som i dag er engasjert som koordinerende tredjepart hadde ikke noen aktiv rolle i initieringen av TAF-samarbeidet. Fra foretakenes side ble det på 2000-tallet kommunisert ønsker til den videregående skolen om et opplæringsløp som gav ungdommene både praktisk og teoretisk innsikt, i tillegg til å gi dem en tilknytning til det lokale næringslivet. I denne innledende fasen deltok nåværende TAF-koordinator, som på det tidspunktet var ansatt som faglærer ved Måløy VGS på et forum for matematikk og naturfag for ungdomsskolen som ble arrangert på Sunnmøre, i regi av Tekna (fagforening for teknologi og naturvitenskap). På seminaret ble TAF presentert som en mulig opplæringsmodell for den videregående skolen, og vedkommende vurderte det slik at dette kunne være en løsning på de behovene næringslivet hadde kommunisert. I følge TAF-koordinatoren var det et viktig poeng at TAF skulle basere seg på praksisplasser og behov i det eksisterende næringslivet, og at samarbeidet her var viktig for at opplæringen skulle fungere godt. Gjennom TAF ble ungdommene introdusert for potensielle fremtidige arbeidsplasser i Vågsøy eller andre deler av Sogn og Fjordane hvor skolen hadde TAF-samarbeid med foretak. Og foretakene kunne ble kjent med potensiell framtidig arbeidskraft ved å delta i opplæringen gjennom å tilby praksisplasser.

Foretakene som deltar i TAF-samarbeidet har blitt rekruttert på ulike måter. I hovedsak har det vært slik at TAF-koordinator ved Måløy VGS har kontaktet foretakene direkte og kommet med forespørsel om praksisplass til TAF-elever. Dette skiller seg fra ordinær rekruttering av

lære plasser, hvor fylkeskommunen tar hovedansvaret med å skaffe til veie plassene, selv om de videregående skolene også kan bistå i dette arbeidet. Det finnes dessuten tilfeller hvor ungdommene selv har hatt kontakt med foretakene i forkant, og forhørt seg om mulighetene for å få praksisplass. Foretakene som deltar i TAF-samarbeidet (jf. kap 6.4.3) må være godkjente lærebedrifter (godkjenning fra fylkeskommunen til å ha lærlinger), og ha faglært personell til å følge opp elevene under praksisoppholdet. Majoriteten av foretakene i utvalget hadde hatt ordinære lærlinger før de tok opp TAF-elever. Enkelte av disse hadde imidlertid begynt å ta opp ordinære lærlinger i tillegg, etter at de hadde begynt å få TAF-elever i praksis. På den måten har TAF-samarbeidet hatt en viss rekrutterende effekt, i forhold til det å få foretak til å ta inn lærlinger generelt. Kun et fåtall av foretakene som har engasjert seg i TAF-samarbeidet, har senere valgt å avslutte samarbeidet. Det har vært tilfeller av foretak som av ulike årsaker har hatt opphold hva gjelder inntak av TAF-elever, men de fleste, har ut fra hva jeg har fått opplyst gjennom intervjuene tatt inn TAF-elever kontinuerlig så lenge de har deltatt i samarbeidet. Flere foretak har kommet til etter oppstarten, noe som innebærer at antallet foretak i ordningen har økt noe med tiden.

I forbindelse med de grenseoverskridende mekanismene som ble drøftet i kapittel 3.5, var det i oppstartsfasen av TAF-samarbeidet særlig posisjoneringen og rollefordelingen mellom partene som var viktig å få avklart. Dette kan settes i sammenheng med identifikasjon som grenseoverskridende mekanismen. Denne identifikasjonen foregikk ved at partene, i form av videregående skole og aktører i næringslivet så hverandres potensiale for å finne en felles løsning på sine utfordringer. Ved TAF fikk unngikk skolen større investeringer i dyrt utstyr, og foretakene kunne bidra til et opplæringsløp med direkte relevans for næringslivet. De følgende mekanismene for kryssing av institusjonelle grenser ble i større grad aktivisert senere i prosessen, noe jeg vil komme tilbake til senere i kapittel 7.3. Kontakten mellom aktører i næringslivet opp mot den videregående skolen lot til å være en viktig faktor for at mulighetene for etableringen ble vurdert i utgangspunktet. Realiseringen av TAF-opplæringen på grunnlag av dette representerte en aktivisering av den lokale sosiale kapitalen som allerede var til stede i form av kontakt mellom aktørene som senere utgjorde partene i TAF-samarbeidet. Den geografiske spredningen av foretak som var engasjert i TAF-samarbeidet gjør likevel at denne kontakten med foretak også kan sees som en form for brobyggende type sosial kapital, i det at foretak som var lokalisert relativt langt unna (jf. kap 4.3.3) også deltok i TAF-samarbeidet. Ved lokalt forankrede foretak trekker dette på en sammenbindende type sosial kapital, og i tilfeller med foretak som er lokalisert andre steder i fylket vil denne kontakten kunne sees som en

brobyggende type sosial kapital. Det var også en brobyggende form for sosial kapital involvert i det at faglæreren som senere ble TAF-koordinator ved Måløy VGS ble introdusert for TAF som opplæringsmodell gjennom deltakelse på et forum som ikke var basert i lokalsamfunnet. Det brobyggende elementet her ligger i at nettverk utenfor stedet bidrar med informasjon. Denne informasjonen ble i neste omgang spredt gjennom den sammenbindende formen for sosial kapital som eksisterte mellom aktører ved den videregående skolen, og i næringslivet. Da TAF-tilbudet var kommet på plass, ble både de sammenbindende og brobyggende aspektene ved den sosiale kapitalen i form av kontakt mellom aktørene i videregående skole og næringsliv forsterket ved at skolen fortsatte å være i aktiv kontakt med foretakene for å skaffe til veie de nødvendige praksisplassene for TAF-opplæringen. Behovet både når det gjelder arbeidskraft generelt og arbeidskraft med spesifikk kompetanse var viktige motiver for deltagelse fra foretakenes sin side. Det ble viktig å formidle disse behovene til skolen ved etableringen av TAF. Informasjon utenfra om TAF som opplæringsmodell, gitt til en av skolens ansatte ved kontakt med nettverk utenfor var også viktig for å finne løsninger på næringslivets behov innenfor rammene for videregående opplæring. Videre baserer opprettholdelsen av tilbudet seg på en vedvarende kontakt mellom skolen og foretakene i forbindelse med koordinering og organisering av opplæringen.

7.2 Behov i næringslivet; foretakenes motiver for deltakelse i TAF-samarbeidet

Flere av informantene i studien viste til at den administrative og politiske makten i Sogn og Fjordane langt på vei var sentrert til de mindre og indre delene av fylket. Dette har gitt større spillerom for aktører fra disse delene av fylket til å fremme sine ønsker om utvikling politisk, noe som har resultert i blant annet etablering av offentlig virksomhet og infrastruktur i midtre og indre deler av fylket. En av informantene uttalte

«Vi er politisk tilbakestående her ute... Vi har aldri brydd oss om politisk arbeid her ute. Fiskeriet har vært sterkt. Vi har hatt ordførere som har tenkt at industrien skal ordne opp med arbeidsplasser, også skal kommunen styre med andre ting.»

- informant fra foretak som ikke var direkte involvert i TAF-samarbeidet

Denne type holdninger var ifølge flere av informantene årsaken til manglende engasjement i fylkes- og rikspolitikk fra ytre deler av fylket. Den kulturelle avstanden til politiske prosesser påvirket dermed den relative beliggenheten til stedet (jf. kap. 5.3), ved at denne type

etableringer ble lagt til andre deler av fylket. Dette er egnet til å svekke grad av sentralitet for ytre deler av fylket, noe som igjen kan slå negativt hva gjelder betingelsene for regional utvikling med befolkningsvekst, hvis arbeidsmarkedet blir for snevert. Denne strukturelle konteksten danner rammer som foretakene i de ytre delene av fylket er nødt til å forholde seg til sin rekruttering av arbeidskraft. Flere av informantene viste til at lokalisering av større offentlige institusjoner ofte ble lagt til indre eller midtre deler av fylket. De ytre delene av fylket har på den måten mistet en del av grunnlaget for å tiltrekke seg næringsliv og innbyggere. Denne situasjonen representerer potensielle fremtidige utfordringer for foretakene som er lokalisert her, når det gjelder å rekruttere den arbeidskraften de trenger. I forbindelse med rekruttering av arbeidskraft, ble det også vist til viktigheten av å ha et attraktivt lokalt sentrumsområde for å tiltrekke seg potensielle innbyggere:

«... Kombinert med attraktive tomter og spennende jobber,- må det være hele pakken. Om en kommer hit for å høre om en jobb, og går gjennom sentrum en regnfull tirsdagskveld,- slitt og gråpapir i butikkvinduene,- ingen steder å spise middag. Da er ikke den jobben nok lenger.»

- Informant fra foretak som ikke deltok i TAF-samarbeidet

Dette forholder seg til planlegging og stedsutvikling, noe som ikke er et sentralt tema i denne studien. Likevel er stedsattraktivitet et sentralt moment for foretakene som ønsker å rekruttere arbeidskraft, ved at Måløy burde fremstå som et attraktivt sted både for de som vokste opp her, og potensielle tilflyttere. Nedgangskonjunktorene som de senere årene har funnet sted innenfor oljenæringen ser ut til å ha slått ulikt ut for foretakene tilknyttet TAF-samarbeidet ved Måløy VGS. En av informantene mente at olje sammenlignet med fiskeri og oppdrettsnæringen opplevde nærmest motsatt markedsutvikling. I tider med lavere oljepris, faller nemlig gjerne den norske kronen i verdi, noe som er en fordel for marin sektor når de skal konkurrere i utlandet. I tillegg går drivstoffprisene ned, noe som også slår positivt ut for logistikkrevende virksomheter. En annen effekt er at tilgangen på særlig høyere utdannet personell, blir bedre når deler av oljenæringen rammes av oppsigelser. Slikt sett kan det se ut til at de siste års utvikling innen oljenæringen kan ha virket positivt for Vågsøy i og med at mange av næringene er knyttet til marin sektor (jf. kap. 5.5). En av informantene fra et foretak som var lokalisert i Vågsøy uttalte av

«Det er ingen bedrifter her som har noe videre med offshore å gjøre. Det er kanskje noe på verft og bunkers, men det er ingen som utelukkende lever av olje. De har store porteføljer i

andre næringer,- fiskeri for eksempel. Nedturen i fiskeri på 2000-tallet var mye verre for oss enn det som nå er med oljen.»

- Informant fra foretak

Flere av foretakene i studien oppgav at tilgangen på ingeniører og annet høyt utdannet personell var blitt lettere som følge av nedgangskonjunktur i oljenæringen. Det er likevel slik at TAF-samarbeidet ved Måløy VGS også omfatter foretak som er lokalisert andre steder enn i kommunen, og som derfor i større grad kan være tilknyttet oljenæringen. Et av foretakene i studien som var lokalisert i en annen del av fylket enn Vågsøy, oppgav at de hadde vært negativt påvirket av nedgangskonjunktur i oljenæringen de siste årene. Dette hadde direkte påvirkning på deres situasjon knyttet til ansettelse, men de så likevel for seg å fortsette å ha sin TAF-elev ut kontraktstiden. Videre rekruttering av TAF-elever i foretak som ble direkte påvirket av nedgangskonjunktur lot likevel til å være mer uvisst, da foretak med tilknytning til denne type bransje potensielt kunne gå en uvisst tid i møte med tanke på oppdragsmengde, og dermed mulighet til å stille med relevante arbeidsoppgaver for TAF-elever.

Internasjonal konkurranse i markedet og utflagging av deler av produksjonen på bakgrunn av dette ble trukket frem av flere av informantene. To av informantene viste til at den type produksjon de var involvert i, baserte seg på delprodukter som ikke lenger produseres i Norge. Årsakene til dette ble oppgitt å være utflagging av enklere former for produksjon til land med lavere kostnadsnivå (jf. kap. 1.2.). En av informantene som uttalte i denne sammenhengen at

«Ja, vi har jo mistet håndverkstradisjonene ... Så har vi ikke underleverandører igjen. Den tradisjonen forsvant med oljeboomen. Bedriftene her omkring var ikke lenger attraktive arbeidsplasser, det var bedre å jobbe i olja. Ingen gidder å gå her for å jobbe dobbelt så mye for halve lønna. Og det er forståelig, men ingen heldig utvikling på sikt. Og det er det som har blitt resultatet... Jeg vil påstå at alt som har å gjøre med yrkesfagopplæringen, har fått seg en alvorlig knekk.»

-informant fra foretak

Denne informanten satte utviklingen med stigende prisnivå i Norge og utflagging av produksjon i relasjon til mindre fokus på håndverkstradisjoner og følgelig negative implikasjoner for yrkesfagopplæringen. Utflagging av deler av produksjonen er et bilde på at enkelte typer produksjon ikke lenger oppnår lønnsomhet ved å være i Norge. Flere av informantene oppgav at de møtte internasjonal konkurranse innenfor sitt markedssegment, og derfor måtte levere

produkter av svært god kvalitet for å rettferdiggjøre å legge seg på et høyere prisnivå enn konkurrenter i lavkostland. I denne sammenhengen viste en av informantene også til at dette hadde implikasjoner for hva slags arbeidskraft de hadde behov for:

«Og det med kontraktørarbeidskraft, det er ikke vi så interessert i. Vi leverer produkter av høy standard, med stor grad av nøyaktighet,- og konsekvensen av å ikke være nøyaktig, den er veldig stor. Så det er om å gjøre at de får følelsen av hvor viktig det er at vi gjør en god jobb. Og om de er borte etter tre måneder, så får de ikke den følelsen. Da er de ikke her når reklamasjonen kommer.»

- Informant fra foretak

Tillit til de ansatte, og deres kompetanse ble trukket frem som sentralt for å opprettholde et høyt kvalitetsnivå på produktene. Dette relaterte seg også til TAF-samarbeidet, da en ved å stille med praksisplass, fikk mulighet til å bli kjent med, og skape en tilknytning til en person som potensielt kunne rekrutteres i framtida. Rekruttering av kompetent arbeidskraft ble trukket frem av samtlige informanter som motiv for deltakelse i TAF-samarbeidet. Muligheten til å bli kjent med den TAF-eleven de hadde i praksis, og å skape en tilknytning mellom denne personen og foretaket ble vurdert som svært verdifullt. Dette innebar også muligheten til å prøve ut hvordan denne personen fungerte i jobben. TAF-opplæringen ble også vurdert som en god arena for å introdusere lokal ungdom til næringslivet på hjemstedet. Gjennom praksisplass i lokale foretak fikk de erfaring med både rutinene i arbeidslivet og produksjonen i det spesifikke foretaket. Flere av informantene håpet at dette kunne bidra til at TAF-elevene dermed ville vurdere å finne seg arbeid på stedet på et senere tidspunkt, eventuelt i etterkant av at de hadde tatt høyere utdanning. Praksisopphold i foretak kan sees i sammenheng med hvordan tilknytning til sted oppstår gjennom erfaring, som er omtalt i kapittel 3.1. Dersom TAF-elevene velger å flytte til andre steder for å studere i etterkant av opplæringsløpet, og deretter velger å flytte tilbake til hjemstedet for å arbeide, vil foretakene hvor disse tidligere hadde praksisplass kunne fremstå som attraktive arbeidsplasser som de i en del tilfeller vil ønske seg tilbake til. For å opprettholde kontakten med tidligere TAF-elever som hadde reist fra stedet for å ta høyere utdanning, var det flere av foretakene som tilbød studentene sommerjobb.

«En annen ting er at når en student har fri om sommeren, så kommer de hit å jobber. Da har vi en link til denne personen, som kan faget, og som vi kjenner.»

- Informant fra foretak

I denne sammenhengen ble det vist til at foretakene ønsket å opprettholde kontakten med tidligere TAF-elever. Det var en fordel for foretakene å ha sommeransatte som hadde erfaring med, og innsikt i deres virksomhet. Dette førte til mindre tidsbruk knyttet til opplæring, og at foretakene i forkant av sommeren visste hva slags personer de ville ha i arbeid. Ingen av foretakene i utvalget oppgav at de hadde gitt stipend til tidligere TAF-elever dersom disse ønsket å ta høyere utdanning som kunne være faglig relevant for foretaket. Dette kan skyldes at TAF er her er relativt nytt for disse foretakene, og at ingen av dem så langt har hatt mer enn en TAF-elev som så langt har fullført løpet. Eventuelt kan det skyldes at foretakene ikke var store nok til å kunne finansiere stipendordninger. Alternativt så de ikke nødvendigheten av stipendordninger for å opprettholde kontakten med tidligere TAF-elever.

Erfaring med og opplæring i de praktiske sidene av et fagfelt ble trukket frem som en fordel med TAF av samtlige informanter. En grunnleggende praktisk kompetanse var også klart en fordel hvis en i etterkant valgte en videre teknisk utdanning. En av informantene viste i denne sammenhengen til et eksempel ved utfordringer knyttet til mangel på praktisk erfaring hos de ansatte ved et av foretakene de ofte handlet med:

«I all hovedsak er våre produkter bestilt på grunnlag av et design ... Dette er vanskelig å forklare til en som ikke har sett prosessen i praksis. (Navn på foretak de handler med) har i all hovedsak bachelor- eller masterutdannet personell, som gjør innkjøp av varer og tjenester,- av blant annet oss. Men spørsmål eller problemstillinger fra oss, kan aldri besvares direkte.»

- Informant fra foretak

Problematikken rundt mangel på praktisk innsikt ved høyt utdannet personell, som kunne være tilfellet blant en del ingeniører ble gjentatte ganger trukket frem av informantene. Med TAF-opplæring fikk derimot elevene også mye praktisk erfaring fra produksjonen. Det ble vist til at denne erfaringen kunne representere en nyttig innsikt ved det arbeidet den enkelte selv skulle utføre, men også i forhold til det å kunne forstå andre funksjoner på arbeidsplassen.

Kun en av informantene oppgav at deres produksjon var så bransjespesifikk, at det antakeligvis ikke var snakk om noen særlig faglig overlapp mellom teoriundervisningen i skolen og praksisopplæringen i dette foretaket. Bakgrunnen for dette var at deres virksomhet omfattet en type produksjon som i svært liten grad ble dekket av den teorien TAF-elevne fikk undervisning i gjennom skolen. Ellers fortalte flere av informantene ved foretakene at de gjerne inviterte TAF-elevne til å ta med seg de teoretiske oppgavene de hadde til praksisplassen, slik at de

kunne få tilsvarende praktiske oppgaver for å se det hele i en sammenheng. Slik fikk da TAF-elevene sett hvordan teorien de ble introdusert for i skolen, fungerte i praksis. Det at TAF-elevene fikk teoretisk undervisning parallelt med praksisopplæringen, ble gjennomgående vurdert som positivt for selve læringsprosessen hos de jeg intervjuet, og dermed en klar styrke ved TAF.

Informanten ved næringsforumet nevnte at regionen i fremtida vil komme til å ha behov for både faglærte og personer med høyere utdanning innen industrien. Tette bånd mellom næringsliv og skole kunne i den sammenheng være en viktig faktor i forbindelse med det å introdusere ungdommer for arbeidsmarkedet i regionen. Slik sett er TAF-samarbeidet ved Måløy VGS godt utformet ved at det er tatt utgangspunkt i samarbeid med næringslivet på de stedene hvor TAF-elevene er hjemmehørende. Næringsforumet har derfor vært aktive i å informere om TAF-opplæringen ovenfor sine medlemmer, og slikt sett bidratt til økt oppmerksomhet rundt ordningen. På bakgrunn av dette er næringsforumet mest å regne som en form for ambassadør for TAF-opplæringen, og ikke en direkte deltakende part i selve opplæringsløpet. Dersom elevene som gjennomfører TAF-opplæringen velger å ta høyere utdanning og senere velger å bosette seg i Sogn og Fjordane, kan dette bidra til å øke andelen personer med høyere utdanning i fylket. TAF-opplæringen ved Måløy VGS hadde en overvekt av gutter, men likevel flere jenter enn det ordinære TIP-løpet. Dersom disse jentene på et senere tidspunkt velger å bosette seg i Sogn og Fjordane, virker det positivt for kjønnsbalansen i fylket. Det må likevel påpekes at TAF per i dag er et smalt tilbud med få plasser, og at TAF-opplæringen derfor neppe vil gjøre store utslag i den fylkesvise utdanningsstatistikken.

7.3 Opptak og kobling av foretak og elever

Opptaket til TAF-opplæringen ved Måløy VGS blir gjort på bakgrunn av karaktersnitt fra ungdomsskolen, i tillegg til intervju med søkerne. Tidligere var det krav til karakteren 4 i matte og naturfag for å komme inn på TAF, men fylkeskommunen har senere bedt skolen om å fjerne dette kravet. Likevel er det ventet at det vil fortsette å være nødvendig med gode karakterer fra ungdomsskolen for å komme inn på TAF, da høye søkertall bidrar til å presse opp poenggrensen for opptak. Intervjuet med søkerne blir i stor grad gjort for at foretakene som stiller med praksisplasser skal kunne vurdere den personlige egnethet til søkerne opp mot sine ønsker av en praksiskandidat. Det er skolen som har regien på opptaksprosessen, fordi om foretakene som har sagt seg villige til å stille med praksisplasser også spiller en rolle i valg av TAF-elev til sitt foretak. Opplæringskontorene tilknyttet TAF-samarbeidet har ingen rolle i opptaksprosessen.

Ved opptak til de ordinære studiespesialiserende eller yrkesfagsløpene i videregående skole er det kun det offentlige i form av fylkeskommunene som har ansvar for opptaksprosessen. Søking til læreplasser går også via fylkeskommunene, som samarbeider med opplæringskontor og foretak om formidling av læreplasser. Fylkeskommunen skal sikre elevens rett til videregående opplæring. Det er likevel slik at ungdom som søker seg til ordinære yrkesfagsløp, ikke er garantert læreplass ved etter fullført opplæring i den videregående skolen. Det å være sikret læreplass i forkant av er en fordel ved TAF som flere av informantene trakk frem:

«... Og for elevene sin del er det en fordel å være sikret lærlingplass fra dag èn. Det er en svakhet ved det ordinære systemet,- det skulle aldri vært lov å ta opp elever uten å ha læreplasser til dem.».

-Informant fra foretak

Denne løsningen innebærer at TAF-elevene ikke behøver å engasjere seg for å selv skaffe til veie praksisplass, fordi om enkelte også velger å gjøre dette (jf. kap. 7.1). Dette er i tilknytning til de ordinære fagopplæringsløpene ikke noe de videregående skolene er engasjert i. Både foretak og skole er engasjert i opptaksprosessen, i form av en felles prosess knyttet til opptak av TAF-elever, hvor partene også ble oppmerksomme på hverandres behov og rammevilkår som en bieffekt. Denne opptaksprosessen kan også sees i lys av triple helix- modellen i kapittel 3.4, hvor det aktuelle aspektet er knyttet til at aktører innen skoleinstitusjoner og næringsliv antar hverandres roller, fordi om det i denne sammenhengen ikke er myndighetsinstitusjoner inne i bildet. I motsetning til opptak til ordinære opplæringsløp, som fylkeskommunen foretar, og hvor elevene som følger yrkesfaglige opplæringsløp ikke settes i kontakt med aktuelle foretak for læreplass før et stykke ut i prosessen knyttet til opptak til læreplass, er det her de aktørene som selv skal utføre den operative undervisningen og opplæringen som står for opptaket. Næringslivet blir derfor involvert i opptaksprosessen, og den videregående skolen tar over den rollen som fylkeskommunen har ved ordinær søking til videregående opplæring. Her er det altså både aktører fra næringslivet som blir involvert i opptaksprosessen, og en annen aktør fra det offentlige som tar hovedansvaret for prosessen. Dermed får en en prosess bestående av aktører som fyller andre roller innenfor TAF-samarbeidet, enn i tilsvarende opptaksprosesser tilknyttet ordinær videregående opplæring. Her er det også et aspekt knyttet til at det er de lokale aktørene som utfører opptaksprosessen. Denne opptaksprosessen skiller seg fra den sentraliserte modellen ved opptak til de ordinære studiespesialiserende og yrkesfaglige løpene, hvor fylkeskommunen tar seg av prosessen. Ved TAF-opplæringen er det

i stedet de lokale aktørene som skal utøve opplæringen som også regulerer adgangen til opplæringsløpet. Da TAF-elevene er relativt unge, og er uten lengre fagopplæring i den videregående skolen i forkant av praksis hos foretakene, har det ofte vært fokus på at kandidatene må ha gode praktiske ferdigheter. Noe opplæring i praktisk verkstedarbeid får TAF-elevene i regi av skolen, før de skal ut i praksis. De fire første ukene i starten av opplæringsløpet består av grunnleggende verkstedsopplæring, førstehjelp, HMS og et tillegg med studieteknikk rettet mot de teoretiske sidene av løpet. Dette er grunnleggende opplæring som også elever som følger ordinære yrkesfagsløp får som en del av undervisningen i skolen.

Det at TAF-opplæringen baserer seg på at den videregående skolen skal skaffe til veie praksisplassene, innebærer at skolen må nå ut til foretak og rekruttere disse til å stille med et tilstrekkelig antall. Informanten ved den videregående skolen kunne fortelle at det i de senere årene ikke alltid har vært helt enkelt å få tilstrekkelig med læreplasser til TAF-elevene. Noe av årsaken er at skolen har økt opptaket av TAF-elever i de senere år. Et annet moment er at flere av foretak har blitt solgt, eller at produksjonen har blitt lagt om på en slik måte at det ikke lenger var like relevant å ha TAF-elever i praksis. Det er også tilfeller av lokale foretak som opplever betydelig nedgang som følge av situasjonen i oljesektoren, og har mindre oppdrag og dermed ikke det samme rekrutteringsbehovet som tidligere. I tillegg kommer lønnskostnadene med å ha en TAF-elev,- som over fire år tilsvarer en årslønn for en fagarbeider. Foretakene mottar offentlige stønader for å ha TAF-elever, slik ordningen også er for lærlinger. Mye av disse midlene går til å drifte opplæringskontorene, noe som innebærer at foretakene selv må ta lønnskostnadene for TAF-elevene. I tillegg krever det bemanningskapasitet til oppfølging og opplæring av TAF-elevene. Kompetansemålene for en TAF-elev i praksis er de samme som for en lærling under læretid i foretak, og dette krever både personell til å følge opp den praktiske opplæringen, i tillegg til relevante arbeidsoppgaver. Det er også et hensyn ved TAF-opplæringen knyttet til at TAF-elevene skal kobles til foretak som kan tilby praksis i nærheten av hjemstedet, om mulig. Dette relaterer til den tilknytningen den enkelte ungdom får til et foretak og sted gjennom fire år med praksis.

«... Det er jo litt av TAF-konseptet- at de skal jobbe så nært hjemme som mulig når de har praksis. For da virker det mest rekrutterende for det lokale næringslivet. Det er et poeng.»

-TAF-koordinator

Dette hensynet er hovedårsaken til den geografiske spredningen av foretak i TAF-samarbeidet ved Måløy VGS. På bakgrunn av at denne skolen er den eneste i Sogn og Fjordane som tilbyr

TAF, får de også søkere fra hele fylket. Dersom disse skulle plasseres i foretak i nærheten av hjemlassen, innebærer dette at foretak fra hele fylket innlemmes i TAF-samarbeidet. TAF-koordinatoren viste også til at det var en styrke ved opplæringen at en fikk en blanding av TAF-elever fra ulike steder. For TAF-elever som er hjemmehørende andre steder i fylket innebærer dette ofte at de må bo på hybel i Vågsøy de dagene de har undervisning i skolen, og pendle til hjemlassen ved bruk av kollektivtransport. Dette innebar slik jeg forstod det ikke noen større utfordringer, utover at disse TAF-elevene da var nødt til å bruke en del tid på reise mellom skolen i Vågsøy og praksis på hjemstedet. Det har for øvrig ikke vært omfattende situasjoner i form av konkurser hos foretak eller andre større uforutsette hendelser ved TAF-samarbeidet ved Måløy VGS som har krevd justeringer i tilbudet.

7.4 Aktørenes roller i samarbeidet

Måløy VGS har ansvar for den studiespesialiserende delen av TAF-opplæringen, i tillegg til den teoriundervisningen som er knyttet til fagopplæringen TAF-elevene får i praksis. Teoridelen i fagopplæringen tilsvarer den teorien elever som følger den ordinære fagopplæringen får i skolen. Utover dette har skolen også det formelle oppfølgingsansvaret for TAF-elevene de to første årene, da de fortsatt har status som elever. Når TAF-elevene starter på det tredje året, får de status som lærling i foretaket de har praksisplass i. Fra det tidspunktet er det opplæringskontoret som overtar det formelle oppfølgingsansvaret for TAF-elevene. Flere av informantene i studien viste til erfaringer med at aktører som gjerne var lokalisert i de mer sentrale delene av fylket tidvis manglet forståelse for viktigheten av TAF-opplæringen som en rekrutteringsarena for næringslivet i øykommunen. Måløy VGS har derfor ved flere anledninger opplevd å måtte forsvare TAF-tilbudet innenfor de prioriteringer som gjøres i forhold til opplæring fra fylket sin side, noe som for øvrig også har vært tilfellet i Ulstein (jf. kap. 8.1).

Opplæringskontorene forholdt seg til TAF-elever i praksis på samme måte som øvrige lærlinger som har læreplass, og oppgav at denne elevgruppen ikke utgjorde noe forskjell for deres virksomhet knyttet til oppfølging. Oppfølgingen fra opplæringskontorene bestod i å følge opp TAF-elevene med tanke på kompetanse- og læringsmål. Dersom foretakene som TAF-elevene har praksis hos ikke har mulighet til å dekke disse målene, kan opplæringskontorene stille med ekstern kursing eller midlertidig omplassering i andre foretak, slik at målene blir nådd. I tillegg til oppfølging har opplæringskontorene også ansvar for en del administrativt arbeid knyttet til

lærekontrakter og oppmelding til fagprøve. Næringsforumet i Vågsøy har en begrenset direkte rolle opp mot TAF-samarbeidet. Organisasjonen har som oppgave å arbeide for tilrettelegging av næringsliv i kommunene Eid, Selje og Vågsøy, og er eid av både disse kommunene, i tillegg til medlemsbedrifter. Rammevilkårene for næringsvirksomhet,- som strekker seg fra infrastruktur til utdanning er arbeidsområder som næringsforumet er involvert i. Dersom næringslivet i disse kommunene skal kunne drive lønnsomt, er det viktig at det finnes tilgang på for eksempel rett kompetanse og gode samferdselsløsninger. Majoriteten av foretakene i TAF-samarbeidet befinner seg innenfor kommunene som næringsforumet representerer. I følge informanten har næringsforumet aktivt forsøkt å motivere sine medlemsbedrifter til å ta opp TAF-elever. Dette er et moment som også kan ha bidratt til den geografiske spredningen av foretakene i TAF-samarbeidet, da næringsforumet har et større geografisk nedslagsfelt enn kun Vågsøy kommune. Næringsforumet har også kontakt med videregående- og ungdomsskolene i sine tre vertskommuner, hvor de informerer ungdommene om hva slags næringsliv som eksisterer i regionen, og hvilke arbeidsmuligheter som kan finnes innenfor disse rammene. De besøker også de videregående skolene, hvor de blant annet holder kurs i CV-skriving. Næringsforumets fokus på fasilitering av lokal næringsvirksomhet, og rekruttering rettet mot dette, er derfor av mer indirekte art sett i sammenheng med TAF.

Foretakene som deltar i TAF-samarbeidet har ansvar for den praktiske opplæringen knyttet til fagbrev for TAF-elevene. Dette innebærer at de skal nå lærings- og kompetansemål fastsatt i læreplanen knyttet til det fagbrevet som er aktuelt. Informantene i studien oppgav generelt at det å ha en TAF-elev, for dem ikke innebar noen særlige forskjeller fra det å ha en ordinær lærling. Det formelle oppfølgingsansvaret ligger hos den videregående skolen de to første årene, og hos opplæringskontorene de to siste. Likevel er det foretakene, i form av avdelingsledere eller fagansvarlige som tar en del av det reelle og praktiske ansvaret med oppfølgingen av TAF-elevene i praksis. Informantene oppgav konsistente erfaringer med at det var lite utfordringer knyttet til dette, da elevene som gikk TAF lot til å være svært interesserte i å gjennomføre opplæringsløpet. Flere av informantene viste til at dette kunne ha en sammenheng med relativt høye krav til opptak på TAF-løpet, og at en dermed fikk motiverte elever. Det er ikke krav til noen form for ekstra instruktøropplæring for de av de ansatte i foretakene som har oppfølgingsansvaret for TAF-elevene, og kun ett av foretakene i utvalget hadde personell med denne kompetansen. Hos dette foretaket ble det også hevdet at oppfrisking av slike kurs ville vært et positivt tiltak. TAF-elevene får i de fleste tilfeller en grunnleggende opplæring hos

foretakene når de starter i praksis, som obligatoriske krav inngår Helse-, Miljø og Sikkerhetsopplæring (HMS).

7.5 Kompetanse basert på praktisk og teoretisk fagtilnærming

Kun en av informantene fra foretakene mente at fordelingen av undervisning i skole og foretak var problematisk. Her ble det hevdet at det ville være bedre med en sammenhengende periode med praksis i starten av løpet, for å bedre kunne få kontinuitet i startfasen av opplæringen. I tillegg ble det vurdert som noe negativt at TAF-eleven fikk en oppstykket arbeidsuke, og dermed ikke fikk med seg deler av produksjonsprosessen. En informant fra et annet foretak, trakk frem vekslingen mellom skole og praksisplass som en stor fordel. Ved at TAF-eleven ikke var til stede hver dag, kunne den personen som hadde ansvaret for praksisopplæringen «samle opp» arbeidsoppgaver som han visste at TAF-eleven trengte å øve på. Dermed fikk vedkommende TAF-elev ytterligere mengdetrening på nettopp disse arbeidsoppgavene. Dette fordrer noe fleksibilitet i produksjonen, og en svært oppmerksom opplæringsansvarlig, men lot til å fungere fint ved nettopp dette foretaket. Ved å samarbeide om TAF-løpet skaper skolen og foretakene en form for opplæring og kompetanseutvikling, som hver av dem ikke kunne gjort på egenhånd. Dette representerer også god ressursutnytting, ved at både skole og foretak kunne fokusere på det som i utgangspunktet er deres felt; henholdsvis undervisning og produksjon. Denne ressursutnyttingen så ut til å være best i de tilfellene hvor teorien TAF-elevne hadde på skolen kunne knyttes direkte opp mot foretakenes virksomhet. I denne sammenhengen ble det uttalt blant annet at

«... Undervisningen på skolen går parallelt. Matte, fysikk og elektronikk. Det er helt vanlig at vi sitter her og diskuterer, - utvikling av formler og slikt. De snakker vi om i lunsjen, også skal han se på det i praksis etter lunsj.»

- informant fra foretak

«Og det er en stor fordel kontra det ordinære løpet. Da får en all teorien først, også blir det kun praksis etterpå. Her går det parallelt. Huske å bruke alt på en gang, det kommer bit for bit, og da får en det inn mer naturlig, - vil jeg si.»

- informant fra foretak

Når oppgavene TAF-elevene møter i foretak og skole omfatter de samme temaene men fra ulike perspektiver, får opplæringen en direkte kobling mellom teori og praksis. Dette lot likevel i mindre grad til å være noe som var organisert gjennom kommunikasjon mellom skolen og foretakene, men noe som var avhengig av det enkelte foretakets type virksomhet. Ett av foretakene i studien oppgav at deres virksomhet og produksjonsprosesser var så spesialisert, at det TAF-eleven forholdt seg til på skolen neppe var direkte relevant til denne praksisplassen. Dersom en samkjøring mellom teori i undervisningen og praktiske aspekter ved dette foregikk på bakgrunn av kommunikasjon og koordinering mellom skolen og foretakene, ville dette kunne vært eksempel på koordinasjonsmekanismer på tvers av institusjonsgrenser (jf. kap. 3.5). På bakgrunn av uttalelser fra foretakssiden om at kommunikasjon rundt undervisningen i skolen i mindre grad var tilfellet, blir koordinasjon av aktiviteter i dette tilfellet mindre aktuelt.

På tredje- og fjerdeåret får ikke TAF-elevene lenger yrkesfagsundervisning i skolen, men har kun de studiespesialiserende fagene. I følge informanten fra skolen var denne overgangen fra å også ha yrkesfagopplæring i skolen, til å kun ha studiespesialiserende fag ofte en kritisk overgang, da TAF-elevene ikke lenger kan bruke erfaring fra praksisopphold til å støtte seg på i undervisningen i skolen. På tross av at TAF-løpet i følge informantene kunne være krevende med tanke på arbeidsmengde, er frafall slik jeg har forstått det, et lite problem. Enkelte år har det ikke vært noe overhodet. I all hovedsak oppgir både informantene fra den videregående skolen, og fra foretakene at de som kom inn på TAF-løpet stort sett hadde stor arbeidskapasitet. Fra skolens side ble det hevdet at vekslingen TAF-elevene har mellom skole og praksis i foretak til dels påvirket lærerne som underviste disse elevene i praksisrelevante fag. I og med at TAF-elevene ganske raskt kunne begynne å trekke på egne erfaringer fra praksis, stilte de ofte spørsmål knyttet til teorien som ble presentert for dem i undervisningen, som lærerne da måtte være kompetente til å svare på. Slikt sett får også TAF-opplæringen en tilbakevirkende effekt på undervisningen i skolen, som kunne være egnet til å legge press på lærernes kompetanse. De ansatte ved Måløy VGS hadde tilbud om kurs og hospiteringsordninger for å oppdatere kunnskap og kompetanse,- ofte knyttet til fagområder hvor det er rask utvikling og høy innovasjonstakt, men hvorvidt dette blir benyttet avhenger av den enkelte ansatte. Flere av informantene fra foretakene viste til at kontakten med skolen er sporadisk, og at de i stor grad baserte seg på et opplæringsopplegg som de selv utformet på bakgrunn av sin produksjon. Flere av informantene viste til at de hadde mottatt noe utilstrekkelig informasjon om hvilke ansvar som lå på dem i forbindelse med den praktiske opplæringen av TAF-elever.

«Kanskje skolen kunne engasjert seg litt mer... Det er jo skolens aktivitet, fordi om de har flyttet en del av den ut i bedriftene. Og det kan hende skolen skulle sett litt på måten de kommuniserer på. Informasjon og kommunikasjon.»

-informant fra foretak

Uklare ansvarsforhold fra foretakssiden skyldes at TAF-opplæringen her ikke er en del av et samarbeid med en koordinerende tredjepart som mer sentral deltaker, men baserer seg på koordinasjon og organisering kun fra skolens side. Foretakene oppgav at de henvendte seg til skolen eller opplæringskontoret dersom de mente det er behov for det, i oppfølgingen av TAF-elevne. Det at foretakene hadde erfaring med kommunikasjon med opplæringskontorene i forbindelse med oppfølging av lærlinger, kan også ha medført at de valgte å heller kontakte disse, enn skolen, dersom de ønsket informasjon rundt ulike aspekt ved TAF-opplæringen. I så fall kan dette være en form for stivhengighet (jf. kap. 3.2), i det at foretakene heller henvendte seg til opplæringskontoret, som er den aktøren de hadde mest erfaring med å kommunisere med. Den sammenbindende formen for sosial kapital som var omtalt i kapittel 3.2, kan også være en faktor som påvirker kommunikasjonen mellom den videregående skolen og de involverte foretakene. Mangel på informasjon og kommunikasjon, som flere av informantene i foretakene viste til, kan være et utslag av at denne type sosial kapital i mindre grad er til stede, eller blir aktivisert gjennom TAF-samarbeidet slik ordningen fungerer i dag. Likevel oppgav ingen av informantene at de hadde kommunisert til den videregående skolen at de ønsket mer informasjon om sitt ansvar i den praktiske opplæringen av TAF-elevne. Det er derfor uvisst om dette er forhold som skolen kan være klar over.

8 En empirisk analyse av TAF-samarbeidet i Ulstein

Dette kapitlet vil tar for seg TAF-samarbeidet ved Ulstein, hvor jeg i store trekk gjennomgår de samme temaene som gjaldt for Måløy. Som det fremgikk av kapittel 5 og 6 danner Ulstein en mer konsentrert næringsmessig kontekst enn Vågsøy, noe som også gjenspeiles i TAF-samarbeidet. Også selve organiseringen av samarbeidet ser noe annerledes ut her, noe som til dels også kan sees som en effekt av et mer konsolidert næringsliv. Hvordan disse ulikhetene utspiller seg, vil fremgå av det følgende før jeg kommer tilbake til drøftingen av dette opp mot teorigrunnlaget i kapittel 9.

8.1 Litt om initiering og oppstart av TAF-samarbeidet i Ulstein

TAF-samarbeidet ved Ulstein VGS ble startet opp i 2003 etter initiativ fra det lokale næringslivet ovenfor den videregående skolen. Særlig en av hjørnesteinsbedriftene i kommunen var aktiv i denne fasen. En så behovet for å rekruttere ingeniører med praktisk erfaring, samt fordelen ved å introdusere ungdommer for det lokale næringslivet før de eventuelt reiste bort for å studere, og TAF som en løsning på dette. Aktørene på næringslivssiden hadde fått kunnskap om TAF som opplæringsmodell fra Knarvik VGS i Nordhordland. Allerede før TAF-samarbeidet kom på plass deltok elever ved de studiespesialiserende opplæringsløpene fra denne skolen i en ordning hvor de fikk låne fasiliteter hos enkelte foretak, for å arbeide med skoleprosjekter. Samarbeid mellom den videregående skolen og lokale foretak var derfor ikke noe som var helt nytt da TAF ble startet opp. Flere av informantene viste til viktigheten av å invitere lokalsamfunnet inn til deres virksomhet (jf. kap. 8.2). Foretakene ble rekruttert til TAF-samarbeidet etter kontakt med Ulstein VGS, eller det lokale næringsforumet. For å ha TAF-elever, må foretakene her på lik linje med de tilknyttet Måløy VGS være godkjente lærebedrifter. Alle foretakene i utvalget hadde erfaring med å ha lærlinger i forkant av deltakelse i TAF-samarbeidet. Det var likevel tilfellet at foretakene ikke tidligere hadde hatt lærlinger ved de avdelingene som de nå hadde TAF-elever ved. Det kan derfor se ut til at TAF her, på samme måte som tilknyttet Måløy VGS, kan virke rekrutterende på foretak eller bredden av virksomheten hos foretak i forbindelse med opptak av lærlinger.

Antall foretak som deltar i TAF-samarbeidet har vært relativt stabilt i flere år. Enkelte endringer i foretaksstruktur hadde ført til at noen foretak ikke lenger tok opp TAF-elever, men til gjengjeld har jeg fått opplyst at flere nye har kommet til. De nye er oftere mindre foretak som ikke nødvendigvis kan ta opp TAF-elever årlig, men som gjerne bidrar når de har kapasitet til det.

Foretakene som er involvert i TAF-samarbeidet med Ulstein VGS er med noen få unntak lokalisert i Ulstein kommune. Praksisplassene er dermed mer geografisk konsentrert enn det som var tilfellet i Måløy. TAF-tilbudet i Ulstein ble etablert nettopp med utgangspunkt i et ønske fra det lokale næringslivet,- som så behovet for å utdanne ingeniører med praktisk erfaring. Med dette som bakteppe har aktører innenfor skole, næringsliv og næringsforum samarbeidet for å skape et TAF-tilbud tilpasset det lokale behovet for arbeidskraft. Hva angår de to foretakene i studien som ikke holder til i kommunen, så er det ene eid av et selskap som holder til i Ulstein mens den andre er relativt nytt i TAF-samarbeidet. Også den faglige bredden ser ut til å være mer konsentrert ved Ulstein VGS. Her er TAF-tilbudet konsentrert til et opplæringsløp, TIP. Det eksisterer heller ikke kryssløp slik som ved Måløy VGS. Dette fokuset på fagområdet har nok sammenheng med industristrukturen i Ulstein, konsentrert om verftsindustrien. Denne konsentrasjonen av TAF-opplæringen til kun ett yrkesfagsløp ble oppgitt å være en fordel. Ved å unngå stor spredning av fagretninger som ville gitt et fragmentert opplæringstilbud, fordelt på små program målt i antall elever som lettere kunne bli satt under press, med tanke på videreføring når dårligere tider og finansielle prioriteringer hos fylkeskommunen melder seg.

På lik linje med hva som var tilfellet i Vågsøy, så aktørene her hverandres potensiale i møte med sine utfordringer. For foretakene var dette knyttet til rekruttering, og skolen kunne på sin side få tilgang på oppdatert utstyr og kompetanse for opplæring av sine elever. Næringsforumet representerer foretakene, og var derfor engasjert i det å dekke næringslivets kompetansebehov. Deres aktivitet relaterer i stor grad til tilrettelegging for koordinasjon som mekanisme for kryssing av institusjonelle grenser i det at de legger til rette for at skolens og foretakenes aktivitet skal fungere parallelt i forbindelse med TAF-opplæringen. Ved å for eksempel organisere kursing for TAF-elevene, bidrar næringsforumet til at de får kompetanse som foretakene har behov for. Hvordan de grensekryssende mekanismene fungerer mellom Ulstein VGS og foretakene vil jeg komme tilbake til i kapittel 8.4.

8.2 Behov i næringslivet; motiv for deltakelse i TAF-samarbeidet

TAF-samarbeidet i Ulsteinvik er sprunget ut av et behov næringslivet hadde for arbeidskraft og rett kompetanse. Flere av informantene ved foretakene viste til et ønske om ingeniører med praktisk erfaring med faget. På bakgrunn av dette ble TAF etablert som studietilbud, med næringslivet og det lokale næringsforumet som pådrivere i et samarbeid med Ulstein VGS. Studietilbudet er rettet mot en senere ingeniørutdannelse, og TAF-elevene får på teorisiden med

seg de fagene som er nødvendige for opptak til sivilingeniørstudiet. Samtidig får de et fagbrev, og dermed praktisk erfaring med industri og produksjon.

Samtlige av foretakene i studien ansetter både faglærte, og personer med høyere (teknisk) utdanning. Informantene viste til at det i de siste årene tidvis hadde vært problematisk å få tak i ingeniører, og flere av foretakene hadde rekruttert folk fra andre steder. I forbindelse med dette ble det påpekt at Ulstein som sted, måtte fremstå som et attraktivt sted å bo. Både fordi en ønsket å få tilbake utflyttet ungdom, og fordi personer som ikke nødvendigvis hadde tilknytning til stedet, men som ble tilbudt arbeid der, skulle vurdere å flytte dit. Flere av informantene i studien viste til viktigheten av å skape en tilknytning mellom stedets ungdom, og det lokale næringslivet. For enkelte av informantene strakte dette engasjementet seg til en rekke ulike tiltak og målgrupper. De inviterte klasser fra barneskolen til omvisning, eller de arrangerte åpne dager på foretakets eiendom, hvor lokalsamfunnet ble invitert med til å bidra med ulike kulturinnslag, eller delta som publikum. Informantene viste til at dette dreide seg om å ta ansvar for tilknytningen til lokalsamfunnet ved å la også de som ikke nødvendigvis var ansatt i foretaket, få komme på besøk, og få et forhold til virksomheten. Inngang på eiendom hvor det drives industri er ofte regulert av et strengt regelverk, og uvedkommende har generelt ikke adgang. Nettopp derfor, påpekte særlig to av informantene- var det viktig å skape koblinger til lokalsamfunnet via arrangementer i regi av foretakene. Hva angår engasjement i TAF-samarbeidet, påpekte informanten fra den videregående skolen at TAF-elevene tidlig i løpet, gjerne får en klar bedriftsidentitet gjennom praksisopphold. Flere av informantene mente at TAF-elevene, ved å bli introdusert til arbeidsplasser og bransjer som eksisterer lokalt, får en sterkere tilknytning til hjemstedet, og de mulighetene for arbeid som finnes der. De blir slik sett introdusert for et ekstra aspekt ved lokalmiljøet, noe flere av informantene mente kunne bidra til økt tilbakeflytting etter endt høyere utdanning. Dersom tidligere TAF-elever med relevant høyere utdanning for disse bransjene velger å flytte tilbake, vil det slå positivt ut for både bosettingen og tilgangen på kompetanse i kommunen. Flere av informantene viste til at en del av strategien for engasjement i TAF-samarbeidet også handlet om samfunnsansvar. I et langsiktig perspektiv handler det ikke utelukkende om å bidra til rett type kompetanse hos lokale ungdom, men også til en sterke tilknytning som kan bidra til at flere vil ønske å flytte tilbake etter høyere utdanning andre steder. Flere av informantene mente at det var positivt å kunne gi ungdom mulighet til å bli kjent med arbeidsliv og foretak gjennom TAF-opplæringen. Tilknytning til sted, arbeidsplass og bransje fra ung alder, ble det hevdet at er å regne som

positivt, dersom en har en målsetting om å rekruttere arbeidskraft til foretak og sted på et senere tidspunkt. Det handler ifølge en av informantene om å:

«...Sikre at kompetanse og fag ikke forsvinner. Og ikke minst det å snakke opp muligheten til å ta høyere utdanning innen eget fylke,- det er jo kjempeviktig. Om en som videregåendelev reiser ut, så er det bare 25% som kommer tilbake.»

- Informant fra næringsforum

I følge informanten ved den videregående skolen her viser en tidligere undersøkelse at mellom 80% og 90% av TAF-elevene tar ingeniørutdanning eller høyere teknisk utdanning etter endt løp. De resterende har enten valgt andre type høyere studier, eller fortsatt å jobbe med fagbrev. Den høye andelen som velger høyere utdanning som er relevant til TAF-løpet, vitner om at målsettingen knyttet til det å få flere ingeniører med praktisk bakgrunn, fungerer. Hva angår tilbakeflytting etter høyere utdanning, så finnes det ikke tall på dette, men flere av informantene i studien viser til at de har, eller har hatt ansatte som har vært TAF-elever. De kunne også fortelle om tidligere TAF-elever som har kommet tilbake til Ulstein, men da fått arbeid ved andre foretak. Sett i sammenheng med utdanningsstatistikken i fylket (jf. kap. 6.2), har TAF-opplæringen et potensial for å trekke opp nivået noe.

Under intervjuene ble det ved flere tilfeller påpekt at infrastruktur var viktig for foretakene. Fergeavganger, tunnelforbindelse og relativt kort avstand til E39 var momenter som informantene vurderte som nødvendig for å kunne drive virksomhet, i bransjer hvor kunder og konkurrenter kan være så vel lokale som internasjonale. Næringsforumet i Ulsteinvik var involvert i arbeid knyttet til ulike politiske spørsmål. Kjernen av dette arbeidet handlet om ulike former for tilrettelegging for næringslivet, noe som ofte relaterte til nettopp samferdsel:

*«*navn på en av de ansatte* jobber hovedsakelig med samferdselsproblemer. Altså, det å drive industrielt næringsliv i distrikts-Norge, er ikke lett. Vi er avhengige av gode samferdselsløsninger på alt fra vei, sjø og luft. Så vi jobber med alt fra flybusser til flytilbud.»*

- informant fra næringsforum

Avstander til større offentlige institusjoner var i motsetning til studien ved Måløy VGS ikke et tema som ble tatt opp her. Dette kan skyldes at informantene tilknyttet Ulstein VGS ikke opplevde denne utfordringen, på bakgrunn av at den befolkningsmessige tyngden i Møre og Romsdal i større grad er lokalisert langs kysten. Ulstein ligger dermed sammenliknet med

Vågsøy mer sentralt (jf. kap. 6.3), noe som danner andre rammer for næringslivet her. Dessuten er nedslagsfeltet til denne videregående skoles TAF tilbud mindre, i og med at Haram utenfor Ålesund også har TAF. Den relative beliggenheten (jf. kap. 4.3) til Ulstein påvirker den absolutte beliggenheten ved at avstandene til regionale sentra og større infrastrukturelle knutepunkt er kortere. Dette har konsekvenser for næringslivet i forbindelse med person- og godstransport, noe flere av informantene viste til at hadde direkte betydning for deres virksomhet. Den lokale konsentrasjonen av kjøpere, konkurrenter og underleverandører ble trukket frem som et viktig trekk ved næringsstrukturen i Ulstein. Flere av foretakene her opererer i samme bransje, enkelte vekselvis som både konkurrenter og samarbeidspartnere. En av de jeg intervjuet uttrykte seg slik

«Jeg tror det er viktig at klyngen fungerer. At klyngen, med den kortreiste, frie flyten av næringa sitt mangfold i kompetanse. At det først og fremst er rederiene, som møter kravene (...). At de som skal utføre de oppdragene, er en del av vår klynge. For det er en viktig utdanningsarena, informasjonsarena.»

- informant fra foretak

Denne konsentrasjonen av foretak i samme bransje relaterer til den absolutte beliggenheten ved å være et trekk ved stedet. Klyngeteori er ikke en del av denne studien, men det er likevel verdt å påpeke informantenes erfaringer med viktigheten av å tilhøre et slikt miljø, og hvordan dette bidrar til å forme den romlige og næringsmessige konteksten de opererer innenfor. Industristrukturen her er i større grad enn i Vågsøy preget av sterkere konsentrasjon av sysselsatte på færre og større foretak (jf. kap. 6.5.), som utgjør de typiske hjørnesteinsbedriftene i Ulstein. TAF-samarbeidet reflekterer dette ved at færre foretak er involvert her, enn i Vågsøy, på tross av et høyere antall TAF-elever. Nedgangskonjunkturerne i oljebransjen lot også derfor til å ha hatt større negativ effekt her. Likevel uttrykte flere av informantene at foretakene var vant til å forholde seg til skiftende konjunkturer og arbeidsmengde. Stadige ansettelser og oppsigelser av personell ble unngått ved å leie inn arbeidskraften midlertidig. I disse tilfellene var det gjerne snakk om fag- eller ufaglært arbeidskraft. Det var likevel ønskelig å ha en stabil stab bestående av ingeniører og andre med høyere utdanning, da en av informantene oppgav at disse ikke nødvendigvis var like enkle å få tilbake igjen, dersom en først var gått til oppsigelser. Tidvis har det vært stort behov for ingeniører, og en har vært nødt til å rekruttere personer fra andre steder for å møte dette behovet. På grunn av lavkonjunktur i oljenæringen har flere av foretakene i TAF-samarbeidet hatt mindre arbeidsmengde, og dermed mindre behov for arbeidskraft. Dette slår ut i færre tilgjengelige praksisplasser for TAF-elevene, noe som tidvis

har vært en begrensende faktor for hvor mange TAF-elever som kan tas opp. Informantene ved foretakene i studien poengterte på tross av dette at det likevel ikke var aktuelt å la være å ta opp TAF-elever, så lenge det fantes relevante arbeidsoppgaver disse kunne settes til.

Flere av foretakene her opererte med deler av produksjonen i land med lavere prisnivå. Av tilsvarende årsaker som i Vågsøy, var en del produksjon er ikke lenger lønnsom i Norge. Likevel hadde foretakene i studien fortsatt de mest avanserte produksjonsprosessene sine innenlands. En av informantene hevdet at innovasjon var helt sentralt for å kunne drive med lønnsom virksomhet her i landet:

«Det er gjerne fordi det er konsept som ikke har vært bygd før. Nye, det er det nyeste,- som gjerne blir utviklet, her hos oss.»

- Informant fra foretak

En annen informant viste til fordelene ved å ha produksjonen i Norge:

«Grunnen til at vi kan drive på her, er at vi klarer å skape topp kvalitet for det vi produserer. Dersom en bygger i Kina, så får en dårligere kvalitet. Det er fordi individualismen og eierforholdet til produktet er lik null. Vi har en helt annen kultur rundt dette i Vest-Europa.»

- informant fra næringsforum

Dette forholder seg til bedriftskultur, men har også implikasjoner for hva slags kompetanse foretakene har behov for. I følge informantene i studien var foretakenes motivasjon for å ta opp TAF-elever i stor grad knyttet til et kompetansebehov. Ingeniører med praktisk bakgrunn trekkes frem som eksempel på ettertraktet arbeidskraft. Kombinasjonen av grunnleggende praktisk forståelse av faget, og høyere teoretisk utdanning ble trukket frem som særlig attraktivt. De av informantene som har, eller hadde hatt tidligere TAF-elever ansatt, verdsatte deres evner til å se de praktiske aspektene ved arbeidet:

«... Noen ganger kan (red. merk.: konstruksjonstegningene for) for eksempel en gang/sjakt bli for trang. Så lenge vi mennesker skal drive å snu oss rundt i noe som er trangt, så blir det litt klomsete. Det er klart at vi må ha plass. Det er fordelene med å ha hatt både teori og praksis,- at de ser løsningene på det. Hva som er gjennomførbart.»

- Informant fra foretak

Informantene her oppgav på lik linje med det jeg fant i Måløy-caset en rekke fordeler med å kombinere praktisk opplæring og teoretisk undervisning. De av foretakene som hadde tidligere

TAF-elever med tillegg av høyere utdanning viste til at det var klare fordeler ved at disse personene hadde med seg en praktisk tilnærming til faget. Selv om disse valgte å ta en ikke-teknisk høyere utdanning, kunne likevel erfaringen fra TAF-løpet fortsatt være svært verdifull. Det ble av en av respondentene vist til en tidligere TAF-elev som nå arbeidet med salg ved ett av foretakene, og at en også i slike oppgaver har god bruk for innsikt i de ulike leddene i produksjonsprosessen. Erfaringene med fagfelt og bransje, i tillegg til relasjonene til foretak kan også spille inn valg av arbeidsplass.

«Spørreundersøkelser (...) blant tidligere TAF-elever viser at de aller fleste, trolig mellom 80 og 90% av dem, velger ingeniørstudier eller annen teknisk utdanning. Alle, uten unntak, uansett hva slags utdanning de har valgt i etterkant, trekker frem det positive og læringseffekten i samspillet mellom praktisk utdanning og teoretisk utdanning. Praksis i industrien – kontakt med næringslivet og kjennskap til lokalsamfunnet og industrien her.»

- Informant fra den videregående skolen

Tilsvarende resultater ser en også fra karrierestudien blant TAF-elevene ved Knarvk VGS (Rusten, 2016). I forbindelse med selve læringsprosessen ble det sagt av en informant at TAF-elevene selv fortalte at det var i praksis de lærte tingene, og at teorien bare bekreftet ferdighetene. Generelt vektla informantene at det var forholdet mellom den teoretiske og praktiske tilnærmingen som gjorde TAF spesielt godt egnet som opplæringsløp. Dette gjør at teori og praksis er tett sammenflettet, og flere av informantene gav dessuten uttrykk for viktigheten av å kunne ha en helhetlig forståelse av produksjonsprosessene.

Flere av foretakene i studien har, eller har hatt stipendordninger for tidligere TAF-elever som har ønsket å gå videre med relevant høyere utdanning. Ved ett av foretakene har de tidligere TAF-elevene permisjon når de er under utdanning, og dermed fortsetter ansettelsesforholdet, selv om de er under utdanning. Deretter opprettes det stillinger når de kommer tilbake for å jobbe. Motivet med slike stipendordninger er å gi de tidligere TAF-elevene stipend under utdanning fordi dette opprettholder tilknytningen til foretaket. Dessuten reduserer det økonomiske problemer under studietiden, slik at studenten i større grad kan ha fokus på det faglige. I bytte mot stipendiet binder vedkommende seg til arbeid i foretaket i en tidsbegrenset periode i etterkant av studiene. Ved å knytte TAF-elevene til foretakene, styrkes tilknytningen til hjemstedet. Foretakene i studien oppgav også at det var interessant for dem å ha tidligere TAF-elever i sommerjobber, slik at kontakten med foretaket også på denne måten ble opprettholdt. Et sivilingeniørløp tar normalt 5 år, og det å opprettholde kontakten via

stipendordninger og sommerjobber kan bidra til at den tidligere TAF-eleven på et senere tidspunkt vil vurdere det som mer interessant å flytte tilbake. For kullet med TAF-elever som skulle gå ut våren 2016, var det slik jeg forstod det likevel ingen som mottok stipend til utdanning, på bakgrunn av den økonomiske situasjonen foretakene befant seg i grunnet nedgangskonjunktur.

Ett av foretakene oppgav at flere av deres tidligere TAF-elever var blitt spredt blant de lokale foretakene. Hvorvidt TAF-elevene var ansatt hos det foretaket de var i praksis hos, eller et annet lokalt foretak, medfører uansett at de bosatte seg på stedet. Informanten så på dette som uproblematisk, da dette likevel innebar verdifull kompetanse til det lokale næringslivet, og at det i slike sammenhenger var viktig å ha et helhetlig perspektiv.

«Om de ender opp med å jobbe hos nabobedriften, eller hos oss, så ser vi det som en felles suksessfaktor. Heller enn å løpe etter den ekstra krona.»

- Informant fra foretak

Slik sett virker TAF rekrutterende for det lokale næringslivet, noe som også vil bidra til utdanningsstatistikken i fylket (jf. kap. 6.2). Også her er det likevel verdt å påpeke at TAF er et smalt tilbud med relativt få elever i forhold til det totale elevantallet i den videregående skolen i Møre og Romsdal, og at utdanningsvalgene til de tidligere TAF-elevene ikke nødvendigvis gjør store utslag på den fylkesvise statistikken. På tross av dette er det en relativt liten andel som har mer enn fireårig høyere utdanning i fylket.

8.3 Opptak og kobling av foretak og elever

Opptak til TAF-opplæringen gjøres på bakgrunn av karakterer fra ungdomsskolen, hvor karakteren 4 i matte og naturfag er et krav fra Ulstein VGS. Denne skolen oppgav i motsetning til Måløy VGS ikke noe pålegg fra fylket om å fjerne karakterkravet. På grunn av høye søkertall ble det reelle karakterkravet for å komme inn også likevel høyere, tilsvarende Måløy VGS. Karakterkravet ble oppgitt å være det eneste opptakskriteriet, det ble altså ikke avholdt intervjuer med søkerne her. TAF-elevene er også her garantert praksisplass ved opptak til TAF-løpet. Dette innebærer at Ulstein VGS i samarbeid med det lokale næringsforumet er nødt til å skaffe til veie disse praksisplassene i forkant av opptaket av TAF-elever. Slik jeg forstod det har dette jevnt over vært uproblematisk, sett bort ifra det siste året, da muligheten til å ta opp TAF-elever hadde blitt noe redusert på grunn av et lavere antall tilgjengelige praksisplasser.

Koblingen av TAF-elever og foretak foregår ved at det i forkant av nye kull avholdes et møte mellom TAF-koordinator ved Ulstein VGS, opplæringsansvarlig fra næringsforumet og representanter fra de ulike foretakene som inngår i TAF-samarbeidet. Opptaksprosessen er med dette gjennomgående lokal, men fylket har den endelige godkjenningen. Under dette møtet plasseres de som har fått opptak til TAF-opplæringen hos de ulike foretakene.

Ulstein VGS rekrutterer stort sett TAF-elever fra nærmeste omland. Det at TAF-opplæring er tilgjengelig flere steder i fylket, og på Sunnmøre gjelder dette Haram i tillegg til i Ulsteinvik (jf. kap. 6.6) er en av forklaringene til dette. I andre deler av fylke finnes dessuten TAF linjer i Fræna, Romsdal og Kristiansund. På bakgrunn av dette er søkingen til TAF-opplæring i Møre og Romsdal derfor mer fordelt utover fylket, enn hva som er tilfellet i Sogn og Fjordane. Det er også her ønskelig at TAF-elevene skal ha praksisplass i nærheten av hjemsplassen. Fordi søkermassen er relativt lokal, får en mindre geografisk spredning av foretakene som stiller med praksisplasser da disse burde befinne seg lokalt og i omlandet. Hensynet til praksisplass i nærheten av hjemstedet ble knyttet til de praktiske aspektene ved transport. Likevel forsøkte en å unngå at TAF-elevene skulle plasseres i foretak hvor de var i familie med de nærmeste kollegaene. I TAF-klassene har andelen jenter ligget på mellom halvparten og en tredjedel av kullene. Ved praksisplasser i foretak som var veldig mannsdominerte, har dette blitt tatt hensyn til, ved at jentene ofte ble plassert parvis i foretakene. Ett av foretakene i studien hadde tatt inn en større andel av jentene på TAF, slik at disse til en viss grad hadde et eget miljø seg imellom.

Ulstein VGS tilbyr ikke det ordinære yrkesfagsløpet som TAF er basert på slik Måløy VGS gjør (jf. kap. 5.6), med tilhørende fasiliteter knyttet til opplæring i verkstedarbeid. I stedet leier skolen verkstedet ved den videregående skolen i nabokommunen de første fem-seks ukene etter oppstart av det første skoleåret for TAF-elevene. Dermed får TAF-elevene grunnleggende praktisk opplæring som en introduksjon til fagfeltet. I tillegg arrangeres det i den påfølgende høstferien ulike kurs knyttet til stropping, varmearbeid eller andre relevante moment, slik at TAF-elevene har noe kompetanse på dette før de skal ut i praksis i de ulike foretakene. Det er næringsforumet som organiserer denne kursingen og opplæringen, på bakgrunn av informasjon av foretakene om hva slags grunnleggende kompetanse TAF-elevene burde ha før de skal i praksis. I tillegg krever dette kommunikasjon med den videregående skolen for å finne plass til kursingen i timeplanene. Gjennom denne type kommunikasjon og organisering av opplæringen får aktørene kjennskap til hverandres behov og ressurser, noe som bidrar til kryssing av

institusjonelle grenser ved det som i litteraturen refereres til som reflekterende mekanismer (jf. kap. 3.5).

I TAF-samarbeidet ved Ulstein VGS var det sammenliknet med Måløy VGS, færre foretak involvert, men disse var til gjengjeld gjennomgående større og tok vanligvis tok opp flere TAF-elever hver (jf. kap. 7.2 og 8.2) Flere av foretakene i TAF-samarbeidet tilknyttet Ulstein VGS hadde egne opplæringsavdelinger hvor lærlinger og TAF-elever fikk grunnleggende opplæring før de begynte å arbeide i produksjonen. Da TAF-elevene er to år yngre enn lærlingene når de starter i praksis (jf. kap. 1.3) var det ansett som en fordel at flere TAF-elever ble plassert i de samme foretakene. På den måten kunne de danne seg et miljø seg imellom. De større foretakene har også mulighet til å introdusere TAF-elevene for et bredere spekter av arbeidsprosesser. I den grad foretakene tilbyr ulike fagbrev, er dette noe som følger med praksisplassen. Dersom fagbrev eller foretak viser seg å passe dårlig for enkelte av TAF-elevene, har det forekommet at disse har blitt byttet mellom foretakene. TAF-elevene skriver en formell kontrakt med foretakene ved begynnelsen av løpet. De får lønn fra starten av, men skal da også arbeide omtrent like mye som ordinært ansatte. De har dermed ikke like mye ferie som øvrige elever i den videregående skolen. Under praksisopphold i foretak, er det noe ulike ordninger knyttet til rotering og introduksjon for ulike deler av, og typer produksjon, avhengig av foretaket den enkelte plasseres i.

8.4 Aktørenes roller i samarbeidet

Undervisning i fagene knyttet til studiekompetanse, samt teoriundervisningen som inngår i yrkesfagopplæringen ligger under Ulstein VGS sitt ansvar. Dette fungerer på samme måte som ved Måløy VGS. Ansvarsfordelingen i forhold til oppfølging er også strukturert på samme måte her, ved at TAF-elevene har elevstatus de to første årene, og status som lærling de to siste årene. Ved elevstatus er det den videregående skolen har det formelle ansvaret for oppfølgingen. For å få godkjent TAF-løpet, kreves det både godkjent fagprøve på bakgrunn av opplæring i foretak, og beståtte eksamener fra fagene i skolen. Dersom en av disse to områdene ikke blir bestått, blir det totale løpet heller ikke godkjent. Likevel er frafallet ved TAF svært lavt, noe som kanskje kan forklares ved høye opptakskrav, og dermed motiverte og sterke kandidater. Når TAF-elevene får lærlingstatus ved andreåret, flyttes oppfølgingsansvaret til foretakene. Informanten fra skolen påpekte likevel at dette ikke utgjør noen særlig forskjell fra deres side når det kommer til de praktiske aspektene ved å følge opp TAF-elevene. De har fortsatt kontaktlæreren å forholde seg til ved skolen de resterende to årene. Skolen har jevnlig kontakt

med foretakene med tanke på oppfølging, og kontaktlæreren besøker også TAF-elevene når de oppholder seg ved praksisplassene. Informantene ved foretakene fortalte at de hadde vært i samtale med skolen i de fleste tilfeller hvor det hadde oppstått situasjoner med TAF-elever som behøvde ekstra oppfølging, med mindre det ble vurdert slik at forholdet var taushetsbelagt fra foretakets side. Ved tilfeller hvor TAF-elever av ulike årsaker hadde hatt problemer med å følge løpet, hadde det hendt at de har blitt sykemeldt i foretaket, og likevel fulgt undervisningen i skolen i en periode. Det var få tilfeller av dette, og ved de aller fleste av disse situasjonene hadde foretakene i samarbeid med skolen funnet frem til løsninger slik at vedkommende TAF-elev kunne fullføre løpet. Dette tyder på en viss grad av fleksibilitet i opplæringsløpet, som ifølge informantenes erfaringer var egnet til å løse de fleste utfordringene som hadde oppstått. Det har kun vært ett tilfelle hvor et foretak har blitt nedlagt på et tidspunkt hvor de hadde TAF-elever i praksis. Foretaket var da en av to avdelinger i regionen av et større selskap. I dette tilfellet ble de aktuelle TAF-elevene flyttet til den andre, gjenværende avdelingen.

Alle foretakene i dette TAF-samarbeidet hadde våren 2016 egne opplæringsansvarlige, og det var derfor er det ikke opplæringskontor involvert her. Ved egne opplæringsansvarlige tok foretakene seg av arbeidet knyttet til oppfølging og oppmelding til fagprøve. Dette innebar at foretakene beholdt de offentlige tilskuddene som de mottok for å ha TAF-elever, i motsetning til å bruke disse til å dekke tjenester fra eksterne opplæringskontor. Selve oppfølgingen kan potensielt også fungere bedre ved at den utføres av foretakenes egne ansatte, som kan tenkes å kjenne produksjonen og virksomheten bedre enn eksterne aktører. Foretakene i TAF-samarbeidet har utover dette ansvaret for den praktiske opplæringen knyttet til yrkesfagopplæringen. Egne opplæringsavdelinger som en del av foretakenes fasiliteter ble trukket frem som en stor fordel med tanke på dette arbeidet. Det var ikke krav til instruktørkurs for fagarbeiderne i foretakene som fulgte opp TAF-elevene i den praktiske produksjonen, men hos flere av foretakene var dette likevel tilfellet. Hos ett av foretakene kunne fagarbeidere bli tildelt en instruktørrolle ovenfor TAF-elever og lærlinger dersom de ønsket dette. Dette innebar et mindre lønnstillegg, og dermed en klarere delegering av ansvar for den daglige oppfølgingen av praktiske oppgaver. I tillegg hadde foretakene i studien i forkant av deltakelse i TAF-samarbeidet erfaring med å ha lærlinger. Informantene oppgav ingen særlige organisatoriske eller administrative forskjeller i det å ha lærlinger og TAF-elever. De unngikk dermed tilleggskostnader ved å trekke på ressurser som allerede fantes i foretakene. Informanten fra en av de større foretakene i studien oppgir også å ha bidratt med lærekrefter til den videregående skolen, i form av gjesteforelesninger, som et ekstra bidrag til TAF. Denne type

aktivitet kan sees som kryssing av institusjonelle grenser (jf. kap. 3.5) ved at foretakene engasjerer seg i undervisning som vanligvis utføres av den videregående skolen.

I rollen som opplæringsring for TAF, arbeidet næringsforumet med rekruttering av foretak til samarbeidet, koordinering og felles opplæringsspørsmål. Rekrutteringen foregår ved at en representant for næringsforumet kontakter aktuelle foretak. Organisering og koordineringen som næringsforumet utførte i TAF-samarbeidet ble vurdert som svært verdifullt fra den videregående skolens side. På bakgrunn av økonomiske forhold i fylket har TAF-opplæringen flere ganger vært oppe til diskusjon. I slike pressede situasjoner vil fylket ifølge en av informantene forsøke å kutte ned på opplæringstilbud med få plasser, da dette er dyrere enn opplæring av større klasser. TAF-opplæringen kommer i en utsatt posisjon fordi det er et slikt tilbud med få plasser. Lokale krefter, representert ved næringsforum og foretak, har så langt klart å unngå en nedleggelse av TAF-tilbudet. På samme måte som i Vågsøy var arbeidsfeltet til næringsforumet i Ulstein forbundet med tilrettelegging for næringslivet. Likevel var opplæringsspørsmål en mer integrert del av virksomheten til næringsforumet i Ulstein, noe som ble tydelig i forbindelse med deltakelse i TAF-samarbeidet gjennom rekruttering av foretak, deltakelse i opptaksprosessen, samt kursing og ekstern opplæring for TAF-elevne. Dette kan skyldes en sterkere styring av næringsforumets rolle mot rekrutterende virksomhet, fra medlemsbedriftenes side.

Dette TAF-samarbeidet skiller seg særlig fra det ved Måløy VGS ved at foretakene tar en større del arbeidet med oppfølging av TAF-elevne ved å ha egne opplæringsansvarlige. Næringsforumet er også engasjert direkte i TAF-samarbeidet, og ikke kun indirekte delaktig som fasilitator for næringsvirksomhet. Denne måten å organisere opplæringen på gjør at dette TAF-samarbeidet i stor grad relaterer til det som litteraturen omtaler som kollektive fagopplæringssystemer (jf. kap. innledning). Her er den koordinerende tredjeparten en mer integrert del av samarbeidet. I tillegg er denne aktøren eid av det lokale næringslivet, som lot til å vektlegge rekrutterende virksomhet som en del av både foretakene og næringsforumets virksomhet. Tilnærmingen til opplæring og rekruttering fremsto derfor som helhetlig fra næringslivets side. Utsagn om at Ulstein VGS tidlig signaliserte ønske om å knytte undervisningsopplegg eller prosjekter til det lokale næringslivet, tyder på at det også her var vilje til å slippe foretakene til i den videregående opplæringen. Omfattende deltakelse fra foretak og bransjeorganisasjoner i integrerte roller kjennetegnet ved kollektive fagopplæringssystemer. Skolesystemet (her ved Ulstein VGS) sin vilje og evne til å gi disse

aktørene adgang til å delta i den videregående opplæringen er også en viktig faktor, som da var på plass her.

8.5 Kompetanse basert på praktisk og teoretisk fagtilnærming

Flere av informantene pekte på koblingen mellom videregående skole og foretak i forbindelse med utforming og utførelse av opplæringsløpet, som et sentralt aspekt ved TAF. Selve strukturen på opplæringen, med parallell undervisning i skole og praksis i foretak gjennom veksling ble trukket frem som en fordel ved TAF-opplæringen, ved at TAF-elevene slik fikk variasjon i arbeidsoppgaver og –miljø. For foretakene lot denne vekslingen til å fungere særlig godt dersom de opplevde god kommunikasjon med Ulstein VGS:

«Skolen gir oss beskjed om hva de går igjennom på skolen på denne tiden, og da kan vi knytte det til hva elevene skal gjøre når de er her i praksis. Det syntes vi er veldig greit, for da vet vi hva de gjør (...) Da kan vi pense elevene over på de praktiske tingene ved dette. Det er jo det som er med TAF; kombinasjonen av teori og praksis.»

- Informant fra foretak

På denne måten kunne foretakene trekke inn de praktiske parallellene til teoriundervisningen TAF-elevene hadde i skolen, og slik sett bidra til en mest mulig helhetlig opplæring. Praksisopplæringen TAF-elevene gjennomgikk i foretakene fulgte de samme læreplanene som lærlinger under læretid. Informantene gav uttrykk for at disse var fleksible nok til at det ikke var noe problem å tilpasse den opplæringen de kunne tilby innenfor sin produksjon til dette. Likevel lot kommunikasjon med den videregående skolen til å være en avgjørende faktor for i hvor stor grad informantene vurderte opplæringsløpet som helhetlig. En av informantene oppgav at det tidvis kunne være lite klare retningslinjer om TAF-opplæringens innhold fra skolens side, og ønsket seg mer kommunikasjon og klargjøring av foretakets ansvarsområde. Den praktiske fagtilnærmingen TAF-elevene tar med seg som grunnlag dersom de ønsker å ta ingeniørutdannelse vil ifølge informanten ved Ulstein VGS være et fortrinn i møte med studiene. I tillegg vil erfaring med arbeidsplass- og miljø, formell og uformell kultur være nyttige erfaringer, uavhengig av videre valg av karrierevei for de som har fulgt TAF-opplæringen. Ved TAF-løpet tas enkelte fag ut av timeplanen for å få plass til både studiespesialisering og yrkesfaglige opplæring knyttet til fagbrev, på kun fire år (jf. kap. 6.6).

Informanten ved Ulstein VGS viste likevel til at del akademiske dannelsen som allmennfagene skal generere hos elevene, til dels erstattes av en sosial og praktisk dannelse for TAF-elevne:

«En studiespesialiserende elev vil kanskje ha matematikk, fysikk og kjemi, språkfag og mer historie enn TAF-elevne,- litt mer religion (...) Men han eller hun mangler igjen den praktiske forståelsen, og ikke minst den sosiale forståelsen en får ved å gå ut i arbeidslivet som 16-åring, den skal en heller ikke forakte, for det er en god erfaring.»

– Informant fra skolen

Gjennom erfaring med arbeidslivet ved praksisopphold i foretak, lærer TAF-elevne å forholde seg til kollegaer i alle aldre, og en sosial dynamikk ulik den en opplever i skolen, kan også vurderes som viktig læring. Den faglige tilnærmingen TAF-opplæringen baserer seg på ved både teoriundervisning og praktisk erfaring trekkes frem som positiv av samtlige informanter i studien. I følge en av informantene representerer også dette en annen måte å vurdere opplæring på, enn et skarpt skille mellom teoretisk og praktisk arbeid.

«Skolen har i årevis sagt at vi trenger flinke hoder og dyktige hender,- det er et skandaleutsagn! Da ser vi at de flinke hodene, blir de viktigste, og hendene blir bare alle andre. Det er helt feil.»

- Informant fra næringsforum

Dette kan sees i sammenheng med behovene informantene i foretakene gjerne oppgav for deltakelse i TAF-samarbeidet; ønsker om fremtidig rekruttering av ingeniører med praktisk erfaring. Kombinasjonen av fagkompetanse og forståelse av moderne teknologi ble trukket frem som eksempel på fremtidsrettet kompetanse for bransjene som var representert i dette TAF-samarbeidet. En av informantene viste til viktigheten av praktisk undervisning i grunnskolen, slik at barn allerede fra ung alder lærte å ta i bruk praktiske ferdigheter. Slik kan disse barna gjennom erfaring med praktiske oppgaver, gjøre et mer informert valg av utdanning når de blir eldre. Likevel ble også typisk teoretiske skolefag som norsk trukket frem som viktig grunnlag for gode kommunikasjonsevner, noe som personer som skulle jobbe i industrien har bruk for, med eller uten høyere utdanning.

De involverte partene har som nevnt i kapittel 8.4 tidvis vært nødt til å forsvare ordningen ovenfor aktører i fylkeskommunen. I denne sammenhengen ble det vist til at TAF-ordningen hadde for skjør forankring i skolesystemet, og dermed kunne være sårbar ved diskusjoner om kutt i opplæringstilbud i fylket.

«Enkelte byråkratiske ledd kan velte ordningen. En ordning som kom fordi industrien ønsket den, så behovet.»

- informant fra næringsforum

Videregående skole, foretak og næringsforum viste til en velfungerende ordning, hvor næringslivet får bidra til å forme opplæringen, og i et lengre tidsperspektiv potensielt kunne få akkurat den kompetansen de ønsker seg. I sammenheng med behov for den type kompetanse næringslivet her hadde, ble det geografiske perspektivet trukket inn. Industristeder, som Ulstein, ligger ofte langt unna de aller største byene i Norge. Den kompetansebehovet næringslivet ser på slike steder, kan være annerledes enn i sentrale områder, noe som ble oppgitt som mulig årsak til at sentrale myndigheter ikke ser disse foretakenes behov. En av informantene pekte på at det nok ville vært færre utfordringer knyttet til opprettholdelsen av TAF-tilbudet, dersom flere aktører i sentrale strøk også hadde hatt behov for denne type kompetanse. I denne sammenhengen ble viktigheten av yrkesfaglig kompetanse også påpekt, som grunnlag for den verdiskapningen som foregår utenfor de tettest bebygde områdene i landet.

9 Drøfting av TAF-samarbeidene

Denne studien har tatt for seg TAF-samarbeidene ved to videregående skoler ved ulike industristeder på Vestlandet. De organisatoriske aspektene, og informantenes erfaringer med disse har vært vektlagt for å forsøke å finne frem til faktorer som virker positivt i denne type tverrsektorielle samarbeid. Problemstillingen har tatt sikte på å finne ut av hvordan foretak og skoler vil være tjente med en slik type organisering av opplæring. TAF-opplæringen knytter aktører innenfor offentlig og privat sektor tettere sammen i forbindelse med videregående opplæring enn ordinære yrkesfagsløp ved at elevene her veksler mellom undervisning i skole og praksis i foretak gjennom et fireårig løp. I lys av CSV (jf. kap. 3.3) kan TAF sees som en ny organisasjonsvariant av videregående opplæring og fagopplæring, som utnytter de ressursene partene i samarbeidene innehar. Dette er organisert som et dualt undervisningsløp (veksling mellom opplæring på skolen og bedrift), dualt faginnhold (allmennfag og yrkesfag) og dualt i form av vitnemål både i allmennfag (og dermed studierett) og yrkesfag (fagbrev).

9.1 Kompetanse og tilknytning

Flere av foretakene i studien konkurrerer innenfor krevende internasjonale markeder, tatt i betraktning det kostnadsnivået vi har i Norge. Deltakelse i TAF-samarbeidet var motivert av behov for å dekke behovet for å rekruttere kompetent og motivert arbeidskraft. Gjennom TAF-opplæringen får næringslivet mulighet til å bidra til å forme den kompetansen de har behov for. I tillegg vil det å stille med praksisplasser til TAF-elevne mulighet til å skape tilknytning mellom lokalt næringsliv og ungdom som var hjemmehørende på stedet. Det å skape tilknytning til sted gjennom erfaring (jf. kap. 3.1) kan potensielt også være en bidragende faktor til senere valg av bosted. Dermed øker dette mulighetene for at foretakene får akkurat den kompetansen de ønsker seg

Begge TAF-samarbeidene var basert på det næringslivet i fylket, og næringsstrukturen på de to stedene i studien skilte seg særlig ved grad av konsentrasjon omkring enkelte næringer (jf. kap 5.5 og 6.5). I Vågsøy var foretakene som var involvert i opplæringen derfor spredd på flere typer industri og flere foretak, i tillegg til at disse var spredd over et større geografisk område. Tilknyttet Ulstein VGS var konsentrasjonen sterkere både på lokalisering og på industrityper og færre, større foretak. Fordelene ved et mer geografisk og næringsmessig konsolidert TAF-samarbeid var egnet til å skape en mer robust ordning i situasjoner hvor det var snakk om nedleggelse av tilbudet fra fylket sin side. Likevel lot en slik konsentrasjon til å være mer sårbar

i situasjoner hvor de involverte industriene som opererte innenfor samme bransje, slet med nedgangskonjunktur. Derimot var nettopp en slik spredning geografisk og bransjemessig en fordel som ble trukket frem i Vågsøy. Det har sammenheng med at foretakene som var involvert i ulike typer industri, neppe ville oppleve nedgangstider samtidig. På den måten framstår nettverket av foretak som inngår i samarbeidet mer robust enn hva som er tilfellet ved Ulstein VGS. Det som derimot framstår som en fordel i Ulstein-eksemplet er at virksomhetene er gjennomgående større og dermed har mere ressurser til å sette av til opplæringsoppgaver. I de to casene var det altså snakk om ulike løsninger, basert på den spesifikke lokale/regionale næringsmessige konteksten. Det er imidlertid mitt inntrykk at det lokale eierskapet til ordningen står sterkt både i Ulstein og Vågsøy. Holdninger knyttet til å ivareta egne behov generelt, og TAF-opplæring som en del av dette i forbindelse med rekruttering av kompetanse og bosetting lot til å stå sentralt begge steder. Dette kan være kulturelt betinget som en konsekvens av at næringslivet på denne type industristeder langt unna storbyene (har vært vant til å måtte ivareta egne behov.

Ulikt mellom de to stedene i studien var bruk av stipendordninger for å holde på tilknytning mellom foretak TAF-elever og tidligere TAF-elever dersom disse ønsket å ta relevant høyere utdanning. Stipendordninger hadde vist seg å gi resultater i form av at en del disse TAF-elevene senere valgte å arbeide på stedet, noe som bidro til bosetting på stedet og kompetanse til foretakene. Ved Måløy VGS hadde ikke TAF-tilbudet eksistert lenge nok til at tidligere TAF-elever som hadde startet på høyere utdanning, hadde rukket å fullføre dette. Sett i sammenheng med befolkningsstatistikken på de to stedene (jf. kap. 5.1 og 6.1), ser det likevel ut til at Vågsøy også ville være tjent med ordninger som i bidro til å opprettholde kontakten mellom tidligere TAF-elever under utdanning og foretak, fraflyttingen tatt i betraktning. Foretakenes økonomiske kapasitet til å tilby denne type ordninger må likevel tas i betraktning i denne sammenheng, da foretakene som deltok i TAF-samarbeidet i Ulstein var større enn de som var tilknyttet Vågsøy (jf. kap. 4.3.3).

Opptaksprosessen til opplæringsløpet ved begge stedene i studien skilte seg fra ordinært opptak til videregående opplæring ved at det er de lokale aktørene som står for selve opplæringen, også er involvert i opptaket. De videregående skolene, foretakene, og i tilfellet ved Ulstein,- også næringsforumet er aktive i denne prosessen. I Vågsøy er det kun skolen og foretakene som står for opptaket til opplæringsløpet, men i begge tilfeller er aktører som står for den operative utøvelsen av opplæringen representert. I Vågsøy var det også tilfellet at foretak som skulle stille

med praksisplasser, fikk velge sine TAF-elever gjennom intervjuer. Dette kan virke som en forsikrende faktor for foretakene, som her selv må ta kostandene med å ha TAF-elever, ved at de selv får mulighet til å velge disse.

I begge casene vil partene gjennom samarbeid i en slik opptaksprosess få kunnskap om hverandres ønsker og behov gjennom interaksjon. I denne sammenhengen krysses de institusjonelle grensene ved mekanismer som identifikasjon og koordinasjon (jf. kap. 3.5). Ved interaksjon kan partene kommunisere hvilke forventninger de hadde til samarbeidet, og hvilke ressurser de selv kunne spille på. Dette kan også sees i sammenheng med aktivisering og styrking av sammenbindende sosial kapital (jf. kap. 3.2). Samhandling i opptaksprosessen kan også forstås som det som litteraturen beskriver som refleksjon (jf. kap. 3.5) som mekanisme for kryssing av institusjonelle grenser, ved at partene gjennom interaksjon i opptaksprosessen lærer om hverandres organisasjon, fagfelt og spillerom. Denne kjennskapen til de andre partene bidro senere til ytterligere kryssing av institusjonelle grenser ved at aktørene foretok koordinerende handlinger som reflekterte hverandres behov, ved for eksempel koordinering av tema i undervisning og praksis, noe jeg vil komme tilbake til avslutningsvis i kapittel 9.3.

9.2 Teoretisk undervisning og praktisk opplæring

Parallell praktisk opplæring og teoretisk undervisning ble stadig vist til som var en fordel ved TAF. Dette gjaldt både sett i sammenheng med utforming av den kompetansen foretakene oppgav behov for, og det læringsmessige aspektet ved opplæringen. Fordi om det ble oppgitt noe utfordringer fra foretakenes side i det å skape kontinuitet i den praktiske opplæringen da TAF-elevne ikke var tilstede i produksjonen hver dag, var det mitt inntrykk at fordelene ved en faglig tilnærming gjennom parallell teoretisk og praktisk introduksjon til faget, veiet opp for dette. Den helhetlige fagtilnærmingen generelt ved TAF-opplæringen var etter mitt inntrykk det viktigste aspektet ved TAF for alle parter i studien. Forståelse av både de teoretiske og praktiske sidene ved en prosess ble oppfattet som et godt grunnlag for relevant høyere utdanning, eller arbeid i industrien basert på fagkompetanse. Denne type fortrinn som TAF-elever har i møte med relevant høyere utdanning ble også funnet i Rustens (2016) studie. Praktisk rettet undervisning ble i det hele tatt oppgitt å være et høyst relevant innslag i et ellers teorifokusert opplæringsløp. Ved å sette teoretisk kunnskap inn i en konkret kontekst ved hjelp av praktisk erfaring kan en forhåpentligvis bidra til mer helhetlige læringsprosesser, og i tillegg øke bevisstheten rundt de mulighetene som ligger i også praktiske fagretninger. I denne sammenhengen ble det også påpekt at det er viktig å tidlig introdusere barn og ungdom til

praktiske oppgaver i grunnskolen. Denne tankegangen har implikasjoner også for opplæring rettet mot oppøving av praktiske ferdigheter i skolen generelt. Dette er til dels noe skolen selv kan ta hånd om. Likevel kan en ved å gi større rom for aktører i privat sektor i forbindelse med praktisk opplæring oppnå bedre ressursutnyttelse ved at skoler og foretak fokuserer på områder som relaterer til deres kompetanse og fasiliteter. Partene i form av skole og foretak i denne studien oppgav at de i betydelig grad kunne utfylle hverandre i form av opplæring. Dette kan sees som en form for CSV (jf. kap. 3.3) ved en ny måte å organisere videregående opplæring på, gjennom mer effektiv ressursutnyttelse ved at aktører innen skole og næringsliv fokuserer på undervisnings- og opplæringsaktivitet tilknyttet sin faglige tyngde og tilhørende fasiliteter.

9.3 Kommunikasjon og koordinering

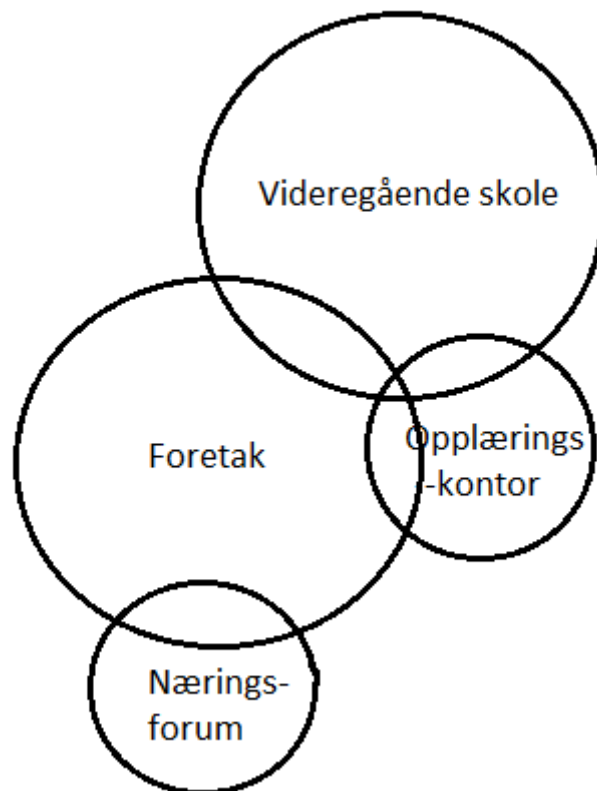
Ved begge stedene hadde kunnskapen om TAF-modellen nådd lokale aktører gjennom nettverk utenfor lokalsamfunnet. Dette kan sees som et utslag av brobyggende sosial kapital (jf. kap. 3.2) ved at disse aktørene hadde mottatt informasjon utenfra lokalsamfunnet gjennom sine nettverk. I Ulstein-eksemplet var foretakene og næringsforumet som deres representant særlig aktive i å få på plass TAF-tilbud. Næringslivet i Vågsøy var også engasjert i denne fasen, men hadde ikke næringsforum som samlende aktør, og fikk den videregående skolen tok en større del av arbeidet med etablering gjennom rekruttering av foretak, etc. I oppstartsfasen av TAF-samarbeidene var det særlig den sammenbindende formen for sosial kapital (jf. kap. 3.2) som ble aktivisert ved at parter fra næringsliv og de videregående skolene ønsket å finne en felles løsning på utfordringer, hvor de kunne trekke på hverandres ressurser. Sett i sammenheng med kryssing av institusjonelle grenser (jf. kap. 3.5), var særlig identifikasjon som mekanisme for kryssing av grenser spesielt aktiv i initieringsprosessen av TAF-samarbeidet. Gjennom økt kjennskap til hverandres virksomhet og ressurser, kunne aktørene komme i gang med en samarbeidsprosess for å møte utfordringer på hver sin kant. Næringsforumet i Ulsteinvik spilte en sentral rolle i etablering og koordinering av TAF-opplæringen. Med stor kontaktflate opp mot næringslivet, hadde denne aktøren i forkant at TAF-samarbeidet allerede et etablert nettverk. Den videregående skolen kunne derfor gjennom et samarbeid med næringsforumet spille på allerede eksisterende relasjoner, og overlate en del av rekrutteringen av foretak til TAF-samarbeidet til denne aktøren.

Figur 16: TAF-samarbeidet tilknyttet Ulstein VGS, illustrasjon basert på mine funn i 2016.

TAF-samarbeidet ved Ulstein VGS kan illustreres som et venndiagram, som blir en form for triple helix-modell (jf. kap. 3.4 og 3.5). Her spiller videregående skole, foretak og koordinerende tredjepart alle sentrale roller i samarbeidssituasjonen. Den næringsmessige konteksten i Ulstein var konsentrert på enkelte typer industri, og færre, større foretak enn hva som var tilfellet i Vågsøy (jf. kap. 5.5 og 6.5). Disse store foretakene hadde egne opplæringsavdelinger og – ansvarlige som hadde oppfølgingsansvaret for TAF-elevne under de to siste årene i løpet (da de har lærlingstatus, jf. kap. 5.6 og 6.6.). Denne kapasiteten hos foretakene legger føringer for TAF-samarbeidet ved at eksterne opplæringskontor ikke blir involvert. Det at alle tre partene er inkludert i prosessen med å fordele TAF-elevne på praksisplasser, kan sees som refleksjon som mekanisme for kryssing av institusjonelle grenser. Denne refleksjonen kan mulig være aktivisert i større grad her, enn i Vågsøy, ved at næringsforumet bærer en større del av ansvaret for tilrettelegging av opplæringsløpet. I tillegg er organisasjonen eid av sine medlemsbedrifter, og burde dermed være egnet til å kommunisere de ulike foretakenes behov ovenfor hverandre, og den videregående skolen. Næringsforumet tok også en større del av ansvaret for rekruttering av foretak og koordinering av løpet, til forskjell fra Vågsøy hvor den videregående skolen selv tok seg av dette. Ulstein VGS så dermed ut til å trekke klare fordeler av samarbeidet med næringsforumet, ved at en slik koordinerende tredjepart tok en større del av det organisatoriske ansvaret.

I Vågsøy fantes det også et næringsforum, men denne aktøren hadde ikke antatt den samme rollen opp mot TAF-samarbeidet. Her måtte TAF-koordinatoren ved den videregående skolen spille på sitt eksisterende nettverk, og stadig invitere foretak til å stille med praksisplasser, i tillegg til å måtte ta ansvar for koordinering av opplæringsløpet. Sett i sammenheng med venndiagrammet som er presentert i kapittel (jf. kap. 3.5) får TAF-samarbeidet tilknyttet Måløy VGS denne sammensetningen:

Figur 17: TAF-samarbeidet tilknyttet Måløy VGS, illustrasjon basert på mine funn i 2016.

Måløy VGS og foretakene som stiller med praksisplasser står for det største engasjementet i TAF-samarbeidet, det er disse aktørene som har ansvar for utøvelsen av opplæringen og undervisningen. Foretakene i Vågsøy-studien var til sammenlikning generelt mindre enn de tilknyttet Ulstein VGS (jf. kap. 4.3.3), og var alle tilknyttet opplæringskontor. Denne organiseringen av TAF-samarbeidet relaterer også til triple helix-modellen og venndiagrammet (jf. kap. 3.4 og 3.5), men i noe mindre grad enn ved Ulstein-caset. Forskjellen her er at de koordinerende tredjepartene i mindre grad er direkte involvert i TAF-samarbeidet. Hva slags rolle koordinerende tredjeparter og foretak tok i TAF-samarbeidene, viste seg å være den mest fremtredende organisatoriske forskjellen på de to. Det at foretakene i Ulstein-eksemplet tok en større del ansvaret for oppfølgingen av TAF-elever i praksis, gjorde at opplæringskontor ikke

ble involvert. TAF-samarbeidet her fremstår som en mer integrert helhet, og har en arbeidsdeling hvor alle parter tar ansvar for oppgaver deres organisasjon har gode forutsetninger for å utføre. Den videregående skolen har faglærere og fasiliteter tilknyttet den teoretiske undervisningen. Foretakene har ansvar for praktisk opplæring, og oppdatert kompetanse og utstyr til å drive med dette. Næringsforumet på sin side har tilgang på et stort nettverk av foretak, og kapasitet til å drive med koordinering av samlet kursing og opplæringsopplegg for TAF-elevne. De samme oppgavene blir utført i Vågsøy, men slik jeg forstod det måtte den den videregående skolen her bære en større del av ansvaret, fordi de koordinerende tredjepartene hadde en mer begrenset deltakelse. Dette innebærer ikke at opplæringen blir kvalitativt dårligere, men at skolen slik jeg forstod det måtte sette inn større ressurser for å ivareta de organisatoriske aspektene.

Kommunikasjon mellom de videregående skolene og foretakene som leverandører av teoriundervisning og praktisk opplæring lot til å være en sentral faktor for koordinering av disse aktivitetene. Kryssing av institusjonelle grenser (jf. kap. 3.5) på grunnlag av kommunikasjon mellom partene, fremstod som sentralt for å skape en helhetlig faglig tilnærming basert på både teori og praksis. Gjennom kommunikasjon med skolen om tema i undervisningen, oppgav særlig foretakene tilknyttet Ulstein VGS tilpassing av opplæringsaktivitet, for å slik speile ulike tema i praksis for TAF-elevne. I Vågsøy var dette også tilfellet, fordi om denne type tilpassing her baserte seg på kommunikasjon med TAF-elevne, og ikke med den videregående skolen. I tilfellene hvor informantene vurderte TAF-opplæringen som en helhetlig fagtilnærming, var det oppgitt stor grad av kommunikasjon mellom partene i TAF-samarbeidet. Min erfaring var at de videregående skolene lot til å være de aktive partene i å sette standarden for kommunikasjonen ut mot foretakene. Dette kan skyldes at videregående opplæring blir vurdert som et anliggende innenfor offentlig sektor, og at foretakene dermed forventer at skolen skal være den aktive parten i denne sammenhengen. Kommunikasjon rundt, og koordinering av aktiviteter som aktørene er involvert i fra ulike ståsteder, er avgjørende faktorer for hvor helhetlig TAF-opplæringen fremstår. Sosial kapital i sammenbindende form (jf. kap. 3.2) kan være en positiv faktor for god kommunikasjon rundt koordinering og informasjon vedrørende opplæringsløpet. Det at næringsforumet i Ulsteinvik tok en mer sentral rolle i TAF-samarbeidet kan i denne sammenhengen sees som sammenbindende sosial kapital opp mot foretakene var aktivisert i stor grad i forkant av etableringen av TAF.

9.4 Konklusjon

TAF-samarbeidene var ved begge steder grasrotinitiativ fra lokale aktører basert på tilgjengelige ressurser, som svar på ulike utfordringer og behov. Næringslivet bidrar ved praksisplasser til å forme den kompetansen de har behov for, i tillegg til å skape tilknytning mellom lokalt næringsliv og ungdom. Sett i sammenheng med et ønske om å opprettholde bosetting i områdene, kan det derfor argumenteres for at TAF-opplæringen kan fungere som virkemiddel for å bidra positivt gjennom tilknytning til sted og foretak gjennom erfaring (jf. kap. 3.1). Erfaringene rundt den kompetansen TAF-elevene sitter igjen med, var utelukkende positiv i denne studien. I egenskap av å være et dualt løp får elevene her den praktiske kompetansen til en fagarbeider, i tillegg til et teorigrunnlag egnet for høyere utdanning. Behov og erfaringer som kom frem i studien peker i retning av at en slik type faglig tilnærming kan være egnet for den type virksomheter studien tok for seg. Flere av foretakene som konkurrerer i et internasjonale markeder, oppgav særlig fokus på kvalitet og presisjon i sitt arbeid, og så i denne sammenhengen fordeler med høyt utdannet personell med praktisk erfaring med, og kunnskap om produksjonen. Det er likevel verdt å påpeke at løpet er krevende og nok ikke passer for alle, men er egnet som et supplement til eksisterende opplæringsløp i videregående skole. Basert på erfaringene i denne studien lot blandingen av teori og praksis å ha en rekke positive effekter, - med tanke på både kompetanse og selve læringsprosessen. I lys av dette kan det være interessant å undersøke hvorvidt praktisk opplæring som tillegg i ellers teoribasert undervisning i større grad burde vurderes i videregående opplæring generelt, eventuelt også i grunnskolen.

Sett i sammenheng med behov for kompetanseintensive arbeidsplasser over hele landet (NOU, 2011:3), kan det argumenteres for at opplæringsløp som klargjør elevene for høyere utdanning, i tillegg til å skape tilknytning til næringslivet på mindre steder, kan være en relevant tilnærming. TAF kan i denne sammenhengen sees som et egnet supplement i videregående opplæring, som jeg på bakgrunn av funnene i denne studien mener det er dekning for å si at er egnet ved nettopp denne type steder. Det er likevel viktig å vektlegge at funnene også peker i retning av at det også vil være behov for fagarbeidere på de samme stedene, da virksomhetene denne studien har tatt for seg er helt avhengige av dyktig personell i det praktiske arbeidet.

Gjennom TAF-samarbeidet fikk de videregående skolene og næringslivet mer kjennskap til hverandres behov og ressurser. Graden av kommunikasjon mellom skoler og foretak vedrørende motpartens aktivitet lot derimot til å variere. Næringsforumet i Ulsteinvik, som en

aktør med helhetlig tilnærming til næringslivets behov lot til å stå sentralt i denne sammenhengen. Ved at en aktør forholdt seg til både tilrettelegging for næringslivet generelt, i tillegg til opplæringsspørsmål, hadde denne aktøren et godt grunnlag for rollen som koordinerende tredjepart i TAF-samarbeidet på grunnlag av helhetlig kunnskap om foretakenes behov og ressurser. Dersom en ønsker god ressursutnytting i TAF-samarbeidene, lot kjennskap mellom partene om hverandres egenskaper, behov og fortrinn være til å være viktig. I denne sammenhengen kan en aktiv koordinerende tredjepart være en nyttig. I begge undersøkelsene studien var det tydelig at kommunikasjon mellom partene var en nøkkelfaktor for kryssing av institusjonelle grenser (jf. kap. 3.5.). Uavhengig av deltakelse ved koordinerende tredjepart, må partene i form av videregående skole og foretak tydelig signalisere sine ressurser og behov for å oppnå mest mulig effektiv ressursutnytting og et helhetlig opplæringsløp. Interaksjonen mellom skole og foretak, med eller uten en aktiv koordinerende tredjepart lot til å være et av de momentene som i stor grad påvirket informantenes oppfatning av TAF-samarbeidet. Mine funn peker derfor i retning av at potensialet som ligger i TAF som opplæringsmodell for å gi elevene en helhetlig faglig tilnærming, avhenger av nettopp kommunikasjonen mellom partene i samarbeidet, og koordinering av deres aktiviteter opp mot opplæringen. Ved å gjennom kommunikasjon aktivisere og styrke sammenbindende sosial kapital (jf. kap. 3.2), kan en også bidra positivt til dette trekket ved lokalsamfunnet, med de positive effektene dette kan ha for andre, fremtidige tverrsektorielle samarbeid.

10 Litteraturliste

- Aase, T. H. og Fossåskaret, E. (2014) *Skapte virkeligheter : om produksjon og tolkning av kvalitative data*, Oslo, Universitetsforlaget.
- Akkerman, S. F. og Bakker, A. (2011) Boundary crossing and boundary objects. *Review of educational research*, 81 (2), s. 132-169.
- Antikainen, A. (2006) In search of the Nordic model in education. *Scandinavian journal of educational research*, 50 (3), s. 229-243.
- Avinor. 2016. *Lufthavner* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://avinor.no/> [Hentet 09.05 2016].
- Beugelsdijk, S. og Van Schaik, T. (2005) Differences in social capital between 54 Western European regions. *Regional Studies*, 39 (8), s. 1053-1064.
- Busemeyer, M. R. og Trampusch, C. (2012) *The political economy of collective skill formation*, Oxford, Oxford University Press.
- Clifford, N., French, S. og Valentine, G. (2010) *Key methods in geography*, Thousand Oaks, SAGE Publications.
- Cresswell, T. (2014) *Place: An Introduction*, Malden, John Wiley & Sons.
- Day, S. (2012) A Reflexive Lens: Exploring Dilemmas of Qualitative Methodology Through the Concept of Reflexivity. *Qualitative Sociology Review*, 8 (1).
- Dicken, P. (2015) *Global shift : mapping the changing contours of the world economy*, London, Sage.
- Flynn, M. C., Pillay, H. og Watters, J. (2016) Industry–school partnerships: boundary crossing to enable school to work transitions. *Journal of Education and Work*, 29 (3), s. 309-331.
- Grønmo, S. (2004) *Samfunnsvitenskapelige metoder*, Bergen, Fagbokforlaget.
- Høgskolen i Molde. 2016. *Høgskolen i Molde* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.himolde.no/OmHiMolde/Sider/H%C3%B8gskolen-i-Molde.aspx> [Hentet 09.05 2016].
- Høgskolesentret i Kristiansund. 2016. *Om HiK* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.hiksu.no/om-hik> [Hentet 09.05 2016].
- Høgskulen i Sogn og Fjordane. 2016. *Om HiSF* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.hisf.no/nn/om-hisf> [Hentet 09.05 2016].
- Høgskulen i Volda. 2016. *Om Høgskulen* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.hivolda.no/hivolda/om-hogskulen?tabID=5> [Hentet 09.05 2016].
- Iyer, S., Kitson, M. og Toh, B. (2005) Social capital, economic growth and regional development. *Regional Studies*, 39 (8), s. 1015-1040.
- Leydesdorff, L. og Etzkowitz, H. (1998) The triple helix as a model for innovation studies. *Science and public policy*, 25 (3), s. 195-203.
- Miller, H. J. (2015) Location, Absolute and Relative. I Wright, James D. (red.) *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*
- Mills, A. J., Durepos, G. og Wiebe, E. (2010) *Encyclopedia of Case Study Research*, Thousand Oaks, SAGE Publications.
- Møre og Romsdal. 2016. *Om fylkeskommunen: Kva gjer vi?* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://mrfylke.no/Om-fylkeskommunen/Kva-gjer-vi> [Hentet 09.05 2016].
- NHO. 2015. *Flere velger yrkesfag* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.nho.no/Politikk-og-analyse/Kompetanse-og-utdanning/flere-velger-yrkesfag/> [Hentet 07.12 2016].
- Nord-VET (2015) Institutional innovations in Norwegian VET - responses to key challenges.
- Norled. 2016a. *Møre og Romsdal* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.norled.no/kart-og-rutetider/ferje/more-og-romsdal/> [Hentet 09.05 2016].
- Norled. 2016b. *Sogn og Fjordane* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.norled.no/kart-og-rutetider/hurtigbat/sogn-og-fjordane/> [Hentet 09.05 2016].
- Norsk Industri. 2013. Konjunkturrapport. Tilgjengelig fra: http://www.norskindustri.no/siteassets/dokumenter/konjunkturrapporten_2013.pdf [Hentet 14.05.2015].

- NOU. 2011:3. *Kompetansearbeidsplasser - drivkraft for vekst i hele landet* [Internett]. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/a90bf4e1e5f740ea9f810ff4e1519fb4/nou/pdf/s/nou201120110003000dddpdfs.pdf> [Hentet NOU 2011:3].
- NTNU. 2016. *Organisasjon* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.ntnu.no/organisasjon> [Hentet 09.05 2016].
- O'Brien, D. J., Phillips, J. L. og Patsiorkovsky, V. (2005) Linking indigenous bonding and bridging social capital. *Regional Studies*, 39 (8), s. 1041-1051.
- Author. 2015. Sysken på same studium. s.
- Os, E. (1957) *Selje og Vågsøy: bygdene og bygdesamfunnet*, Oslo, Selje herad (forlag).
- Pierson, P. (2004) *Politics in time: History, institutions, and social analysis*, Princeton University Press.
- Porter, M. E. og Kramer, M. R. (2011) Creating shared value (CSV). *Journal of Direct, Data and Digital Marketing Practice*, 12 (4), s. 380.
- Putnam, R. D. (2000) *Bowling alone : the collapse and revival of American community*, New York, Simon & Schuster.
- Regjeringen, no. 2016. *Trepartssamarbeidet* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/arbeidsliv/arbeidsmiljo-og-sikkerhet/innsikt/trepartssamarbeid/id2396817/> [Hentet 27.10 2016].
- Rusten, G. (2016) Erfaringer med organisering og praktisering av yrkesfaglig opplæring med allmenfag (TAF) i Nordhordaland. I Hermelin, Brita og Rusten, Grete (red.) *Lokal samverkan, tilväxt och omställning - studier från industriregioner i Sverige och Norge*. Linköping, Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings Universitet.
- Samordna opptak. 2013. *Spesielle opptakskrav* [Internett]. Kunnskapsdepartementet. Tilgjengelig fra: <http://www.samordnaopptak.no/info/opptak/spesielle-opptakskrav/om-spesielle-opptakskrav/> [Hentet 07.12 2016].
- Schumpeter, J. A. (1947) The Creative Response in Economic History. *The Journal of Economic History*, 7 (02), s. 149-159.
- Seitanidi, M. (2008) Adaptive Responsibilities: Nonlinear Interactions in Cross Sector Social Partnerships. *Emergence : Complexity and Organization*, 10 (3), s. 51-64.
- Sogn og Fjordane. 2016. *Fylkeskommune* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.sfj.no/> [Hentet 09.05 2016].
- SSB (1996) Forgubbing i lite sentrale kommuner. I helsestatistikk, Seksjon for (red.).
- SSB. 2014. *Fra bedrift til virksomhet* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/artikler-og-publikasjoner/fra-bedrift-til-virksomhet> [Hentet 10.05 2016].
- SSB. 2016a. *Nøkkeltall for utdanning* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/utdanning/nokkeltall/utdanning> [Hentet 07.12 2016].
- SSB. 2016b. *Standard for næringsgruppering* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://stabas.ssb.no/ItemsFrames.asp?ID=8118001&Language=nb> [Hentet 10.10 2016].
- Statens Vegvesen. 2008. *Eiksundsambandet hovedside* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.vegvesen.no/Ferdigprosjekt/rv653eiksundsambandet> [Hentet 09.05 2016].
- Statens Vegvesen. 2016. *Trafikkinfo i kart* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.vegvesen.no/trafikkbeta> [Hentet 09.05 2016].
- Statistisk Sentralbyrå. 2016. *Gjennomstrømming i videregående opplæring, 2010-2015* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgogjen/aar/2016-06-02> [Hentet 29.09 2016].
- Store Norske Leksikon. 2015. *Sunnmøre* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Sunnm%C3%B8re> [Hentet 09.05 2016].
- Store Norske Leksikon. 2016a. *Møre og Romsdal* [Internett]. Tilgjengelig fra: https://snl.no/M%C3%B8re_og_Romsdal [Hentet 09.05 2016].
- Store Norske Leksikon. 2016b. *Nordfjordområdet* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Nordfjordomr%C3%A5det> [Hentet 04.05 2016].

- Store Norske Leksikon. 2016c. *Sogn og Fjordane* [Internett]. Tilgjengelig fra: [https://snl.no/Sogn og Fjordane](https://snl.no/Sogn_og_Fjordane) [Hentet 09.05 2016].
- Store Norske Leksikon. 2016d. *Ulstein* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Ulstein> [Hentet 07.05 2016].
- Store Norske Leksikon. 2016e. *Vågsøy* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/V%C3%A5gs%C3%B8y> [Hentet 04.05 2016].
- TAF.no. 2016. *Skolene* [Internett]. Tilgjengelig fra: www.taf.no/skolene [Hentet 29.09 2016].
- Tura, T. og Harmaakorpi, V. (2005) Social capital in building regional innovative capability. *Regional Studies*, 39 (8), s. 1111-1125.
- Udir. 2016. *Lærestoff, innhold, arbeidsmåter og organisering* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/velg-larestoff-innhold-arbeidsmater-og-organisering/> [Hentet 22.12 2016].
- Ulstein Kommune. 2016. *Om kommunen* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.ulstein.kommune.no/om-kommunen/> [Hentet 09.05 2016].